

JIŘÍ MARIA VESELÝ OP
O PŘÁTELSTVÍ S JITŘENKOU

Jiří Maria Veselý OP

PUST – Angelicum, 00°184 Roma

Largo Angelicum , 1. – Tel 67021 6702228

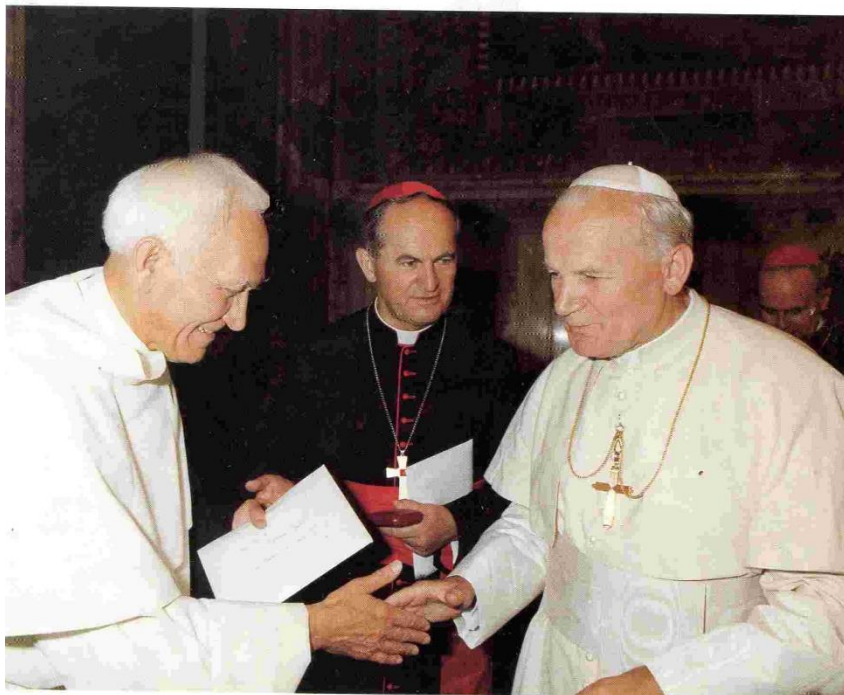
Pro Manuscripto 1990

Dominikánská edice Krystal: nová řada č.1.

Stampa: ESSE GI ESSE – Via Umbertide, 11 Roam – Tel. 78 27 819

VDĚČNĚ VĚNOVÁNO K 70. NAROZENINÁM JANU PAVLOVI II. -
ZÁSTUPCI JEŽÍŠE KRISTA NA ZEMI - NÁSTUPCI APOŠTOLA PETRA -
DOVRŠITELI DÍLA SVATÝCH CYRILA A METODĚJE - POKRAČOVATELI
BISKUPA VOJTĚCHA - PRVNÍMU SLOVANOVÍ NA BISKUPSKÉM STOLCI
V ŘÍMĚ - POD OCHRANOU A VEDENÍM NEPOSKVRNĚNÉ PANNY BOŽÍ
MATKY MARIE.

ŘÍM-PRAHA-VELEHRAD-BRATISLAVA-ŘÍM, 21-22-23. dubna 1990.

VELKÁ MORAVA DNES: JAN PAVEL II. (Wislica-Krakov-Polsko), kardi-
nál JOZEF TOMKO (Slovensko), biskup JAROSLAV ŠKARVADA (Čechy), JIŘÍ
MARIA VESELÝ (Morava). Otec J.M. Veselý O.P. předává Svatému Otci a kard. J.
Tomkovi programy oslav encykliky Apoštolé Slovanů (2.6.1985) po koncelebrované
mši svaté v kapli Svatého Otce dne 7. července 1985 (římský svátek sv. Cyrila a Me-
toděje).

OBSAH

Úvod: CYRILOMETODĚJSKÉ KOŘENY

1. Duchovnost mariánská»
2. Pralidské kořeny
3. Tělo chrám - klín oltář
4. Třetí Řím?

I. SVÁTKY BOŽÍ MATKY PANNY MARIE

1. Důvody
2. Kolem obnovy na Hoře sv. Klimenta
3. Svátek «Navštívení Panny Marie»

II. MARIÁNSKÉ SVATYNĚ

1. Příklady
 2. Odpustky
 3. Tehdy
 4. A dnes (61)
- ### III. MARIÁNSKÉ OLTÁŘE
1. Eucharistie a Maria
 2. Maria a oltář
 3. Slunce a Jitřenka
 4. Na Velehradě

Závěr: CYRILOMETODĚJSKÉ KOŘENY?

1. Ústředí
2. Úmysly
3. Přátelství s Jitřenkou

Dodatek: STALO SE V EVROPĚ

1. Jitřenka a já
2. Člověk není prase
3. «A Slovo se stalo tělem»
4. Lístek jitrocele

OBRAZY

CYRILOMETODĚJSKÉ KOŘENY

V letech 1969-1970 vrcholily v Římě slovanské poutě a jiné oslavy: připomínalo se 1100 let. od smrti svatého Cyrila a od žádosti knížete Kocela, aby pozemský zástupce Pána Ježíše Krista poslal Slovanům svatého Metoděje jako učitele a biskupa, což se stalo. Při jedné z poutních mší pro Čechy a Slováky v bazilice sv. Klimenta nad hrobem sv. Cyrila jsem měl promluvu o duchovním životě svatých Bratří. Přišla ke mně jedna prostá žena a se slzami mi říkala: «Bůh sám Vám odplat', Otče! Konečně jsem slyšela, že i oni se modlili, a jak; že žili především jako kněží a mniši, zkrátka — nejenom knihy a politika, ani pouze «abecedy».

1. Duchovnost mariánská

Duchovní život člověka se odráží hlavně v jeho modlitbě jak soukromé, tak veřejné, společné. Veřejná, úřední modlitba Církve, Tajemného Těla Kristova, je obrácena k Bohu i za ty, kteří se nemodlí: v podstatě se skládá ze žalmů, úryvků Písma a básnických hymnů. Jejich sestavba je jiná v západní a jiná ve východní bohoslužbě. Pro Velkou Moravu svatí Bratři zavedli vlastní bohoslužbu, jejíž osou byla «MŠE SVATÉHO PETRA», římská, ale v řeckém, a pak i ve slovanském jazyku. Prvním dochovaným zněním cyrilometodějské úřední modlitby jsou «Hymny na svátek Cyrila Filosofova, učitele slovanského národa». Tato «Služba» vznikla při jeho smrti a pohřbu v Římě, v chrámě sv. Klimenta, a byla výrazem lásky těch, «kteří tě opěvují s vírou a stojí u rakve tvého těla». Počáteční písmena veršů — upozorňuje Josef Vašica — se dají číst: «SAVA PĚL», což by znamenalo, že hymny složil asi Sáva, jeden z pěti nejvěrnějších žáků, k nimž patřili Gorazd, Kliment, Naum, Angelár a Sáva, a kteří spolu s Cyrilem a Metodějem se nazývají «svatí sed mipočetníci». Ti byli také r. 868 vysvěceni v Římě s Metodějem na kněze. Jde tedy o doklad zaručený a základní.

Služba (Bohu) nazývaná «Hymny» jsou vlastně západní «nešpory», od latinského «vesperae», večerní. Cyril svou svátou smrtí přešel do světla «nevečerního» po němž totiž nepřichází noc, protože je věčná. V úvodní modlitbě — stále v přímém rozhovoru

s Cyrilem — se praví:

«Modlitbami k Bohu jsi prozářil své srdce, duši jsi osvětil naukami vdechnutými Bohem, a nyní jsi přišel do světla nevěčného. Proto dnes slavíme tvou světlonosnou památku plesáním srdce, přeslavný Cyrile.»

Podle prvních zjevených pravd zapsaných Mojžíšem: «Na začátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země byla pustá a prázdná a tma byla nad pramořem a Boží dech vanul nad vodami. A Bůh řekl: “Budiž světlo!” A bylo světlo. A Bůh viděl, že světlo je dobré. A Bůh odloučil světlo od temnoty. Bůh pojmenoval světlo “den”, a temnotu pojmenoval “noc”. A byl večer a bylo jitro, první den» (Gn 1,1-5). Podle evangelisty Jana Stvořitel promítal do prahmoty božské tvary podle vzoru, jímž bylo a je samo jeho Věčné Slovo: «A v něm byl život a ten život byl světlem lidí, a to světlo svítí v temnotě a temnota ho nepřemohla» (Jan 1,1-5).

Ve hmotném světě se mluví o světle jako o dni a noci, přesněji: o světle jitřním, poledním, večerním a nočním. V duchovním životě světlo vzniká z poznání pravdy, a ta usměňuje život a stává se cestou. N přirozeném životě «večerní světlo» slábne, kdežto v životě nadpřirozeném jitřní světlo poznání nezná západ. V přirozeném životě východu slunce předchází Jitřenka; západ je provázen večerkou; a v noci se třpytí Polárka-Severka, která ukazuje správný směr, hlavně v bouřích na moři anebo zbloudilým v horách. V Novém Zákoně je Sluncem spravedlnosti Spasitel a hvězdou je Maria: jitřenka, večernice, polárka, hvězda mořská, severka...

V nadpřirozeném řádě začíná věčné světlo vlitím posvěcující milosti. Ztráta milosti je smrt a tma. Vrcholné světlo je vdechnuto Bohem, které si Cyril zasloužil i svou věrností: «Jako včela vkládals přechistý med Božího poznání do srdcí věřících v jediného Krista, jenž přišel na svět, aby učinil lidi podobnými Bohu z neskonalého milosrdenství... Pros jej za nás, abychom našli milosrdenství...» (J.Vašica, Literární památky epochy velkomoravské, Praha 1966

Lid.demokracie, str.112-9)

«Přiložils své božské rty k číši moudrosti a napil ses nápoje spásy, rozumem zdál ses být světlem a jazykem sekerou vytínající

d'ábelskou lest. - Bůh náš, dárce světla, rozžal tě jako svítlnu a označil tě za učitele celému světu a poslal tě učit knihami západní národy ve tmě. - Moudrý, vylovil jsi z hlubin Božím slovem drahocennou perlu zbožnosti, a knihami Božího Zákona, blažený, jsi posvětil národy.» I tato první píseň, jako všech dalších devět, je uzavřena verši nazývanými «bogorodični», jež opěvují Bohorodičku: «Dům její duše, převyšující překrásné nebeské Síly, stal se Božím. Neboť ona nosila ve svém životě — panenská hora přesvatá — tebe, našeho Boha.»

«Blažený Cyrile, byl jsi nám hlasem spásy... Ó, rozumě ohnivý! Ó polnice libohlasá! Ó, slavíku zpěvný! Ó, vlaštovičko švitořivá! Ó, jazyku sladší než med v podobenstvích — Cyrile přemoudrý, pamatuj na nás všechny!» - Bogorodičen: «Podle Otcova úradku se vtělil odvěký Syn jako Slovo do tvého lůna. Rodičko Boží, zastíněním Svatého Ducha a zrodil se z tebe v těle, aby spasil naše duše.»

«Dospěl jsi do Říma a tam jsi též složil své tělo... Opustil jsi jako nový Abrahám svou vlast... Hlásal jsi, že síla Svatého Ducha je stejné podstaty s Otcem i Synem, toho trojslunného světla, jímž se stáváme Božími syny světla a pravými dědici, každý podle svého daru.» - Bogorodičen: «Byli jsme vysvobozeni tebou, Panno, z počátečního odsouzení Adamova, a našli jsme radost nevyslovitelnou, neboť jsi zrodila Božího Syna v naší podobě.»

«Milost duchovní se tobě rozlila na rtech, moudrý, a močálovitou hlubinu bezbožných vysušila tvými slovy. Stál jsi pevně a zastával ses víry, moudrý: svým slovem jsi vytínal léčky, v nichž se mohlo uváznout, urovnávals věřícím stezku Boží, a tak vedl poslušné do města Kristova. Přeplovili se zázračně přes bezednou tůň pomocí tvého kázání a tvých podobenství, blažený Cyrile, a vešli svou zbožností z mrazivé bouře do tišiny nebeských sídel.» - Bogorodičen: «Syn rovný Otci stává se člověkem, aby spasil lidi. Z tebe, Přechistá, přijal tělo, přivedl pozemšťany k dobru a učinil je účastníky nebeského království.»

Cyrile, «oblíbil sis od mládí opravdovou moudrost a přijal jsi moudrost za svou sestru; když ses stal moudrým v Bohu, stal jsi se milovníkem Moudrosti Boží.» - Bogorodičen: «Ezechiel prorok tě

viděl jako bránu, jíž prošel jedině sám Bůh; z tvého svatého lůna, Přečistá, vyšel s tělem, ale lůno zůstavil neotevřené.»

«Hudbou svých slov, blažený, moudrými příklady a krásou a sladkostí svých řečí přivoláváš ovce do posvátných ohrad... (Vzýváme) tebe, ó moudrý, ty jsi pro všechny zapečetěným pramenem pravé víry, který napájí ustavičně syny zbožnosti zlatě tekoucími vodami a naplňuje svým tokem jako řeku Církev Pána.» - Bogorodičen: «Širší než nebesa Bůh učinil tebe, která nepoznala zasnuby, tím že se usídlil v tvém lůně, Přečistá! Proto tě žádáme: Zbav nás tížícího poklesku za pomoci širokého pokání.»

«Ke světlu ses přivinul a jako světlo jsi se ukázal tou chápavostí, která je od Boha, Filosofo! Vždyť jsi byl pokládán za druhého Pavla pro své skutky, prošel jsi všechny kraje u pohanů a zářils tam nad slunce slovem svého učení... Země panonská, jež tě má za velkou ohradu a pevnost proti kacířskému bludu, tebe blažený, náležitě tebou poučená, knihami poráží trojjazyčníky. Proto když vzpomínáme v modlitbách na tebe, moudrého učitele, vždy oslavujeme Krista.» - Bogorodičen: «Poučení knihami svatých proroků svou vírou hlásáme, Panno, že jsi Bohorodičkou, neboť ty jsi porodila “Starce dnů” jako nového člověka. Proto tě, Přečistá, opěvujeme a velebíme na věky.»

Byls žákem blaženého Pavla, řídil ses jeho činy... A v Římě jsi odevzdal svého ducha do rukou svému Bohu. Jako slunce jsi se zaskvěl, Učiteli, a na zemi všude svými podobenstvími a paprsky božské záře osvěcuješ stále ještě ty, kteří tě opěvují s vírou, a stojí u rakve tvého těla. Vzpomeň, Blažený, na své učedníky!» - Bogorodičen: «Paprsky svého světla, Přečistá, osvět' nyní mou duši, pozvedni ji ležící v jámě zkázy, a zkuš nepřátele, kteří stále trápí mou duši a strhují mně do hříchů.»

V závěrečné «chvále» se volá: «Cyrile, slavný učiteli ctnosti, svými knihami jsi naučil Moravany děkovat Bohu, tím že jsi Zákon Páně a jeho spravedlnost přeložil z řeckého jazyka do slovanského. Proto se nyní slovanské národy radují a vzdávají slávu Bohu!» - Kdo může vypovědět divý Páně, které uskutečnil s tímto slavným Cyrilem? Vysvobodil ho odjedu Saracénů... a Židům, kteří podvraceli u Chazarů víru v Pána, uzamknul ústa jeho

jazykem; osladil mu hořké vody a učinil na tisíce jiných zázračných věcí. - Ó, sladký učiteli Cyrile! Ó, tichá řeči! Ó, milosrdné srdce a přemoudrá mysl! O, slova sladší než med! Přelétal jsi všechny kraje jako orel, druhý Pavle a učedníku Petrův, v jehož městě přijals odpočinutí. Pamatuj na nás hříšné u Boha a spas nás svými modlitbami!»

Řekli jsme, že «Chvála» byla složena a zpívána v Římě při pohřbu Cyrilově. Znamená tedy bezprostřední výbuch nejupřímnějších citů vděčnosti a obdivu Moravanů za víru, vzdělanost a spravedlnost: přijetím Krista Morava odmítla Mojžíše a Mohameda: jde o trojí mesiášství, které se nabízí dodnes. Cyril pokračoval v učitelství Pavlově o Kristu, ale jako učeník Petrův: všichni tři odpočívají v téže hlíně v Římě.

Služba o sv. Dimitriovi, nebeském ochránci rodné Soluně, je asi dílem obou bratrů. Uvedeme z ní pouze mariánské závěry, bogorodičny:

«Božskou komnatu Marii oslavujme, neboť zrodila snoubence Krista, který povolal všechny věřící do nebeské komnaty, a prosme ji o vstup do komnaty Boží!» - «Ohnivý rozum Izaiášův tě poučil, Přechistá, že jsi prut z Jesse, květ vykvetlý pro bohabojné lidi, zapuzující veškeren zápach smrdutý a zaviněný Evou.» - «Ty jsi zrodila tělem všecku sladkost a krásu, potěš nyní zatemnělé v hořkosti zlých hříchů, a svými přímluvami je osvět!» - «Panno, tys porodila vykoupení národů, dej nyní těm, kteří s vírou volají k tobě, vykoupení z hříchů a radostnost, Přechistá; zaháněj útlak cizácký.» - «Víme, Panno, že jsi přístavem pro ty, kteří se krutě trápí v hořkosti života. Všichni vyprošujeme od tebe, abychom ve víře našli utišení, Neposkvrněná!» - «Nepojal celý svět toho, jehož ty jsi pojala ve svém lůně, Přesvatá. Nuže, my uctíváme tvůj porod: Panno ustavičná, ať na tvé přímluvy se naší pevnou vírou staneme nezranitelní světským pokušením!» - «Ty, Panno, jsi se zjevila jako žezlo Árona velekněze, a rozzářila ses svým úžasným porodem: uvádíš do “svatyně svatých”, posvátně a moudře, ne jednoho, ale mnoho věřících, do Boží dokonalosti.»

Ve «Službě o sv. Mučedníku Dimitriovi» (řecký: Démétrios) se vzdává mučedníkovi dík za jeho hrdinskou věrnost vznešenému

dědictví Kristovu, prosí se o jeho pomocnou přímluvu na základě «obcování svatých» a projevuje se hrdá láska ke «slavné Soluni». Věrnost Bohu, láska k bližnímu: k Moravanům; důstojná hrdost na svou vysokou úroveň, hlavně při útocích úskočných anebo hrubých protivníků — to vše bylo náplní celé činnosti svatých Bratří a jejich žáků-pomocníků. V páté písni se říká: «Velikým ses ukázal, Dimitrie, nad Samsona, ba i nad Gedeona, svou udatností, a ač mlád, mocně jsi osvobodil své město, Moudrý, od protivníků a zloby cizácké.» Totéž učinili Cyril a Metoděj i na Moravě: duchovně, kulturně, církevně, a v důsledcích i národnostně.

Zde nás upoutává přítomnost panenské Bohorodičky: všechno se soustřeďuje na skutečnost, že přijala, počala a porodila Boha jako očekávaného Mesiáše-Vykupitele. Všechny osobní vlastnosti této panny z Nazareta zůstávají jakoby zastíněny zázračným mateřstvím, nepopsatelným darem lidstvu, které bez Krista, a tedy i bez jeho lidské matky, žilo jenom z touhy, z očekávání, z naděje. A kde je nemělo, tedy v zoufalství nad krutou nesmyslností každé bolesti a každé smrti.

Toto přesvědčení nás až zamrazí i ze zmínek o panenské Bohorodičce Marii v moravských listinách ze 14. a 15. století: důkaz o stálé přítomnosti cyrilometodějského ducha? - Z jakých kořenů vyrůstali Cyril a Metoděj?

2. Pralidské kořeny

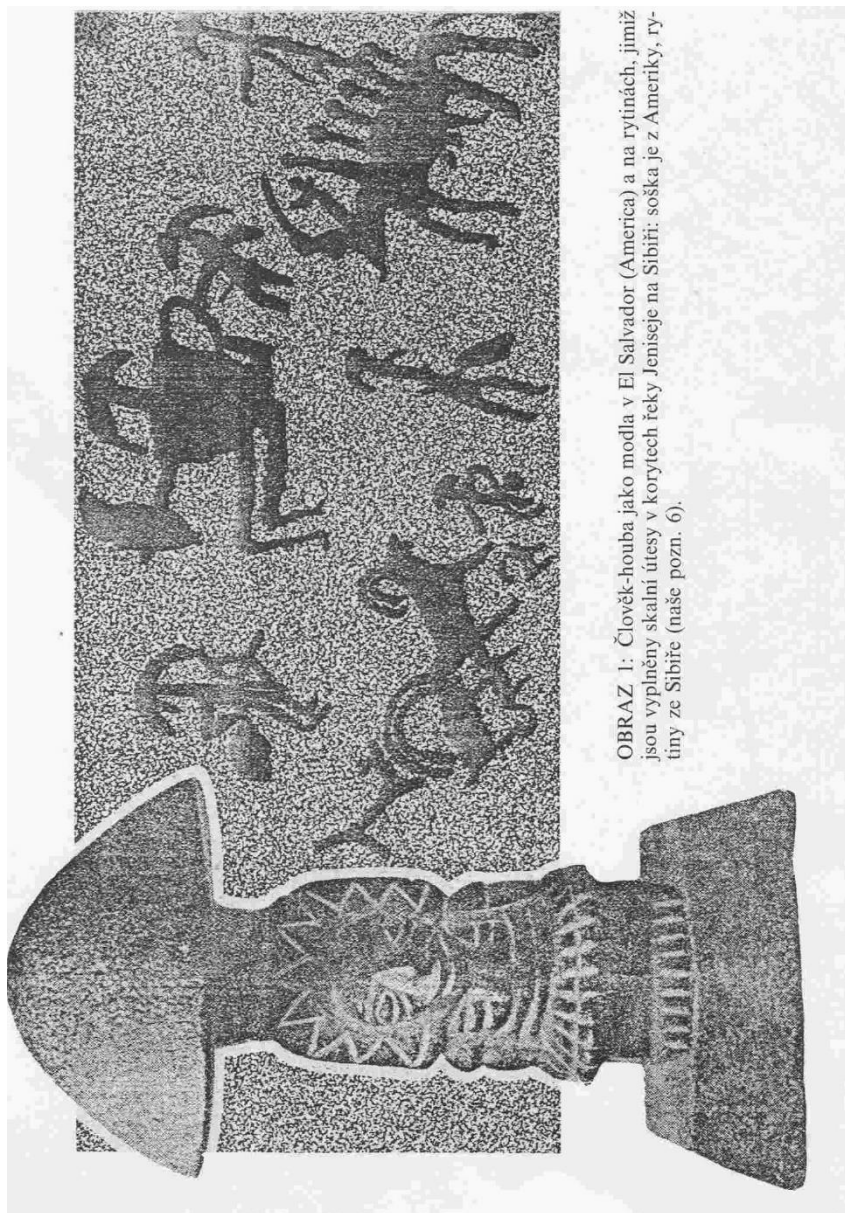
Jan Pavel II. vyzývá důrazně k návratu ke kořenům, k prověřování zdrojů vzdělanosti a víry, a to platí i o pramenech mariánské úcty. Je jisté, že určité projevy mariánské zbožnosti mohou sahát až do pravěku, pak k Mojžíšovi, a samozřejmě do počátků křesťanství. Mojžíš —jeho odchod z Egypta byl kolem r. 1250 před Kristem — nenapsal, nýbrž «sepsal» začátky vesmíru a člověka v Bibli: dal totiž dohromady poctivě různé poznámky, z nichž proto některé např. mají mladší jazyk, ale popisují události starší (Gen 1- 4). První lidské NE proti Bohu, snad ani ne dobře uvážené, bylo proneseno ženou; a jako odpověď znělo Boží NE proti záměrům člověka stát se «jako Bůh» bez Boha, ano proti Bohu. Důsledek: umírání ve vyhnanství. Avšak Stvořitel slibuje

další ženu, která mu řekne ANO, a počne a porodí potomka a ten rozdrtí hlavu úskočného svůdce (Gen 3,15). A věda?

Podle pravěkých jeskynních maleb a skalních rytin první člověk vstupuje do dějin podle Bible, totiž ne pouze jako «habilis» — schopný, ale jako «sapiens» — chápající, moudrý. A projevuje se to trojím způsobem: je umělec, neboť vytváří krásu; vytvořená krása je rozhovor s Někým, jenž přesahuje člověka, svět i čas, a tedy modlitba kněze; je prorok vítězství, protože na obrazech člověk překonává přírodu: žít má smysl.

Kolem r. 1982 proskočily zprávy, že v jihozápadní Francii (Fautavel, Pyreneje, nedaleko od Lurdu) byla objevena úplná kostra ženy, jejíž lebeční dutina má rozměry dnešního člověka, a proto žena mohla být schopná dnešního myšlení. Žila kolem r. 500.000 před Kr. Tím padá původ člověka z Neanderthalců. Vysoká úroveň pravěkého umění je nesporná, jsou tu prvky popisné i abstraktní: Picasso je napodoboval. Pokud jde o náboženskost, není doložen žádný národ bezbožský: každý byl knězem (1 Petr 2,9). Teprve časem se kněžství stalo kasta a poměr k božství strach.

Velkým překvapením jsou dnes netušené objevy pravěkého umění na území Severní Ameriky-USA. Je možné je datovat až do 27.000 let před Kr. Sídliště pra-Indiánů, kolem r. 15.000-10.000 př.Kr. Jejich náboženské a bohoslužebné představy jsou silně příbuzné s některými sibiřskými kmeny. Spojení bylo možné po souši; po moři, jehož hladina byla hlubší o sto metrů než dnes; a po ledě. U obojích byla kněžská kasta «šamani», lékaři a zaklínači, kteří dosahovali spojení s božstvím buď zpěvem a hudbou žen, anebo pohybem, či dokonce i požitím omamných tráv a hub. Mimořádná byla jejich znalost nebeských těles a jejich vlivu na člověka: obraz 1

OBRÁZ 1: Člověk-houba jako modla v El Salvador (America) a na rytinách, jimiž jsou vyplněny skalní útesy v korytech řeky Jeniseje na Sibiři: soška je z Ameriky, rytiny ze Sibiře (naše pozn. 6).

Na jedné ze skalních ploch u Grand Gulch, v krajině zvané Utah (USA), se nachází obraz, který by mohl odpovídat událostem popsaným ve zmíněné Genezi, hlava 3. Jde o první setkání

Stvořitele s člověkem po pádu: obraz 2.

OBRAZ 2: Stvořitel a člověk po prvním poklesku? – Campbell Grant, *L'arte rupestre degli Indiani nord-americani*, cit. str. 44-45 (naše pozn. 6).

V levém roku vchází Bůh, «který chodil zahradou za denního vánku». Muž i žena stojí strnule se skleslými rukama. Muž začal cestu, začátek je naznačen kotoučem; cesta je přerušena po velkém výkyvu. Kruhy pod nohama znamenají asi zmatek bez východiska poté, co okusil a poznal, že je nahý: «Měl jsem strach... a schoval jsem se.» Stvořitel začíná soud. Jedno zvíře stojí nehybně za ním, kdežto všechno ostatní prchá směrem k ženě, již se slibuje, že její potomek rozdrtí hadovi hlavu. Úprk musil být překotný, jak vidět ze záhybů. U ženy se všechno zastavuje i proto, že stojí v cestě mohutný had, jenž se odplíží; prokletý víc než jakákoli šelma, bude se plazit v prachu a žít kladením nástrah. Opačným směrem než se plazí had, začíná nová cesta. Je pravidelná a vede směrem, odkud přišel Stvořitel. Vede ji dítě: jde věrně podle cesty a na druhé straně jsou jasné stopy člověka. Cesta je zahrocena šipkou, což značí, že nekončí. Záhybů je asi dvanáct; podle zjištění, lidstvo prožilo asi 10-12 velikých vzdělaností: je naše epocha poslední? - Jak dlouho už lidstvo žije z naděje v ženu a její dítě?

Zkamenělé zbytky kostí pravěkých savců právě objevené v Severní Americe mohou potvrdit — zdá se — názor, podle něhož ještě asi před dvěma miliony let pevná souš, vynořená z vod, tvořila jediný celek, nazývaný dnes Pángea, z řeckého Pán-celý, všecek, a Gé-země. Tehdejší živočichové na ní byli rozšíření stejně. Zbytky kostí se však dají datovat až na 225 milionů let; a posledně byly nalezeny např. v Midlothian, ve státě Virginie, 200 km od Washingtonu, ale vyskytují se i v Africe. Z těchto «cinodontů» vznikli opravdoví «savci» v celém světě, kde převládli i po rozštěpení souše v dnešní světadíly.

Na počátku byla vedle rozlehlé Pangey jen dnešní Sardinie a Austrálie, kde se dodnes nevyskytují jedovatí hadi. «Had», s nímž jednala Eva, nebyl jedovatý. Mnohé pravěké umělecké výtvary v dnešních světadílech mají podobné rysy, mohly vznikat ještě před rozštěpením souše a vyjadřovat smýšlení původně jednoho lidstva. Jako pokračování uvedeného výjevu z Grand Gulch (USA) by se daly uvést — myšlenkově — mnohé rytiny na skalách ve Val Camonica (severní Itálie, Brescia). Tak jeden obraz ze Seradina u Čapo di Ponte představuje dva putující, muže a ženu, za nimi

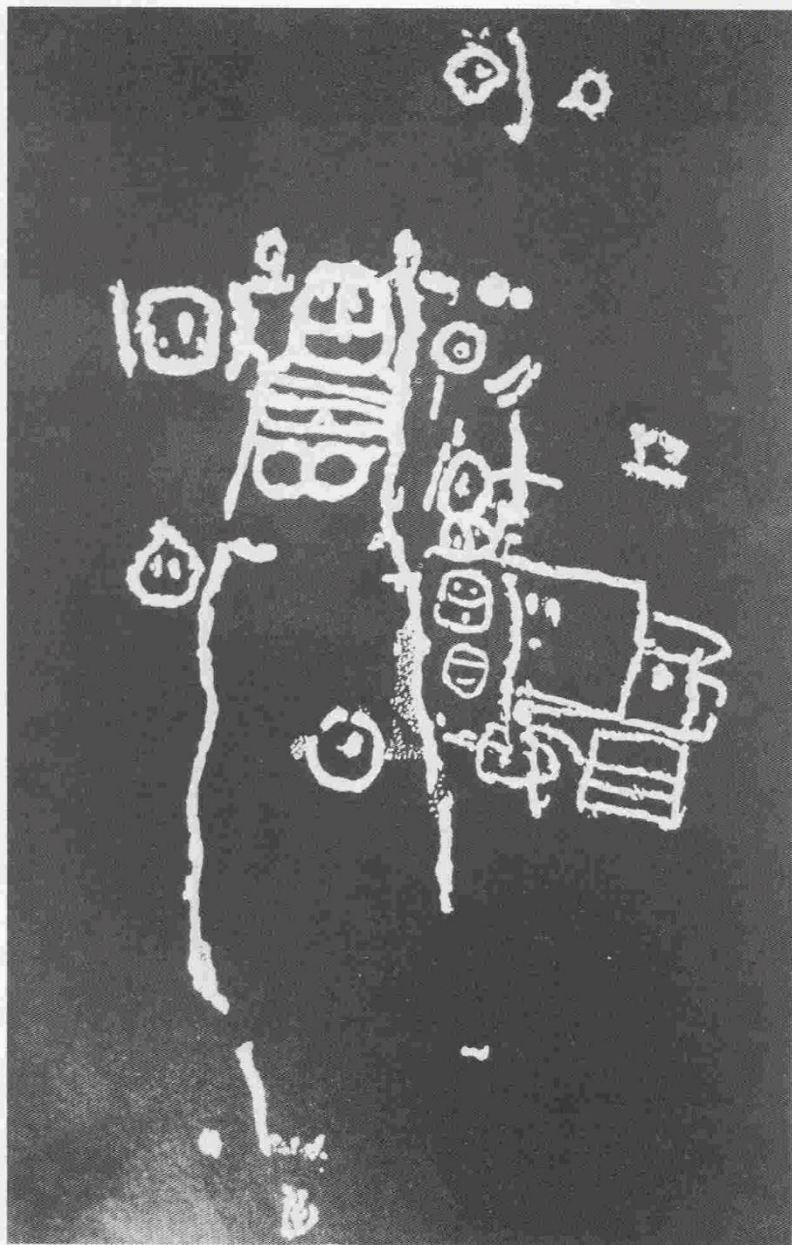
nepatrné stopy, před nimi nic, žena ohmatává závoru ráje? Doba, 850-700 př.Kr.: obr. 3.

OBRAZ 3: Vyhnutí z ráje? – Emanuel Anati, *Capo di ponte*, cit. str. 63; týž. *I Camuni*, cit. obr. 2 (naše pozn. 8).

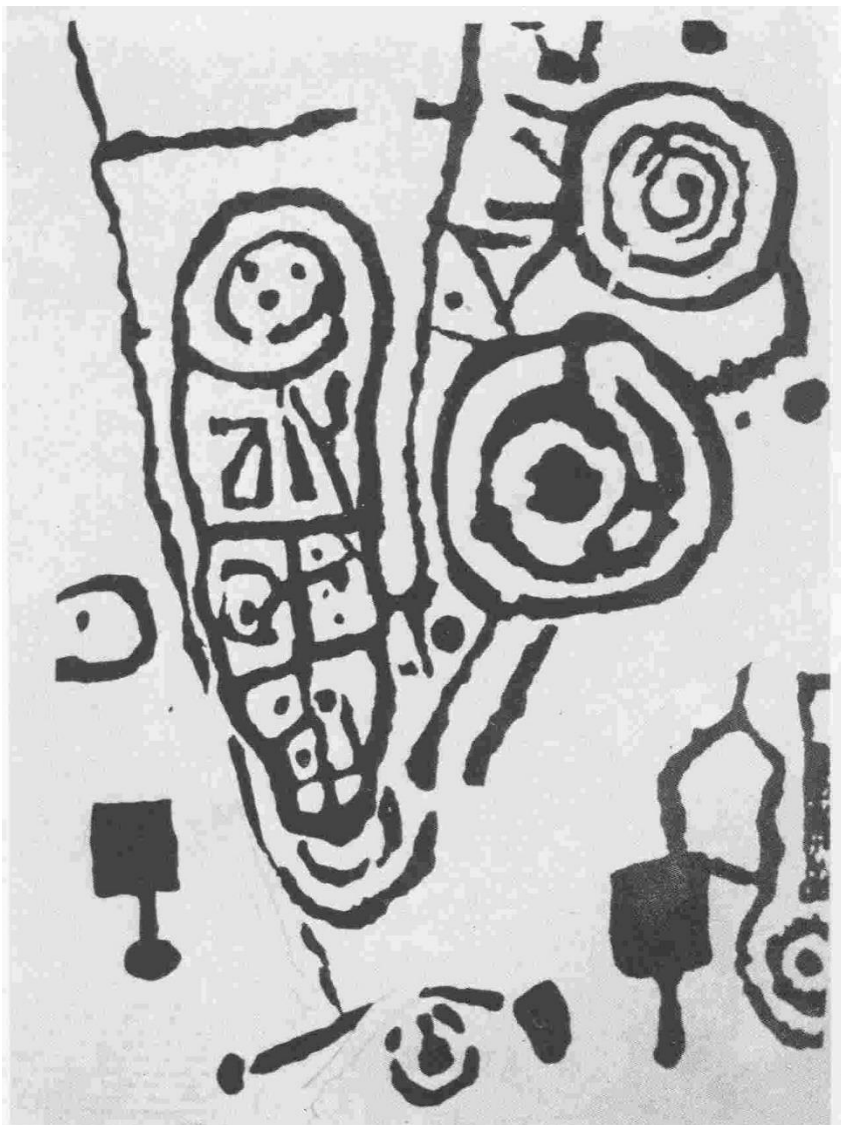
O uchovávané naději lidstva na slíbenou ženu s dítětem by

mohlo svědčit např. tak zvané «božstvo ze Sellera», rovněž z Kamunského údolí. Obraz měří 2.40 m x 1.10 m: je to žena slavnostně oblečená, dva kotouče v místě prsů, jeden v klíně. Po levé straně je k ní přituleno dítě — «zavinuté» — položené na něčem (jesle?). Dva kotouče po pravé straně by mohly znamenat slunce a měsíc a tedy znak božství. Doba vzniku: kolem 3.300 př.Kr.: obr. 4.

OBRAZ 4: Žena s dítětem – božstvo ze Sellera. – Em. Anati, *Origini della civiltà camuna*, cit. str. 53 fig. 43; týž, *I Camuni*, cit. str. 186, fig. 203 (naše pozn. 9).

Nedaleko se nachází tzv. «božstvo ze Sonica», z doby asi 3.400 př.Kr. Rozměr 60 x 90 cm. Je to dítě, také zde «zavinuté» do roušek bohatě zdobených různými znaky a symboly. Po levé straně jsou dva velké hvězdné, kosmické kotouče, z nichž jeden znázorňuje Slunce a druhý Měsíc, a tudíž božství dítěte. Postava je ohraničena a okolo jsou znázorněny různé nástroje lidské práce, jako sekyra-širočina, lopatka a pod. Šlo by o budoucího pána vesmíru i života na této zemi? Obr. 5.

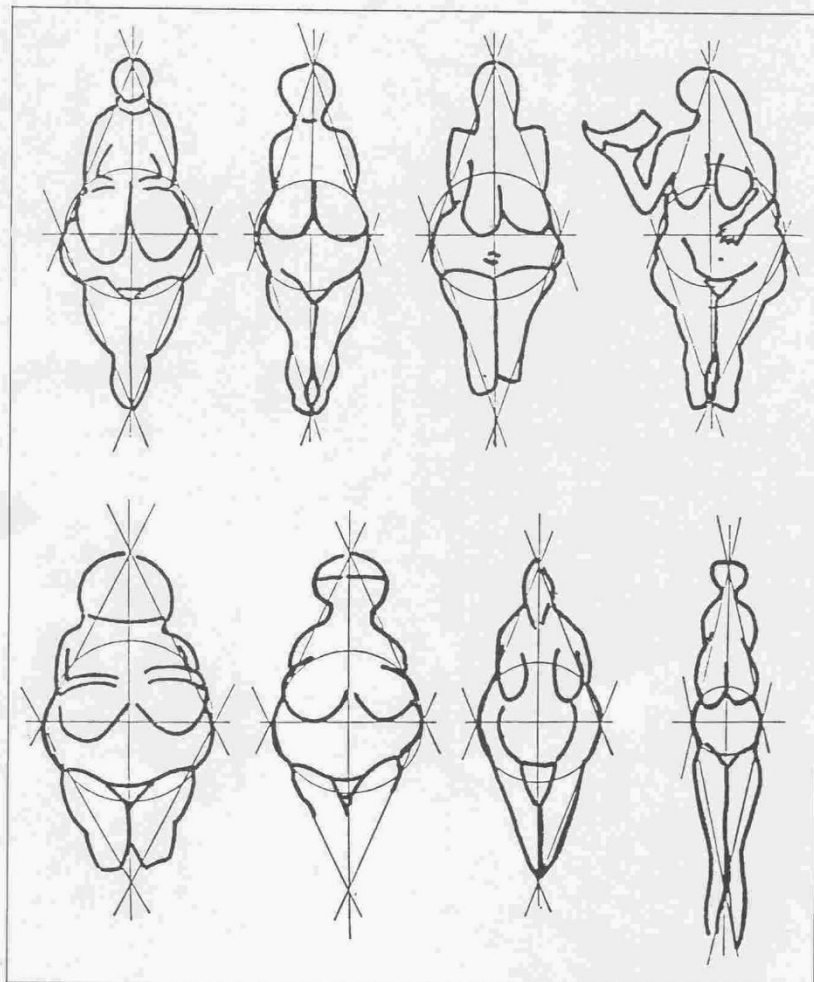

OBRAZ 5: Dítě – božstvo ze Sonica. – Em. Anati, *I Camuni*, cit. str. 182, fig. 200.

O narození Ježíšově evangelista Lukáš píše: «A porodila svého prvorozeného syna, zavinula ho do plének a položila do jeslí». Pastýřům anděl říká: «Toto vám bude znamení: naleznete děťátko zavinuté do plének a ležící v jeslích» (Lk 2,7-12). Jak v Selleru tak

v Sonicu dítě je zavinuté; zdali to, na čem je položeno dítě ze Sella, by mohly být jesle, třeba zjistit.

Rostou ustavičně nálezy pravěkých sošek ženy, jimž bylo dáno jméno «pravěké Venuše». Jedna z nejznámějších pochází od nás, z Věstonic na jižní Moravě. První potíž vzniká kolem jména: Venuše i řecká Afrodite jsou výlučně středomořského původu a objevují se teprve v letech 1000-500 př.Kr., kdežto pravěké sošky jsou velkou většinou daleko starší a pocházejí ze všech končin země. Jsou prohlašovány za bohyně plodnosti, avšak někteří odborníci upozorňují, že těla nejsou ztvárněna podle libosti výrobců, nýbrž podle určité souměrnosti — modulus — která je dána geometrickým vztahem přímek a kruhů. Tato souměrnost mohla být uložena především náboženskou autoritou. Tak vznikaly tři bohoslužebné modely ženy: matka, společnice a paní. Nejběžnější je symbol mateřství: široké mohutné boky, a tedy schopnost počít, donosit a porodit; početné a bohaté prsy, aby hojně odkojily dítě a umožnily mimořádný růst i pro mimořádné úkoly; bezpečný klín jako útočiště, snad i po hrdinské smrti... Toto všechno patřilo také k mateřství matky Ježíšovy: obr. 6.

OBRAZ 6: Modulus – geometrický plánec ženských těl podle přímek a kruhů. – A. Leroi-Gourhan, *Préhistoire de l'art occidental*, cit. str. 64-66, fig. 52; str. 356, fig. 263-274: sošky a rytiny (naše pozn.lo).

3. Tělo chrám - klín oltář

Možná, že jde o pouhou náhodu, která však zaslouží aspoň zmínku. Architekt J. Pošmourný zjistil, že i velkomoravské cyrilometodějské svatyně mají své půdorysy řízené souměrností přímek a kruhů, a tedy svůj přesný modulus! V každém případě, už

apoštol Pavel zdůrazňoval Korint'anům obráceným ke Kristu jak z pohanství tak ze židovství: «Nevíte, že jste Boží chrám a že ve vás bydlí Boží Duch? Kdo by Boží chrám ničil, toho zničí Bůh. Neboť Boží chrám je svatý, a vy jste ten chrám!» A přímo o lidském těle: «Nebo nevíte, že vaše tělo je chrám Ducha Svatého, který ve vás bydlí a kterého vám dal Bůh?» (1 Kor 3,16; 6,19). Tušili snad i pohané, že tělo ženy-matky je posvátným chrámem naděje, v němž bude dlít a z něhož se narodí «ten, jenž bude očekáván všemi národy?» (Gen 49,10). A byla to především tato naděje, jež vyúsťovala v palčivý výkřik: «Rosu dejte, nebesa, z výšin, a oblaka necht' vydají déšť spravedlnosti! Otevři se, země, a dej rozkvést a dozrát spásy a spolu s ní ať vyraší spravedlnost! Já, Jahve, jsem všechno to již vykonal!» (Iz 45,8). A pokud jde o hvězdné symboly u dítěte v Selleru a v Sonicu, také pohanský věstec prorokoval: «Vidím jej, ale nikoli nyní, hledím na něho, ale nikoli z blízka: Hvězda vychází z Jakuba...» (Num 24,17). Ale předeslal: «Tak mluví Balaam... tak mluví muž s očima zastřenýma. Tak mluví, jenž poslouchá výroky Boží, jenž zírá na vidění Všemohoucího a nyní klesá se zrakem odhaleným» (v. 15-16). Hvězda je na východě symbolem božstva, nebo též krále uctívaného jako bůh. Také mudrci prohlašují: «Uviděli jsme na východě jeho hvězdu, a proto jsme se mu přišli poklonit» (Mt 2,2). Prohlášení Balaamovo se stalo kolem roku 1110 př.Kr. I pro proroky Mesiáš je slunce spravedlnosti.

Prorocké vidění Izaijášovo označovalo slíbenou ženu jako pannu: «Hle, panna počne a porodí syna a dá mu jméno «S námi Bůh» — Immanuel» (7,14). Izaijáš se narodil kolem roku 765 př.Kr. Evangelista Matouš znal uvedené dějinné souvislosti: «To všechno se stalo, aby se splnilo, co řekl Pán ústy proroka: Hle, panna počne a porodí syna...» (Mt 1,22). Že Maria byla ona slíbená žena, to naznačil sám Ježíš. Když vystoupil jako očekávaný MESIÁŠ, v Káně, odpovídá své matce: «Ženo, co mně a tobě?» (Jan 2,4). A když odcházel, s kříže: «Ženo, hle tvůj syn» (19,26-7). Znalci Pisma myslí, že šlo o «převedení vlastnictví»: matka tělesného Ježíše se stává matkou Ježíše Tajemného, nová Eva se stává opravdu «matkou živých», jak ji nazval Adam (Gen 3,20).

Nad Mariinou hlavou na jednom kříži umíral její tělesný syn Ježíš, ale na druhém se rodil její první, a tedy rovněž prvorozený, duchovní syn, zločinec: «Ještě dnes — a říkám ti pravdu — budeš se mnou v ráji» (Lk 28,43). Tři ženy určují náš život zde i pro věčnost: od Evy pramení naše krev; od Marie pramení naše křestní voda; naše matka se rodí jako Eva, křtem se stává Maria; když nás dala pokřtít, učinila z nás syna Marie a Boha, úd Tajemného Těla Kristova. Bez nich třech bych já jako kněz nemohl říkat: «Toto je mé tělo... toto je má krev...» (Mk 14,22-24), a podávat tělo a krev Boha. V tomto smyslu platí slova Pavla VI: «Chceme-li být kristovští, musíme být mariánští!»

Maria se vynořuje do dějin především jako ŽENA: tak ji nazývá i Mesiáš; jako MATKA: tak ji viděli evangelisté i lidé; jako PANNA: tak ji předpověděl Izaiáš a tvrdila to o sobě Maria sama (Lk 1,34). O Marii-ženě nepochyboval nikdo normální. O mateřství — především ti, co tvrdili, že Maria porodila «příznak». Avšak může zde nastat otázka, ovšem ne z pochybnosti, nýbrž z úžasu. Bůh stvořil svět jako věc krásnou (kosmos) a čistou (mundus), což vyplývá i ze slova SVĚT, od kořene SVĚTLO. Když tvor sám proměnil vše v temnou hrůzu, musil se stvořitel sám stát člověkem, aby vše obnovil??? Člověk vstoupil do dějin stvořený jako «sapiens», jako vrcholné dílo, a sice jako Boží obraz. Bůh mohl prostě vyhlásit odpuštění viny i trestu, avšak dal přednost jednání jako rovný s rovným. Jednat musil «člověk», ovšem na úrovni Boha. Bohočlověk se tedy musil narodit z lidské matky jako slíbené dítě ze slíbené ženy. Z Marie měl Ježíš krev a tělo prarodičů Adama a Evy. Měl proto právo vzít na sebe i jejich vinu a trest. Jako Bohočlověk však měl moc prohlásit v okamžiku smrti, že smíření «je dovršeno» (Jan 19,30), a sice zapláceno krví. Podle tajemného úradku mezi Otcem, Synem a Duchem Svatým «se neděje prominutí bez prolití krve» (Žid 9,22).

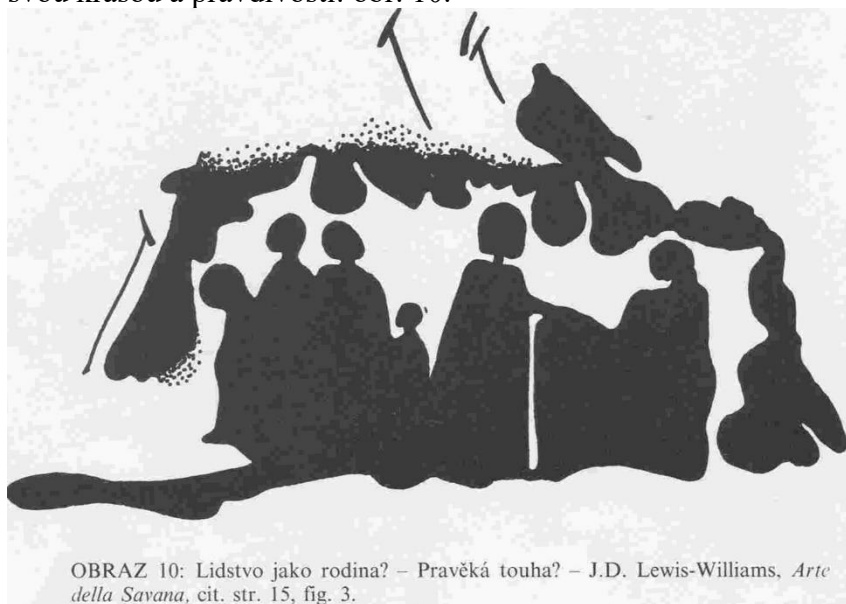
Ježíš na kříži umřel; Maria pod křížem mohla umírat jen bolestí a hrůzou. Po «dovršení» složili bezduché tělo Ježíšovo Marii do klína: narodilo se z něho v Betlémě, odpočívalo v něm v Nazaretě... Stůl z poslední večeře a z první Eucharistie v Jeruzalémě, kříž vztyčený na skále lebek na Golgotě, a klín matky

za přítomnosti Jana a jiných věrných — tyto tři prvky uchovávala Církev přísně v každém mešním oltáři: szű/-mensa, oltární kámen s «ostatky» Marie či svatých a vztyčený kříž; hořící svíce se přidávala jako záruka, že kdekoli se zabíjí Bůh — tam «nastává tma po celém kraji» — ale křesťané mají světlo (Lk 23,44). Tak Maria je nejenom radostná matka, ale i mučednice-spoluvykupitelka. Vzpomínala na Evu, jak jí asi bylo, když viděla smrt svého nevinného syna Ábela, zabitého bratrem, a i ten byl jejím dítětem? (Gen 3,4-16).

Proč asi Izajáš tak slavnostně ohlašoval, že slíbená žena bude matka-panna? Mariino tělesné panenství nemusilo být jen věcí víry, mohlo být doloženo i očitými svědky. Vyloučení lidského otce a přímý zásah Svatého Ducha je zaručen evangeliem (Mt 1,20; Lk 1,32). Na počátku, od věčnosti bylo jen SLOVO u Boha, stvořením věcí vzniklo «misto» a «čas». Muži a ženě Stvořitel uložil: «Rozplozujte se a množte se, naplňte zemi a podrobte si ji!» (Gen 1,28). Přijde tedy «čas», kdy «země» bude naplněna lidmi a nezabrání tomu ani potraty, ani kleštění, ani usmrcování starých (euthanasia). Plození člověka se děje tak, že ženský prvek je oplodněn mužským. Do mužského semena Stvořitel vkládá nesmrtelnou jiskru, lidského ducha. V případě Panny Marie Stvořitel vložil do jejího lůna jiskru lidského ducha pro člověka Ježíše přímo sám! Dnes máme mnoho přístrojů, jimiž se dá vyslat «jiskra», a ta způsobí výbuch pumy, zničí letící letadlo, usměřňuje televizor, atd. — čímž člověk pouze napodobuje Stvořitele. Bůh, Duch Svatý, vyvýšil tak člověčenství ženy ke spoluvykoupení bez účasti muže, k novým závratným dějinám; světí se 1. ledna: SLAVNOST RODIČKY BOŽÍ MARIE PANNY.

Mezi svátkem narození slíbeného a čekaného dítěte — Bohočlověka Ježíše dne 25. prosince, a oslavou jeho Rodičky Panny Marie, je vložen svátek Svaté Rodiny Ježíše, Marie a Josefa, pokud možno na neděli. Při pátrání po kořenech a pramenech se dá zjistit, že i Ježíš Kristus v evangeliích odpovídá na události lidského pravěku zachycené Mojžíšem, vysvětlované proroky a dnes potvrzované překvapivě archeologickými nálezy. Omezili jsme se zatím většinou na objevy v Severní Americe. Na

cestě po pravěkých stopách člověka máme i tento doklad z opačné části Země, z jižní Afriky: na obraze je skupina lidských postav, z nichž některé stojí, jiné sedí. Jsou tak blízko u sebe, že ve spodní části obrazu postavy splývají. Čtyři na levici se zdají děti, uprostřed stojí muž a vedle sedí žena, k níž muž vztahuje pravici. Zdá se, že jde o útočiště v jeskyni, na jejímž stropě visí početná řada sáček se zásobami a je vidět i různá náradí. Pravděpodobně jde o obraz rodiny, jejíž prostředí je prosáklé mírem. Barvy jsou červené. Obraz byl nalezen v místě Cedarberg, nedaleko od Cape Town v Jižní Africe. Toužil již i pravěký člověk po lidstvu jako šťastné rodině? Původní obyvatelé, Křováci-Bosjesmans-Hottentotti, jsou doložitelní kolem 20.000 let př.Kr. a jejich umění od 5.000. Dnes je většina z nich vyvražděna bílými «křesťany» a zbytky vymírají pod lidskou úrovní. Jejich pravěké umění strhuje svou krásou a pravdivostí: obr. 10.

OBRAZ 10: Lidstvo jako rodina? – Pravěká touha? – J.D. Lewis-Williams, *Arte della Savana*, cit. str. 15, fig. 3.

Podle Em. Anatiho «homo sapiens - člověk přemýšlející» se rozšířil asi před 40.000 lety do Asie, Afriky, Austrálie, Ameriky a Evropy. Jeho vyjadřovacími a sdělovacími prostředky byly kresby, malby a sošky. Babylónská věž se mohla stavět kolem 10.000 let př.Kr. Lidé v rozptýlení začali tvořit jazykové i

názorové skupiny, ale umění zůstává stejné. Anati myslí, že našel i horu, na které Mojžíš dostal «Desatero» podmínek pro přátelství s Bohem. Je zjištěno 780 oblastí jeskynního umění, ve 120 zemích, s asi 20 miliony symbolů: nejstarší jsou ve Francii (Lascaux, 40.000 let), pak ve Španělsku (Altamira, 15.000 let) a Valcamonica, 1.000 let: «Ve všech pěti světadílech se dá zjistit něco jako “zákoník” nebo “klíč”, který se dá omezit, soustředit asi na 20 základních znaků, z nichž se vytváří všechno ostatní. Velmi jasné je to např. i ze celé řady rukou otiskovaných na stěnách a provázených stejnými tahy: obr. 11.

OBRAZ 11: Otisky rukou. – Campbell Grant, *L'arte rupestre degli Indiani nord-americani*, cit., fig. 85-86.

Kromě rukou jsou také otisky nohou, a tedy stopy člověka, jak je známe např. z našeho obrazu 2, kde dítě zahajuje novou “cestu”. Zdá se, že i podle objevů Anatiho byla na počátku jediná velké pevnina obývaná jediným lidstvem s touž “lidskostí”, která se projevowała rozmyšlenou krásou, vědomou náboženskostí a

kladnou nadějí přesahující svět a smrt.

4. Třetí Řím

Naznačili jsme, že cyrilometodějská duchovnost byla hluboce mariánská a její prameny tryskaly z Mojžíše a z Proroků, kde se ohlašovala žena, jejíž dítě zvítězí. V tomto smyslu Konstantin prohlašuje již v Cařihradě, že cílem jeho života je «vědění — učení, rozum — jak hledat a najít čest a bohatství praděda-Adama» (ŽK 4). Totéž opakuje i Chazarům: «Jsem totiž vnuk Adamův» (ŽK 9). Rostislav žádal v Římě, a pak v Cařihradě, «víru- vzdělanost-právo» (ŽK 14; ŽM 5), a sice «v našem jazyku». Podle pramenů sami spolubudovatelé tohoto díla si byli vědomi, že jde o dovršení Evropy. Michal III. píše Rostislavovi: «přijmi dar větší a vzácnější než zlato a stříbro i drahé kamení a pomíjivé bohatství... abys po sobě zanechal památku... podobně jako veliký císař Konstantin» (ŽK 14). Ten totiž r. 312 dal svobodu křesťanství a tím založil křesťanskou Evropu s ústředím v latinském Římě, nad hrobem prvního římského biskupa apoštola-mučedníka Petra, viditelného zástupce Ježíše Krista (Mt 16,17). Avšak v letech 328-330 Konstantin přenáší své sídlo a tudíž středisko říše do Byzantia na Bosporu při Černém Moři, jakožto «nový» či «druhý» Řím, jemuž dává jméno «Město Konstantinovo» — Konstantinopolis, podle Slovanů Caři-hrad. Turci zkomolí řecký název v Istan-bul. Po pádu Byzance do moci Turků ve 14. století, Moskva se prohlásí za «Třetí» Řím, «poslední». Základní potíž je v tom, že Moskva neměla nic z «Prvního» Říma, a «Druhý», Byzanc, pouze napodobovala ve «víře-vzdělanosti-právu». Kdežto pro Moravany a ostatní Slověny Cyril a Metoděj vytvořili nové, třetí ztvárnění týchž hodnot, a tedy «Třetí Řím» v duchovním Velehradě. Michalova Chvála Rostislava se dá vysvětlit především v tomto směru. Smíření mezi slovanskými katolíky římskými, řeckokatolickými uniáty a pobyzanštělými pravoslavnými se dá uskutečnit pouze návratem jich všech ke pravé podstatě cyrilometodějského díla, pro konečné dovršení Evropy, začaté svatými Vojtěchem a Prokopem.

Že i žáci a pomocníci svatých Cyrila a Metoděje viděli v cyrilo-

metodějském díle dovršení římské a byzantské vzdělanosti, a tedy dovršení křesťanské Evropy, to dosvědčuje spisek jednoho z nich: «ČRNORIZCA CHRABRA SKAZANIJE O PÍSMENECH». Črnori- zec je východní mnich oděný černou řízou. Chrabr může být vlastní jméno — krycí? — anebo přívlastek: «Zpráva statečného mnicha...»

Pohanští Slované — píše Chrabr — četli a hádali pomoci črt a vrubů. Pokřtěni, psali římskými písmeny, ale to neuspokojovalo. Bůh člověkolubec, poslal svatého Konstantina-Cyrila, jenž vytvořil 38 písmen pro Slované. Řekové začínají písmenem a-alfa, Cyril a-az. Řekové napodobili Židy, kteří též začínali a-alef, což znamená «uč se», kdežto řecké ala značí «hledej». Cyrilovo a-az bylo dáno Slovanům k otevření úst... První jazyk byl syrský, jímž mluvil Adam a lidstvo až do babylonského zmatení. Jak se dělily jazyky, tak se dělily i zájmy: u Egyptanů zeměměřičství; u Peršanů, Chaldeů a Asyřanů hvězdopravectví, kouzelnictví, léčení a čarování a jiná vědění; u Židů svaté knihy o tom, jak Bůh stvořil svět a všechno, podle řádu; u Řeků gramatika, rétorika a filosofie: ani Řekové neměli ihned vlastní abecedu, nýbrž psali písmeny fénickými... Slované vědí, kdo jim vytvořil písmena a přeložil knihy: svatý Konstantin-Cyril a jeho bratr Metoděj. Vždyť jsou ještě naživu lidé, kteří je viděli... Tolik Chrabr. Víme, že Naum zemřel asi r. 910, Kliment Ochridský r. 916, preslavský biskup Konstantin r. 915. Chrabr tedy psal svou výpověď před r. 916, kdy zemřel sv. Kliment.

Kořeny cyrilometodějského dovršení «víry-vzdělanosti» v rámci «EVROPY» vyrůstají podle Chrabra přímo ze stvoření a jdou od Adama přes Babylon k Mojžíšovi, k prorokům: ovocem je Kristus, přítel člověka. Z početných východních vzdělaností Cyril a Metoděj — plně byzantinci — vybírají to nejlepší a otvírají Slovanům ústa, aby to vše řekli v dovršené Evropě, v evangelijní věrnosti Petrovi, pohřbenému v Římě. Nástupce Petrův Mikuláš I. (ř. 867) volá Bratry do Říma, Hadrián II. jim světi kněze a jmenuje Metoděje arcibiskupem všech Slovanů, a posílá ho jako «učitele, apoštolského legáta, od Boha a od svatého apoštola Petra, prvního zástupce — prótothronos — a klíčníka nebeského Království»

(ŽM 8). A proti všem uchvatitelům «Moravy» volá Metoděj: «I svjatago Petra jest'!» (ŽM 9)

Tamtéž, str. 372-376: Slovo svjatago Kyrila filosofa. - J. Vašica, Literární památky, cit. str. 14-19. - Jan Pavel II., Egregiae virtutis, 31.XII.1980; týž, Slavorum Apostoli, 2.VI.1985.

I. SVÁTKY BOŽÍ MATKY PANNY MARIE

Mariiny svátky v křesťanské bohoslužbě se nedají pochopit bez základní znalosti Mariiny osobnosti a jejího poslání pro nový vztah mezi Bohem a člověkem: jsou totiž oslavováním hlavních událostí Mariina života vzhledem k dějinám lidské spásy.

1. Důvody

Maria byla dcerou Anny a Joachima (Jáchyma, Heliakima): zplozena lidským otcem, narodila se z lidské matky kolem r. 15-20 před Kristem. Oba rodiče byli Židé, tedy z vyvoleného národa. Početí její bytosti v lůně matky se kladlo od nepaměti u východních i západních křesťanů na 8. prosinec; jen v několika málo případech na 9. — ale to spíše už jako oslava věci, která se právě stala. Jako každý lidský tvor i Maria podléhala zákonu dědičného hříchu, a tedy musila být vykoupena. Všichni křesťané však byli od počátku přesvědčeni, že se narodila již naprosto svatá: očistění, osvobození od dědičné viny se tudíž stalo mezi početím a narozením. KDY a JAK? Roku 1854 vyhlásila církevní autorita, že se to stalo v samém okamžiku početí Mariina bytí. V tom smyslu, že když Anna a Joachym plodili počátek zárodku Mariina těla, a když Bůh tvořil její duši a vkládal ji do počatého tělesného zárodku — v tomtéž «okamžiku» zároveň osvobozoval tělo i duši Marie od jakékoli poskvrny, od jakékoli závislosti na moci ďábla, v níž se první lidé ocitli svobodným následováním Svůdce v ráji. Její neposkvrněné početí však bylo učiněno jakoby «na dluh»; Bůh měl jistotu, že budoucí Mariin syn — vtělená druhá Božská Osoba — odpyká a zaplatí svou krví, která bude i Mariina, také za svou matku. A tak se Maria nejenom narodila, ale byla i počata bez poskvrny, neposkvrněná, svatá. Bylo by konečně nedůstojné, aby matka Boha byla třeba jen i na okamžik vlastnictvím Satanovým. Přirozeně pak i narození Panny Marie se slavilo od nejstarších dob v celém křesťanstvu dne 8. září, devět měsíců po početí.

Doba okolo Kristova narození byla pro Israele velmi napjatá: zvnějšku, Římané znesvěcovali posvátná místa a celý náboženský život; a uvnitř, Danielovo proroctví ohlašovalo příchod Mesiáše. Židé ho však čekali dvojím způsobem: politicky, jako vítěze nad Římany, a proto hromadili peníze, zbraně a plodili syny — vojáky; i duchovně, jako obnovitele vnitřního Božího království. Tak vznikaly skupiny usilující o svatost, v chudobě a mravní čistotě, i v panenství. Rukopisy, objevené za války (1940-45) v Judské, Kumranské poušti, obsahují i pravidla pro život těchto «zasvěcenců» Mesiáši-Bohu. Patřili mezi ně Jan Křtitel, mnozí z apoštolů, a zdá se, že i Maria a Josef a snad i Ježíš. Maria tudíž byla nejen stvořena neposkvrněná, ale chtěla i neposkvrněně žít pro Spasitele. Když jí Gabriel oznamuje, že Bůh jí nabízí, aby se stala matkou Mesiáše, Maria namítá, že už slíbila «nemít muže», a sice že to slíbila Bohu. Proto ji anděl ujišťuje, že Bůh to vzal na vědomí a že proto počne zásahem Božím. Její syn bude zároveň Syn Nejvyššího a skuteční duchovní naděje Marie a pravých Israelitů: osvobodí lidstvo ze hříchu, obnoví království milosti a lásky, pravdy a pokoje, a obnoví Boží slávu bez konce. Maria přijímá vysvětlení, souhlasí a stává se matkou (Lk 1,26-37). Tajemné «Zvěstování» se slaví dne 25. března, a devět měsíců po tom, 25. prosince, NAROZENÍ Mesiáše. Chápal Jidáš Mesiáše spíše politicky a vojensky?

Přítomnost Boha v lůně Panenské Matky naplnila Marii ohněm a světlem: musila utíkat spěšně k Alžbětě, o níž jí anděl řekl, že ač neplodná, čeká i ona syna. Alžběta doplňuje ujištění andělovo, že «Maria je plná milosti a že Pán je s ní» — výkřikem: «Požehnaná ty mezi ženami a požehnaný je plod tvého lůna!» Výsady Boží Matky nebudou jen osobní, ale znamenají i poslání dávat radost z Boha: «Sotva se dotknul zvuk tvého pozdravu mého sluchu, dítě v mém lůně poskočilo radostí! Blaze tobě, žes uvěřila! Všecko, co řekl Pán, se stane...» - Ani Maria již nedovede utlumit výbuch svého štěstí a její zpěv se rozburácí: «Velebí má duše Pána... od této chvíle mně budou žehnat všechna pokolení...» (Lk 1,39-56). Také «Navštívení Panny Marie u Alžběty» má své oslavení, a to dne 31. května, kdežto původně byl svátek zaveden dne 2.

července, a sice roku 1389.

Asi po třech měsících, až po narození Janově, se Maria vracela do Nazareta, s těžkým srdcem, jak sdělit Josefovi pravdu o svém těhotenství. Věc zařídil Bůh sám (Mt 1,18-21). Podle Mojžíšových předpisů, každá židovská matka se musila podrobit obřadu očišťování čtyřicátého dne po porodu (Lv 12,2-5). Maria byla počata neposkvrněná a žila plná milosti; Boží přítomnost v jejím těle ji vyvýšila nad nejvyššího anděla; a přece se podrobila zákonu a za svého «prvorozeného» přinesla předepsanou oběť, ač to byl Bůh sám (Lk 2,22-38). Svátek «Očišťování Panny Marie» se slaví odedávna dne 2. února, čtyřicet předepsaných dní po Ježíšově narození. Simeon upozorňuje Marii, že osud Dítěte bude tvrdý a její vlastní duši pronikne meč, ale že to přinese světlo pohanům a slávu Božímu lidu (Lk 2,32). Je to svátek překonání temnot světlem z Boha, a bouří na moři života. V tento den se světí zároveň i svíce, které se dávají do rukou umírajících, a také se rozsvěcují za bouře, když rachotí hrom: svíce se proto nazývají hromničky, a svátek — hromnice. Smrt je největší tmou a bouří, ale Maria přináší v Kristu světlo a utišení veliké i zde.

Celý pozemský život Mariin byl spjat s Ježíšem. V ústraní Nazareta se spolu s Josefem starali o synovu výživu a výchovu: učila ho mluvit a modlit se — Věčné Slovo a svého Boha. Pak syn se staral o matku, i pod křížem. Za Ježíšovy veřejné činnosti stála spíše stranou: při úspěších měla radost, kdežto posměch ji zraňoval jako meč. Avšak sedm mečů ji proniklo pod křížem. Na Ježíšovo doporučení: «Ženo, hle tvůj syn» — «Hle tvá matka» — vzal Jan Marii k sobě a u něho i zemřela (Jan 19,26-27). Její tělo bylo vzato na nebesa i s její duší. Bohoslužebný svátek tohoto vrcholného vítězství se slavil od 4. století dne 15. srpna. Vzetím na nebesa Bůh v Marii zahájil i naše vzkříšení: umíráme pro zmrtvýchvstání. První církevní dějepisec Eusebius píše, že Maria Panna žila po Nanebevstoupení Páně ještě 15 let a dožila se 63 roků. Její úmrtí se klade do let 49- 52 po Kristu, takže by byla počala Bohočlověka asi ve svém 15. až 18. roku. To byl v jižních krajích obvyklý věk pro sňatky. Eusebius se stal r. 313 biskupem v Caesarei v Galilei, mohl tam tedy zachytit ústní podání o Marii a o konci jejího života.

Po 15. století se objevily některé další svátky mariánské. K některým se došlo bohovědnými úvahami, k jiným na základě dějinných událostí. Mariiným posláním zůstává být matkou Tajemného Těla Ježíšova, jímž je Církev: každý křest znamená pokračování «Narození», v každém mučednictví pokračuje Golgota, v každé Eucharistii se opakuje poslední večeře... U toho všeho je Maria a pomáhá. Dva dějinné rozhodující zásahy v životě křesťanství se oslavují jako pomoc Mariina: r. 1571, dne 7. října, byl zastaven nápor Turků proti křesťanům zázračným vítězstvím u Lepanta. Dominikánský papež Pius V. připsal toto vítězství modlitbám růžence a ustanovil svátek Vítězně Královny posvátného růžence (dne 7. října - anebo v první neděli říjnovou): «Aby Maria, uprosena modlitbou růžence, dopřála překonat také pekelného nepřítele, když tolikrát pomohla křesťanům potřit a vyhladit nepřátele pozemské» (Brev. O.P.).

Svátek «Nejsladšího jména Maria» byl ustanoven Inocencem XI. (1676-89), po vítězství křesťanů nad Turky u Vídně pod vedením polského krále Jana Sobieského: jinak čekal Evropu osud severní Afriky a Malé Asie. Svátek se slavil dne 12. září: byl zrušen poslední liturgickou «reformou», ale v mnohých zemích se slaví dál. Jméno Maria-Miriam se odvozuje z hebrejštiny a vykládá se jako «Hořká», na označení jejích bolestí; také jako «Paní» a «Krásná», čímž by se označovala odměna za věrnost; nebo jako «Vzpurná», protože se dokonale vzbouřila proti satanovi. Nesčíslná jsou jména, protože nespočitatelná je pomoc: Mercedes - Osvoboditelka; Dolores - Bolestná; Carmen - Karmelská; Immaculata, Inviolata - Neposkrvněná; Annuntiata - Zvěstovaná; Assumpta, Assunta - Nanebevzatá; Alma - Vznešená; Electa - Vyvolená; Consolatrix - Těšitelka; k tomu se druží řada vzývání v litaních, na př. loretských, nebo dominikánských, atd. Nemluvě o názvech, jež jí dává každé zachráněné lidské srdce; podle písně, kterou zpívají poutníci v Převodově (na Valašsku): «Nikdo neví, co je láska, kdo to nezkusil: já bych taky nebyl přišel, kdybych nemusil...»

Už od 2.-3. století křesťané zasvěcovali někde Boží Panenské Matce sobotu. Důvody byly hluboké. Že křesťanství přežilo

vítězně kruté pronásledování se strany cízarů, že se neutopilo v proudech krve mučedníků a nebylo udušeno v plamenech živých pochodní — je důkazem, že Církev je dílem Krista-Boha, který ji neopouští. Ještě větší zázrak však je, že Církev přemohla první i další zákeřné naukové úchylky — herese a bludy. Velmi nebezpečná byla tak zvaná «gnosis», což znamená «poznání». Hned od počátku přijímali křest nejenom bohatí a z domu cízarů, ale i vzdělání, inteligence, intelektuálové. Všichni křesťané věřili, že poznání pravdy a život podle Ducha zajišťují spásu. Avšak «gnostikové» skončili tvrzením, že pouhé myšlení a poznání je samospasitelné, bez ohledu na nutnost milosti, která proměňuje člověka v Boží dítě, a teprve ona mu otvírá pravé Boží světlo a dává mu sílu žít podle pravdy v lásce.

Gnostikové, a pak i manichejci dále tvrdili, že myšlenka je od ducha, a že tedy duch je jediná skutečnost stvořená od Boha, kdežto tělo a hmotný svět je od satana. Z toho důvodu i Kristus mohl mít pouze zdánlivé tělo a Maria tudíž nemohla být matkou Bohočlověka; a na kříži umíral jen přízrak. Posvěcení a nesmrtelnost lidského těla je podle nich nestvůrnost, protože Bůh nemůže znesmrtelnit tělo, dílo satanovo. A konečně, byl-li ukřižován jen přízrak člověka, právě tak i z mrtvých vstal jen přízrak! Je tudíž zárukou přítomnosti Ducha Svatého, příslibeného Kristem, když nevzdělání rybáři — apoštolé a jejich nástupci — biskupové dovedli odhalit satanskou zlobu těchto úskočných nástrah, jasně a pevně to prohlásit a odsoudit! Ve svých úzkostech se již i zde křesťané obraceli na Marii: šlo konečně o ni samu, o její výsadu být Matkou Boha, anebo pouhého preludu. Hlavním dnem svých proseb činili sobotu: protože «gnosis» byla útokem na stvořitele viditelného, hmotného světa, který byl dovršen v sobotu, v den míru a Božího uspokojení nad vrcholným dílem, jímž byl právě člověk, duchovní obraz Boha v hmotném, živočišném těle. Sobota byla také přípravou na den vzkříšení: byla prožívána s Marií, jež jako Jitřenka ohlašuje Slunce. Říká se, že i dnešní pracovní sobotní volno má svůj původ v Marii. Ve Skotsku prý křesťanství páni dávali svým poddaným v sobotu odpoledne pracovní volno z úcty k Bohorodičce, aby se mohli připravit na

důstojnou oslavu Mariina syna v neděli. Odtud se to rozšířilo, avšak někdy lživě, dokonce i jako «protikřesťanský přínos» civilního pokroku.

2. Kolem obnovy na «Hoře svatého Klimenta» (1358-1420)

Při mém zkoumání písemných pramenů v Zemském Moravském Archivu v Brně, týkajících se archeologických objevů z vel-komoravské doby a potom i ze 14. a 15. století, dostávaly mimořádný význam i zmínky o vzdělanosti a mravní úrovni náboženského života: jsme totiž uprostřed výbuchu «nápravných» husitských bouří. Jde většinou o schválení darů, o udělování odpustků a o podobné okolnosti, při čemž se vypočítávají buď všechny mariánské svátky, nebo aspoň některé. Uvidíme, že těžko lze mluvit o období úpadku, «mstěného» husity.

V odpustkových listinách se uvádějí na prvním místě svátky Boží, pak mariánské a nakonec svatí. Jedině Bohu patří projevy «klanění» (latría), kdežto člověk se musí uspokojit pouhou «úctou» (duha). Bohorodička však má právo na úctu mimořádnou, na vrcholný projev úcty (hyperdulia), který převyšuje možnost úcty k jakémukoli jinému sebevětšímu člověku: pro dary, které vyplývají z přítomnosti samého Boha pod jejím srdcem. Jediným pořítkem uváděných dokladů zde je to, že jednají o svátcích mariánských.

V odpustkové listině ze dne 11. května 1403, pro kostel sv. Kláry ve Znojmě, u něhož je klášter klarisek, se vypočítávají odpustky: «o svátcích svaté Marie, totiž na početí, očistění, zvěstování, navštívení, nanebevzetí a narození». Možná je užitečné upozornit na užívání velkých a malých písmen ve středověkých listinách: klidně se píše bůh, pán Ježíš, avšak Biskup atd. A jsme v prostředí přesyceně křesťanském! Když tedy dnešní pokrokový pravopis někde píše «bůh», tam «nahore» to neznamena nic nového...

Přestože jde o chrám zasvěcený člověku, totiž Kláře, antiošský titulární patriarcha Václav Králík, kancléř českého krále a římského císaře Václava IV., vysvětluje ve svém úvodě, že i

takový chrám je zasvěcen «Boží chvále», kde svati mají jen posláni strážců a pomocníků: věřícím, kteří jim chrám svěřili, mají vyprošovat dosažení radostné věčnosti.

Patriarcha Václav vyhovuje téhož roku 1403, dne 24. srpna, i prosbám «ctihodné paní Kachny abatyše a celého konventu v klášteře «Dvůr Královny» na Starém Brně a uděluje odpustky návštěvníkům jejich kostela, při čemž vypočítává tytéž mariánské svátky jako pro klarisky ve Znojmě dne 11. května (tamtéž, č. 275).

Zajímavý je obsah listiny, kterou kardinál Pileus u sv. Praxedy v Římě, dává odpustky pro augustiniánský klášter v Lanškrouně dne 6. ledna 1380: «Ježíš, zosobněná nádhera Otcovy slávy, osvěcuje svým nevýslovným jasem celý svět. A zbožným přáním svých věrných, doufajících v jeho nejdobrotivější velebnost, vyhovuje s laskavou přízní hlavně tehdy, když se k jejich oddané pokoře přidruží přímluvy a zásluhy svatých. A dále, věřící se přímo hrnou velmi rádi k náboženským úkonům tam, kde vidí, že se jim dostane daru nebeských milostí bohatší mírou...» Pileus dává odpustky pro Lanškroun na přímluvu magdeburského arcibiskupa Petra, a sice pro svátky Páně: narození, zjevení, zmrtvýchvstání, nanebevstoupení, Tělo Páně a Trojici; pro jednotlivé svátky blažené Panny Marie; a pro vyjmenované svátky svatých. Podmínkou je opravdu se kát za své hříchy, vyznat se z nich a začít nový, lepší život, a navštívit aspoň pro nějaký zbožný úkon klášterní kostel.

Mezi svátky svatých se uvádějí vždycky aspoň někteří z našich svatých ochránců: Václav, Vít, Vojtěch a Prokop, Ludmila a Hedvika, Zikmund, Jiří a Stanislav, ale ve většině případů všichni. Také svátky «čtyř velkých církevních učitelů», a to na Západě: Ambrož, Augustin, Jeroným a Řehoř — jejichž protiváhou na Východě byli Jan Zlatoústý, Atanáš, Basil a Řehoř Naziánský. Teprve po delší době byl k nim připojen na Východě Jan Damašský a na Západě Tomáš Akvinský. Na Západě byl tento titul v poslední době značně znehodnocen.

3. «Navštívení»

Velký zájem se tehdy soustřeďoval na právě zaváděný «moderní» svátek «navštívení Panny Marie a příbuzné Alžběty»: propter modeme solempnitatis adinvencionem seu institutionem - rozšiřovaný hlavně pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna. Snad právě proto mu zasvěcuje Petr z Kravař a z Plumlova nový klášter a kostel v Prostějově, zakládané pro augustiniány-kanovníky, kteří se lišili od augustiniánů-poustevníků u Panny Marie a sv. Tomáše v Brně, založených markrabím Janem Jindřichem. Zakládací listina byla vydána na Plumlově dne 1. listopadu 1391:

“Ve jménu páně amen. Když se zahlubáváme nad drásavou pomíjivostí člověka, když hledíme na trosky hroutícího se života, když máme před očima blížící se těžkosti naprosto jisté smrti — opravdu se probouzí v duši sklon uvažovat o stezkách našeho života, rozeháňet v mezích zákona temnoty našeho svědomí a získat si laskavou přízeň spravedlivého soudce a pána boha našeho, a sice důkazy ne pouze pravděpodobnými, ale takovými, které to dokazují hmatatelně. A to tím spíše, že před poznáním takového soudce, jakým je Bůh, se neukryje nic, neboť jeho očím je všechno nahé, a žádná věc nemá sil, aby mu vydržela jakýmkoli způsobem odporovat.

Proto my, Petr z Kravař, pán na Plumlově, dáváme touto listinou všem na vědomí, že ke cti všemohoucího boha a spasitele našeho a jeho rodičky slavné panny Marie, chceme přispět ke spáse naší duše a duše naší manželky Kateřiny i všech našich dědiců (následuje výpočet jmen: otce, matky, strýců, mezi nimi pan Beneš z Kravař, kanovník pražského kostela, atd). Horlivě si přejeme, abychom tím dosáhli laskavějšího milosrdenství všemohoucího boha, když mu dáme nějaký dar, i když stejně máme vše od něho, a abychom v něm při podrobném vyšetřování u jeho soudu nezakusili strohého soudce. A aby to bylo ke spáse duší našich rodičů, bratří, sester, strýců, všech našich přátel a vůbec všech živých a zemřelých věřících, jejichž majetku jsme užívali —jak my, tak naši rodiče — ať již zákonitě, či z božího dopuštění nespravedlivě. Činíme to po úvaze, s plným vědomím a z dobré a svobodné vůle. Svůj souhlas k tomu dává též náš syn

Petr z Kravař, zvaný z Plumlova, a v Kristu nej důstojnější otec a pán, Mikuláš, olomoucký biskup, i olomoucká kapitula, jak je zřejmé z jejich listin o této věci.

A děláme to ke cti všemohoucího boha a spasitele našeho i jeho rodičky slavné panny Marie, a sice ze zvláštního ohledu na to, že je zavedena a ustanovena její nová — «moderna» — slavnost. Tento svátek, jak se říká, bude mít takový název: «NAVŠTÍVENÍ NEJ PŮ-VABNĚJŠÍ PANNY MARIE DO HOR K ALŽBĚTĚ» — totiž do nej-důvěrnějších hlubin našeho srdce, a tedy «svátek velké lásky». Toto i nás žhavě pudí a nabádá, a probouzí i v nás upřímnou touhu přispět k jásavým oslavám tak mocné a vznešené pomocnice.

Z toho důvodu jsme se rozhodli založit a vybudovat náš nový klášter v našem městě Prostějově s uvedeným zasvěcením, zapsáním a názvem, to jest, chrám s příbytkem pro bratry řeholní kanovníky Řádu sv. Augustina, a sice pro probošta s dvanácti bratry. Za vedení Boží laskavé dobroty jsme ihned přistoupili ke stavbě. A s pomocí Boha, jenž všechno chrání dopříváním šťastného růstu, budeme pokračovat ve stavbě se zbožným úsilím, vytrvat v této lásce až do konce. Aby zmíněný probošt' s konventem našeho kláštera i ti, co přijdou po nich, se mohli úplně klidně věnovat Boží službě a zpívat Boží chválu s duchem nespoutaným naprosto žádnými starostmi, protože by bylo o ně dobře a dostatečně postaráno s hmotné stránky, darujeme jim na vždycky... dvůr před Prostějovem, «na kopci»; dvůr a pozemky u hradeb a příkopu, na místě zvaném «Haltěř»; celou ves Krásice; naši osadu Myslejovice... i naše víno, které máme dostávat z vinic založených na hoře Kosíři, které patří k našemu městečku Kostelci..."

Za to si Petr vymínjuje, aby on a vůbec páni z Kravař byli uznáváni jako «zakladatelé» a měli všechna jejich práva: rod pánů z Kravař se zavazuje, že podle svých možností neopustí založený klášter, naopak že mu bude dávat další dary. A v tom případě bude probošt vázán ve svědomí, aby zvýšil dohodnutý počet bratří — 12 — za účelem rozšíření bohoslužeb. Za přízeň, kterou rod pánů z Kravař bude bratry zahrnovat, ať klášter uzavírá své dobrodince

do všech svých dobrých skutků a modliteb a «ať se tam slouží Bohu s nadšenou oddaností. A nad to, ať se probošt a bratři postarají, aby se zpívala každodenně mše o blažené panně - ut missa de beata virgine cottidie decantetur».

«A když my a naše manželka podle lidského osudového údělu nastoupíme poslední cestu každého těla, bratři budou povinni, téhož dne, kdy zemřeme my či naše manželka, za spásu našich duší odzpívat hodinky s trojím čtením a mši za zemřelé... Dále chceme, aby bratři... žili v klášteře podle řehole takovým způsobem jako bratři v Roudnici.» - U kláštera má být škola a jejímu řediteli — rector scole — se mají hradit výlohy s laskavostí. Kdyby páni z Kravař neplnili, co slíbili, anebo dokonce klášter poškozovali, mohou je bratři stíhat podle práva světského i církevního... Dáno na hradě Plumlově ve středu na svátek Všech Svatých 1391.

Z listiny vane teskná úzkost nad marností lidských zásahů a lidské pýchy; nejrozumnějším úsilím je vyrovnat se především s Bohem a zajistit si pomoc modliteb i po smrti těla. Může jít o výraz hlubokého vnitřního života Petrova, avšak k podobným úvahám vedly i neutěšené poměry na Moravě: krutá nenávist mezi syny markrabího Jana Jindřicha, Joštem a Prokopem, která vyvrcholila v dlouhé bratrovražedné válce, v níž byli zabijeni a mučení lidé nevinní, kněží i řeholníci, ničeny majetky a deptán právní řád.

Olomoucký biskup Mikuláš je Mikuláš z Riesenburku, jenž v letech 1358-80 byl generálním vikářem olomouckého biskupa Jana Očka z Vlašimi v Brně, a tam vyšetřoval a potvrzoval i uvedení zmíněných brněnských augustiánů ke kapli sv. Klimenta na hoře u Osvětiman. Pražský arcibiskup Jan z Jenštejna «vizitoval» čili úředně prověřoval biskupa Mikuláše a celou olomouckou diecesi a dne 23. prosince 1392 vyhotovil zápis se směrnicemi. Tam se především odvolává na nápravná nařízení pana (arcibiskupa) Arnošta, svého předchůdce zbožné paměti, který před mnoha roky vizitoval diecesi s velkou horlivostí a ohnivým nadšením. Jan přikazuje, aby se Arnoštovy předpisy zachovávaly všechny do poslední tečky. Ukládá Mikulášovi, aby svolával každoročně diecéšní synodu, na níž má sám mluvit, a nadto dát předčítat «Knížku Arnoštových ustanovení pro česko-

moravskou církevní oblast»... Mikuláš má prověřovat pravověrnost v diecési: inquisitorem ponat; starat se o zachovávání celibátu, zakázat lichvu a zřídít mírnější vězení pro ty, kdo se dopustí mírnějších přečinů.

«Rovněž prosíme biskupa... kapitolu a olomoucké duchovenstvo, aby pokorně přijali a slavnostně světili svátek navštívení svaté Marie, obdařený pokladem odpustků v téže míře jako svátek těla páně — a přitom vyprošovali, aby vznešená ochránkyně a paní onoho svátku vymohla pro celou Církev pokoj, neboť ona nám porodila krále pokoje» (ib. č. 116). Modlitby a oběti pro obdržení míru a pokoje v celé Církvi žádá Jan jistě i proto, aby se odstranil z lůna Církve rozkol, vzniklý zvolením dvou papežů, kteří nadto bojovali proti sobě i nedůstojnými prostředky. A také, aby se odstranily myšlenkové a naukové zmatky na universitách, jež vyvolávaly i krvavé srážky a nakonec vedly k husitské válce.

Svátek «navštívení» se nazývá nový, nedávný, «moderna»: jeho

zavedení nebylo výplodem rozmaru, nýbrž zoufalým společným výkřikem o pomoc z nebe, naléhavým voláním o nový příchod Ježíše Krista na přímlovu té, která ho už přinesla jednou. Výkřik tím naléhavější, že Tajemné Tělo jejího Syna hanobili a drásali ti, které on sám pověřil, aby je chránili. Prostějovský chrám augustiniánů se dá chápat jako zdroj písní a hymnů zpívaných na oslavu «elegantissime virginis - přepůvabné panny»; jásavých modliteb díky a chvály za to, že Maria navštěvuje i skalnaté hory našich tvrdých srdcí, a přináší do nich Boha, jehož hrozná moc se nám Mariiným přispěním dává jako odpuštění a láska. Kdo by nezahořel? Kdo by mohl nezpívat a neděkovat?

Na svátek početí svaté Marie panny slavné, dne 8. prosince 1407, protějevští augustiniáni jednají s Petrem z Plumlova stran vsi Smržice. Na pečeti probošta Jakuba je Kristus na kříži, kdežto na pečeti konventu je Matka Boží, jak se objímá s Alžbětou, a tedy výjev «navštívení», jemuž byl zasvěcen kostel i klášter. Mezi Alžbětou a Marií klečí se sepjatýma rukama zakladatel Petr. Dnes je kostel zasvěcen «Vyvýšení svatého kříže»: měla proboštova

pečet' už tehdy nějaký vztah ke změně zasvěcení? - Jméno převorovo je psáno latinsky: Bedricus, z toho se dá usuzovat, že prostředí «in Prostyejov» bylo české, protože cizinec by se podepsal: Friedrichus. Listiny Petra z Kravař, vysokého zemského úředníka, jsou z velké části české, což tehdy nebylo běžným zvykem. Také v Prostějově byla u kláštera škola. Chodili do ní většinou i nebohatí chlapci z blízkých hor a rector mohl mít nezřídka peněžní potíže i s obstaráváním učebních pomůcek, atd. Petr ukládá klášteru, aby se choval vůči škole: benigno spiritu - dobrotivě. Samozřejmě šlo o české žáky. Prostějov byl poněmčen až teprve v minulém století zásahem židovských obchodníků, jimž patřily většinou textilní továrny.

Novému svátku «navštívení» je zasvěcován též jeden boční oltář ve farním kostele sv. Petra na olomouckém předměstí. Byl právě do-stavěn a je zasvěcen «Navštívení Boží rodičky panny neporušené Marie a svaté Kateřině panně ke chvále Nejvyššího». Zmíníme se o něm ještě při řeči o oltářích (CDM 13, č. 420-1). Jan z Jenštejna doporučoval svátek «navštívení» r. 1392. Snad proto se v Olomouci objevují další zasvěcení. Roku 1397 dne 21. prosince Pešek z Prostějova, ale už měšťan olomoucký, oznamuje, že obnovil od základů kapli ve «špitále Sv. Ducha» pro malomocné:

«— ke cti všemohoucího boha, jeho neporušené rodičky panny Marie a všech svatých, a jako pomoc pro svou duši a pro duše mých rodičů a příbuzných, jsem od základů obnovil... kapli, nazývanou v minulosti “Svatého Ducha”, ležící mimo město, blízko malomocných, v hranicích farnosti sv. Mořice. Kaple byla v troskách, lidmi nenavštěvovaná a již po dlouhý čas vyrazená z provozu. Nevynášela naprosto nic a neměla vůbec žádný příjem. Zdi kaple jsem postavil z lomového kamene, kdežto vnější i vnitřní stěny jsem důstojně ozdobil opracovaným kamenem, a hřbitov jsem obehnal natřeným oplocením. Jak hřbitov, tak kostel jsem dal posvětit zároveň se třemi oltáři, a dá-li pán a budu-li naživu, vyzdobím kostel ještě krásnějším způsobem...»

Pro duchovního správce kaple Pešek odkazuje šest kop pražských grošů ročně, tři na sv. Jiří a tři na sv. Michala, a ještě

jiné příjmy. Za to bude kněz povinen sloužit týdně aspoň čtyři mše: v neděli, v pondělí (za zemřelé), v pátek a v sobotu. Zanedbá-li některou ze mší vlastní vinou, strhne se mu pokaždé jeden groš a rozdělí se mezi chudé. Duchovní správě u kaple se musí věnovat osobně a bez dovolení se od ní nesmí vzdalovat. Rovněž se musí starat o nemocné a podle potřeby o ně pečovat ve všem, co se týká jejich spásy: především je zpovídat bez jakéhokoli zdráhání, posloužit jim i ostatními svátostmi a pohřbívat je; prostě posloužit jim ochotně ve všem, co se týká spásy jejich duše. Podací právo (patronát) si Pešek po dobu svého života vyhrazuje pro sebe, pak přejde toto právo na jeho příbuzné a sice podle stařešinství: «secundum rationem senioratus»... Protože každodenní sbírky v kapli jsou skrovné, vymohl si Pešek na plebánovi u sv. Mořice, že si je kněz u kaple může ponechat pro sebe. «Ne však sbírky o slavnostech: jmenovitě a výslovně ze dne “navštívení” blažené panny Marie, kdy přišla navštívit Alžbětu, a kdy je den zasvěcení této kaple.»

Že kaple je nově zasvěcena «navštívení», vysvítá jasně i ze schvalovacího zápisu svatomořického faráře: «Já Vilém Lortelangen, kanovník olomoucký a správce farního kostela sv. Mořice, dávám všem na vědomí toto: ctěný muž Pešek z Prostějova mi předložil zápis o obnovení či o novém vystavění a založení nějaké kaple, položené mimo hradby blízko malomocných, na území farnosti sv. Mořice. Kaple se kdysi nazývala “Svatého Ducha”, nyní však byla zasvěcena ke cti navštívení slavné panny Marie. Pešek žádal s velikým zájmem, abych jako farář příznivě schválil tu listinu a její obsah... Když jsem si listinu prohlédl a viděl, že má dobrý úmysl, dal jsem po zralé úvaze svůj souhlas, pokud to záleží na mně a pokud jsem k tomu oprávněn podle práva a zvyklostí... Dáno v Olomouci léta páně 1398 dne 2. února.» To znamená na svátek «očist'ování Panny Marie» čili na Hromnice.

Viděli jsme, že arcibiskup Jan z Jenštejna zdůrazňováním «nového-moderního» svátku uprošoval panenskou Boží Matku, aby navštívila Církev, drásanou rozkolem papežů a protipapežů; aby přivedla k rozumu a ke studu universitní profesory hádající se mezi sebou a s biskupy; aby se dohodli státníci a diplomaté a

přivedli lidstvo k míru, především v českých zemích. Obnovením kaple Svatého Ducha, zasvěcené «navštívení», Pešek chce, aby Maria navštívila i staré a nemocné, jakoby vyloučené ze společnosti: extra muros, prope leprosos - mimo městské hradby, u malomocných. A také tento důvod má svůj význam, svou «modernost», možná právě dnes!

Pešek obnovil «špitál»: slovo pochází z latinského «hospitalis» a má se domyslit «domus». To znamenalo «pohostinný dům» pro poutníky, pro nemocné, pro opuštěné... Kristův příkaz: «Miluj svého bližního jako sám sebe» (Mt 22,39) a příklad milosrdného Samaritána (Lk 10,30-37), vedly věřící a pokřtěné lidi, aby se věnovali i soustavné péči o nemocné, staré a opuštěné: vznikaly ústavy a útulky, v nichž se sloužilo všem a zdarma, z lásky k lidskému životu před narozením (proti potratům), i v umírání (bez euthanasie); sdružovali se muži i ženy do skupin a zavazovali se posvátnými sliby k darování vlastního srdce a vlastního života. Křesťanská láska k Bohu, a kvůli Bohu i k člověku, se valila dějinami ve dvou proudech: jako milosrdenství k duším hlásáním pravdy knihami a školami — a jako milosrdenství k tělu, v nemocnicích, starobincích, chudobincích, sirotčincích... Podle slov Ježíše Krista: «— měl jsem hlad a dali jste mi jíst. Měl jsem žízeň a dali jste mi pít. Byl jsem cizincem a ujali jste se mně. Vězněn jsem byl a přišli jste ke mně... Cokoli jste udělali jednomu z mých nejmenších bratří, učinili jste mně» (Mt 25,35-40).

Člověk bez Boha dovede stavět silnice a mosty mezi krajinami, ale ne mezi srdcem a srdcem; nežádoucí lidi dokáže vyloučit, případně usmrtit (potrat, euthanasie); nemá však poslední, krajní vysvětlení pro smrt a trpí i umírá s kletbou proti krutosti přírody a osudu; ústavy pro pomoc člověku vzala světská moc od Církve. Nejhorší úděl měli tak zvaní «nevyléčitelní», nebo «nakažliví», plní hnisajících ran... A právě takový ústav obnovil Pešek v Olomouci, aby navštěvovala i tyto «odstraněné» sama Boží Matka, jako Brána do nebes právě pro ně, prostřednictvím kněze. Snad také proto bylo posvěcení kaple na den «očisťování», kdy se světily hromničky jako světlo do tmy a za bouře umírání.

Po smrti Peškové zdědil podací, patronátní právo navrhnout

kněze pro kapli Peškův synovec, Michal z Prostějova, duchovní správce farního chrámu v Bohdalicích u Vyškova, a sice dne 1. října 1401 (CDM 13, 137-139). Michal však je postoupil olomouckému arcijáhnovi panu Ondřejovi a svěřil mu kapli i oltář se všemi důchody a právy. Ondřej měl totiž toto podací právo, již než Pešek opravil kapli, protože celý špitál spadl do správy olomoucké kapituly, ovšem nebyl v provozu. Avšak téhož dne, kdy Ondřej dostal podací právo od Michala, svěřil je ochraně olomoucké městské rady, a ta prohlásila, že duchovní správu kaple a vedení špitálu bude dáváno tomu knězi, kterého navrhne Ondřej. Kdyby se starosta prohřešil proti slibu, dostane kapli ten duchovní, kterého navrhne ředitel olomouckých škol: *rector scholarum in Olomucz*. Mimoto na znamení vděčnosti — říká městská rada — bude přijat do špitálu každý kněz olomoucký... žijící v chudobě a postižený chorobou... budou přijati ochotně, zdarma a dostane se jim takové laskavé péče, jako všem jiným. Špitál byl založen kapitulou «od dlouhých minulých časů». Arcijáhen jej vedl podle starého apoštolského rozhodnutí (Sk 6,2-6). Žádost o pomoc chudým kněžím vycházela od kapituly, a tedy mezi vyšším a nižším kněžstvem (proletariátem) nebyla nepřeklenutelná propast.

Michal rozmnožil příjem pro kněze, jenž spravuje kapli a špitál; darovaný důchod bude vyplácen na sv. Jiří a sv. Václava. Oltářník bude sloužit tři mše: v pondělí za zemřelé, v pátek o svatem kříži a v sobotu o blažené panně. Mimoto se postará, aby ve svatvečer před sv. Vavřincem byly v katedrále výroční bohoslužby za zemřelého Michalova strýce Peška z Prostějova. Michal skončil jako kanovník v Olomouci.

Snad to bylo opravdu vlivem nařízení a doporučení Jana z Jenštejna, že se v Olomouci objevilo v této době několik oltářů zasvěcených «navštívení». Nějaký Václav Doloplaz dal zbudovat v dominikánském klášteře sv. Michala novou kapli zasvěcenou ke cti navštívení blažené Marie panny. Olomoucká městská rada darovala 9. března 1401 pravidelný roční důchod — 1 kopy grošů — na udržování kaple, z čehož dvě třetiny dostával přímo konvent a jednu třetinu převor pro potřeby kláštera a bratří a město slíbilo další pomoc...

Svátek však se šířil i mimo Olomouc. Přispěl k tomu i mistr Filip, bakalář práva, kanovník u Sv. Petra v Brně a farář ve Strážce (? u Bystřice), dne 8. ledna 1405: «— ke chvále a cti všemohoucího boha a jeho slavné matky panny Marie... pro spásu duší... z majetku, který mi bůh dopřál a který jsem získal spravedlivě, jsem založil a obdaroval oltář, či snad lépe, kapli... ve farním chrámě sv. Michala ve Znojmě. Tato je věnována a zasvěcena slavné panně, jak vedena svatým duchem, tělesně navštívila svou příbuznou blaženou Alžbětu, obtěžkána, těhotná božským plodem...»

Oltář dostává početný majetek, aby jeho oltářník nežil v těžkých životních podmínkách, nýbrž nesl sladce jeho páně a mohl se zbožněji věnovat boží službě... Bude sloužit čtyři mše v týdnu a odporoučet bohu a jeho slavné matce vyjmenované duše... Pokud jde o svěcení svátku navštívení: «Nařizuji, aby oltářník spolu s ředitelem tamních škol a s nimi osm nebo aspoň šest duchovních každý rok na tento svátek a po jeho celou oktávu

zpívali slavnostně a zbožně božské officium (hodinky) se všemi jeho předepsanými částmi, jak nočními, tak denními. A v oktávě nebo v den po svátku odzpívají hodinky a mši za zemřelé...» Všem činně účastným při obřadech rozdává oltářník stanovené částky peněz, a také dva groše chudým ve špitále.

Ve své schvalovací listině z 1. února 1405, olomoucký biskup Lacko z Kravař píše: «— ctihodný Mistr Filip z Brna, bakalář práva... nám oddaný a námi milovaný, učinil darování proto, že ve své duši rozumně rozvážil, že tady nejsme natrvalo, a moudře poznal, jak najít ten domov, kde budeme navždy. Rozhodl se, že si podle svých sil zajistí svůj příbytek dobrými skutky tam...»

Dalším oblíbeným mariánským svátkem bylo «Zvěstování o vtělení Bohočlověka pod srdcem panenské matky». Máme směrnice i pro svěcení tohoto svátku?

Albert ze Šternberka, napřed arcibiskup v Magdeburku a pak biskup v Litomyšli, založil — ještě jako arcibiskup magdeburský - ve svém rodném městečku klášter augustiniánů-kanovníků, zasvěcený «Zvěstování Páně».

Klášteřu dal také určité pokyny pro řeholní život a bohoslužbu,

jak mu vnukla milost nejvyššího stvořitele... Klášter byl založen 4. března 1371. Rostl počtem i zbožností, a tak Albert dne 27. února 1376 zvyšuje své požadavky. Žádá, aby se počet bratří zvýšil na dvacet i více. Mše a kněžské hodinky mají bratři zpívat v předepsaném čase, a sice oni sami, a nepřenechávat to světským duchovním. Všichni bratři mají chodit stejně oblečení, a to jako v Roudnici. Ředitel školy ať má šest kleriků vycvičených v chorálním zpěvu, «kteří budou důstojně zpívat každý den v rochetkách — po všechny časy — v klášterním kostele jitřní mši o spásném Zvěstování Páně blažené Panně: in aurora missam beate virginis...»

Na každý svátek Zvěstování — pokud bude žít arcibiskup Albert — kanovníci v klášteře budou slavnostně zpívat mši ze svátku a nešpory. Probošt' obstará čtyři nové svíce z dvaceti liber vosku (libra = 0,3*27 kg), které budou hořet při nešporách a mši. Řeholníci dostanou zlepšenou stravu jak ve svatvečer (vigilia), tak na sám svátek, a rovněž ve špitále dostane každý chorý pro potěchu a úlevu po jednom pražském groši. Ale oslava má vyzařovat i mimo Šternberk. Dokud bude Albert naživu, probošt ze Šternberka má dát i ctihodným pánům převorovi a kapitule v Litomyšli (Albert je biskupem v Litomyšli) dvě kopy pražských grošů: za jednu kopu se tam koupí dvacet liber vosku na čtyři svíce a ty budou hořet při nočních hodinkách (matutinum) a při mši ke cti slavné Panny. Za druhou kopu se přilepší na obědě biskupské kapitule ve svatvečer před svátkem i o svátku, a za to budou litomyšlští kanovníci slavnostně zpívat nešpory, noční hodinky a svátkovou hlavní mši «za zdraví mé duše i mého těla: pro utriusque hominis nostri sanitatem», říká Albert.

Ukládá i několik výročních mší a modliteb za zemřelé členy své rodiny a za sebe. Zdůrazňuje dobrou péči o špitál, v němž má být trvale třináct chudobných nemocných a u nich dvě zdravé ošetřovatelky. Klášter se jim postará také o šat a ten se bude přidělovat na Zelený čtvrtek, na oslavu Večeře Páně: «Víme ovšem, že jedině Bůh svou mocí může učinit, aby smrtelní lidé měli pevné úmysly a věrné, vytrvalé srdce, a že nic nepotrvá nadlouho, jestliže božská dobrota tomu nedá stálost. Přesto však,

pokud je to v naší moci, s celou svou láskou řeholníky žádáme... a pro hlubiny milosrdenství našeho Boha pokorně zapřísaháme, aby z vděčnosti k nám... přijali naši vůli a plnili ji s ochotnou láskou v Pánu. Aby v budoucnu nikdy nebyla malá jejich zbožnost, jako v minulosti nikdy nebyla malá naše láska k nim... a aby si našli vždycky dostačující prostředky k živění a šacení chudých ve špitále... a všechny své práce aby konali s největší láskyplností.»

Probošt Václav a převor Jan a celý konvent ve Šternberku přijali vděčně podmínky i směrnice svého zakladatele a slíbili je plnit až do poslední tečky.

Několikaletá zkušenost však ukázala, že některé Albertovy požadavky jsou nad možnosti a síly kláštera: nejsou v duchu Řádu, zneklidňují svědomí a stávají se obtížné v nepředvídaných případech... Proto se upravují listinou ze dne 15. září 1384 ve prospěch bratří. Klášter je zbavován povinnosti starat se i o hmotné potřeby špitálu, ponechává si péči o duše. Za zpěv při mariánské mši, která se má zpívat každé ráno v klášteře ke cti svaté panny, dá probošt učitelovi, který řídí školu (magistro schole), každý týden šest pražských grošů pro kleriky, kteří tam budou při té mši zpívat. Duchovní správu farnosti mají vést dále bratři, ale kdyby se proboštovi zdálo, že by bylo dobře přibrat ještě nějaké světské kněze, může to učinit. Počet bratří se zvyšuje na dvacet pět, a když někdo umře, probošt se má postarat o doplnění počtu. Kdyby to neudělal do čtvrt roku, on a celý konvent budou smět jíst pouze jednou za den, jako v postní době, a to pod trestem vyobcování z Církve (exkomunikace). Probošt Bedřich s celým konventem vzali tyto změny vděčně na vědomí.

Štěpán a Anna, rodiče zmíněného arcibiskupa Alberta, založili v blízkosti Šternberka špitál ke cti blahodárného očišťování blažené panny. Albert přenesl špitál do města a připojil ke klášteru, který tam měl trvale vydržovat dva světské kněze, vhodné a schopné pro duchovní správu ve špitále, ale přisluhovat svátosti i nemocným v městečku a v přifařených vsích. Ve špitále budou kněží každý den zpívat mši a nešpory spolu s ředitelem školy a s žáky...

Pohled na svátky panenské Bohorodičky nám umožňuje i

vhled jednak do duchovního smýšlení kněží, řeholníků a věřících, jednak do společenského a hospodářského zajištění, jak kněží, tak nemocných a chudých. Státní, zemští a krajští vládnoucí civilní činitelé jsou zde naprosto nepřítomni: ve velké většině tu zakročuje Církev - kněží, řeholníci, jednotliví věřící. Páni ani země se nestarají o plat kněžím. Církev vychází ze slov apoštola Pavla: «Nevíte, že kdo pracují ve svatyni, ze svatyně jsou vydržováni, a kdo slouží oltáři, s oltářem se poděluje?» (1 Kor 9,13). Svátky se oslavují bohoslužbou, za jejíž výkon je určena odměna: ne že by bylo možno «zaplatit» mši, ale v tom smyslu, že pracuje-li kněz pro Boha, nemůže si v téže době jít vydělat na chléb! Z téhož důvodu se dnes neosvědčil systém «kněží-dělníků». Není možné dělat dobře současně dvě věci, které vyžadují celého člověka. Také toto zjistil už svatý Pavel (1 Kor 9,3-15): «Tak i Pán nařídil, aby kdo hlásají evangelium, z evangelia měli i svou obživu.» Ale on sám z toho nepoužil ničeho...

II. MARIÁNSKÉ SVATYNĚ

Hlavním, ústředním a vrcholným svátkem křesťanů byla, je a bude neděle, latinsky «dies dominica» - den Pánův, den, kdy Pán Ježíš vstal z mrtvých, den vzkříšení. Časem křesťané zavedli oslavu Kristova narození, zjevení světu, ukřižování a zmrtvýchvstání, na-nebevstoupení, seslání Ducha Svatého, a všech svatých. Kromě svátků Bohorodičky, mezi první bohoslužebné oslavy lidí patří při-pomínka Jana Křtitele: narození (24. června), a stětí (29. srpna) na žádost tančící Salomé. Řekli jsme, že podle kumranských rukopisů jedna část Židů se připravovala na duchovního Mesiáše a že sem patřili Josef, Maria, Jan Křtitel, a zdá se i Ježíš Kristus a někteří apoštolé. Možná, že není pouhá náhoda, že když Ježíš začínal svou veřejnou činnost — v té době už vystoupil též Jan Křtitel a kázal v Judské poušti: «Obraťte se, neboť se přiblížilo nebeské království»... Tehdy přišel Ježíš z Galileje k Jordánu za Janem, aby se dal od něho pokřtít. Ale on mu v tom zabraňoval a říkal: «Já bych měl být pokřtěn od tebe, a ty přicházíš ke mně!» (Mt 3,1-15). Spasitel tím dokazoval, že duch Janovy přípravy je od Boha, pro něho.

Bohoslužebná oslava Kristova vzkříšení se dělala v den jeho vítězství nad smrtí a spočívala v předcházejím vyznání poklesků, v poučení z Písma promluvou; v modlitbě; a v svátostném proměnění chleba v Boží Tělo a vína v Boží Krev (Eucharistie - dobrá láska). Vše vrcholilo: Bůh «přijímal» člověka a člověk Boha. Místa těchto oslav byla pokládána od počátku za posvátná, Boží, řecký: ekklésia kyriaké - shromáždění, shromážděště Páně. V latinských zemích převzali jen první slovo: ekklésia, francouzský «Eglise», italsky «Chiesa». Kdežto v germánských, slovo Kyriaké: německy «Kirche», anglicky «Church», atd. - Ve slovanském křesťanství se též uplatnilo druhé slovo: Kyriaké, česky «Církev», makedonsky «Crkva», atd. Slovo církev, crkva značilo na počátku dvě věci: věřící jako Tajemné Tělo Kristovo (v shromáždění neděli pro eucharistické spojení s Bohem); i místo pro shromáždění. Cyrilometodějští Moravané je znali v obojím smyslu: «Svatopluk poručí jemu (Metodějovi) vsja církvi — Svatopluk mu svěří všechny chrámy...» (ŽM 10). A dodává se: «na všech hradech». Slovo hrad se latinsky označuje jako castellum, a protože chrámy byly většinou uvnitř hradů, kvůli bezpečnosti, tak se název «castellum» přenesl i na chrám uvnitř, avšak ve tvaru «kostel», polský např. «kościoł». Každý chrám je tedy «místo Boží», místo eucharistického setkání s Bohem, ale může být svěřeno svatým.

1. Příklady

Pokusíme se o několik pohledů na kostely zasvěcené Marii Panně, v oblasti obnovované duchovní činnosti na Hoře sv. Klimenta u Osvětiman, kterou přebírali augustiniáni z Brna. Roku 1350, dne 2. února, a tedy na svátek Očišťování Panny Marie čili na Hromnice, moravský markrabí, bratr Karla IV. «Otce Vlasti», Jan Jindřich vydává listinu, jíž zakládá brněnský klášter. Píše se tam:

Ježíš Kristus — «Záře věčně živého světla, které proniká svým poznáním všechna souhvězdí nyní i na věky — založil svůj dům přímo v kořenech na pevné skále. Ustanovil, aby mu stál v čele kněžský stav hodný a důstojný Boha, a přijal jej i sám pro sebe. A

nařídil, aby se v jeho domě ustavičně zpívalo hlásání slávy jemu i všem svatým.

Proto Václav a Ludmila, přebлаžení a přeslavní Vůdcové českého lidu — jak je to obvyklé u svatých, budovali kaple a chrámy, bohatě je obdarovávali a udržovali je, takže se v nich tím nadšeněji slouží Bohu Otci. A ačkoli obklopeni možnostmi požitků, z lásky k němu chudí, odputovali z tohoto pomíjivého světla cestou mučednické slávy.

Také my, nakonec z tohoto důvodu jsme se rozhodli založit kostel a klášter, pro šťastný růst úcty k Bohu, třebaže ani zdaleka nemáme takové zásluhy jako ti, z jejichž vznešeného rodu, jak známo, pocházíme. Skláníme se před nimi s nejlepší vůlí svého ducha, pokud je to v naší moci, a ze srdce dychtíme podle svých sil napodobovat jejich stopy. Proto nyní zakládáme klášter “Bratří poustevníků řádu sv. Augustina”, puzeni zbožnou láskou: členové řádu se bez ustání snaží osvěcovat podivuhodně svátou Boží Církev i její jednotlivé syny hlásáním jedinečného Božího Slova i slavnými příklady vlastního života a poctivosti.

Klášter zakládáme v Podhradí našeho Brněnského Města, v blízkosti kostela sv. Jakuba a v hranicích jeho farnosti, ke chvále a slávě Boží a ke spáse věřících. Avšak především ke cti blažené a Panny neporušené, ve které Syn Krále si vyvolil trůn jako v posvátné síni plné vonného koření — neboť ona je s námi jako opravdu jediný lék proti bolesti — a ke cti blaženého Tomáše apoštola, jehož, řízením božské Prozřetelnosti, jsme si, a ne k naší hanbě, vyvolili jako svého předního pána...» Výraz «neporušené» je vyznáním, že její syn byl počat z Boha. Jindřichovy «bolesti», hlavně ze zrůdnosti jeho vlatních synů, byly lidsky nevyléčitelné.

Markrabí vydává svou zakládací listinu dne 2. února, na svátek Očišťování, a říká v ní, že zasvěcuje kostel a klášter Panně Marii, bez přesnějšího určení. Teprve značně později, např. z odpustkové bully zmíněného Václava patriarchy z Antiochie, vydané v Praze na Vyšehradě dne 10. května 1401, vidíme, že kostel je zasvěcen tajemství «Zvěstování»: «— in honore sancte Marie annunciationis»... Anebo z jeho jiné listiny, vydané v Brně dne 30. června 1403: «— klášter založený ke cti přeposvátného zvěstování

slavné panny Marie...» Totéž vysvítá z odpustkové listiny olomouckého biskupa Lacka (Ladislava) z Kravař, vydané 4. února 1405.

O několika kostelích a klášterech založených «ke slávě Boží a ke cti slavné Panny» jsme se již zmínili při řeči o svátcích: v Prostějově, v Olomouci, ve Znojmě, ve Šternberku... Obraz založení kostela «Zvěstování» ve Šternberku je dokreslen schvalovací listinou olomouckého biskupa Jana X. ze Středy, jež byla vydána téhož dne, 4. března 1371, jako Albertova. Jan píše, že je v zájmu biskupa, aby podporoval růst řeholních rodin, kolem nichž se shromažďují ke společné modlitbě i ostatní věřící, a tím roste důvěra v dosažení Boží pomoci pro celou obec. Chrám už stál a byl zasvěcen ke cti sv. Jiří. Na Albertovy prosby biskup Jan přidává nyní kostelu a klášteru nové zasvěcení: «ke cti všemohoucího boha a slavné Panny Bohorodičky, a sice s názvem „ŠŤASTNÉHO ZVĚSTOVÁNÍ PÁNĚ".» U kostela vedli duchovní správu světští kněží, ale Albert upozorňuje, že kostel je stále plnější, světští kněží přestávají stačit... Augustiniáni se mají podobat svým roudnickým bratřím «po všech stránkách: životem, čestností a chováním». Biskup Jan X. dodává, že vyhovuje Albertovi proto, že jsou přátelé, avšak především... kvůli vynikajícímu, drahocennému názvu «Zvěstování Páně» (CDM 10, č. 112).

Albert je rodák ze Šternberka a končí jako biskup v Litomyšli. Předtím však byl v Magdeburku. A v listině se představuje: z Boží milosti arcibiskup «sanctae magdeburgensis ecclesiae - svatě církve magdeburské» — primas Germaniae — pán ve Šternberku. Zde se dotýkáme událostí, které sahají až do 10. století, do doby svatováclavské a svatovojtěšské. Magdeburg se nazýval Děvín, a Brandenburg - Branibory. Arcibiskup se nazýval primas Germaniae v tom smyslu, že arcibiskupství bylo založeno německým císařem jako misijní ústředí ale i východisko germánského tlaku a výboje na Východ: «Drang nach Osten»; především proti polabským a pomořanským Slovanům, ale plány zahrnovaly i Kijev... «Svatá římská říše národa německého» chtěla do tohoto «misijního» arcibiskupství pohltnout i Čechy a Moravu.

Avšak Svatá Stolica zřídila v Praze r. 976 vlastní české biskupství a přidružila je ke vzdálenému arcibiskupství v Mohuči nad Rýnem.

Politicky se germánský tlak na východ rozbil a zastavil na českých hranicích geniálním státnickým tahem svatého Václava (t 929). Jak někdo řekl, Václav se uvolil obětovat české voly a posílat je do Německa, ale zachránil české životy, vzdělanost a národnost. Kolem r. 970 studoval v Magdeburku Slavníkovec Vojtěch: aby z něho arcibiskup Adalbert, přítel Slavníkovců, vychoval nástroj «tlaku»? Už i tím, že mu vložil na opakovaném biřmování své jméno Adalbert? V Magdeburku Vojtěch mluví německy, latinsky a slovensky (česko-chorvatsky); zvolen pražským biskupem obnovuje územně metropoli arcibiskupa Metoděje, v Čechách, v Polsku, na Moravě a v Uhrách; o arcibiskupství nad Vojtěchovým hrobem ve Hnězdně se tříští i církevní tlak Magdeburku... V té době baltické Pomořany a Polabí byly slovanské, ale slovanská nesvornost umožnila germánskou nadvládu: cizí vojáci, cizí páni, cizí kněží, cizí biskupové, a nakonec — cizí jazyk, cizí náboženství, cizí svědomí: místo Krista Luther, Hitler? Matějský slovanský jazyk byl povolen pouze Lužickým Srbům, většinou cyrilometodějským katolíkům, teprve v r. 1945, a to zásahem komunistů, ale zdá se, pozdě (genocidium?).

Albert je Moravan, člen starobylého rodu pánů «z Hvězdy» (Sternberg): jak se dostal do Magdeburku? Proč končí jako obyčejný biskup v malé Litomyšli? Založení kostela a kláštera «Zvěstování» ve Šternberku uskutečnil ještě jako arcibiskup magdeburský (1371-1376). Též v Litomyšli byli v té době augustiniáni, a sice «poustevníci», jako v Brně u sv. Tomáše, ale do Šternberka Albert volá «roudnickou» větev: nemyslí ještě, že skončí v Litomyšli? Augustiniáni v Litomyšli měli kostel Svatého Kříže s kaplí blažené Marie panny, v níž Jindřich z Dřevíc zajistil peněžitým darem denní sloužení mše a známý už kardinál Pileus z římského kostela sv. Praxedis udělil návštěvníkům sto dní odpustků, příjmou-li kajícně svátosti.

Dne 8. srpna 1371 tehdejší litomyšlský biskup Petr zakládá augustiniánský klášter a kostel v Lanškroune, o němž jsme se zmínili při řeči o svátcích. Petr nevolá augustiniány z Litomyšli, nýbrž

«roudnické». Z listiny se můžeme poučit o duchu doby: «Petr... biskup v Lutomyšli dává na vědomí všem... že jakési přednostní a mimořádné právo na chválu a vděčnost mají ti, jejichž zásluhou se v myslích věřícího lidu rozrůstá opravdová zbožnost, velmi mnoho lidí kráčí po cestě pravdy a po spásonosné stezce ctnosti. A skutečně vidíme, že tento svatý Řád černých kanovníků sv. Augustina, za ten nepatrný čas, co žije v českém království, tu přinesl veliké ovoce. Dostávají vynikající kláštery nejen z ohledu na jejich geniálního zakladatele Augustina, ale i proto, že se starají o chudé rozdáváním hojných almužen, připravují jídlo pro zesláblé a nemocné, přijímají pohostinně pcectné; a vůbec konají různé skutky milosrdné lásky a povzbuzují ke zbožnosti; vyučují nevědomé, a zářivými paprsky dobrých příkladů i učenosti osvěcují místa, kde jsou jejich kláštery.»

Petr chce prospět svým věřícím, rozšířit činnost Řádu a oslavit Boha. Proto zakládá klášter a kostel, před branami města «ke cti a chvále všemohoucího boha, svaté Marie jeho matky, blaženého Mikuláše vyznavače a Kateřiny panny a mučednice». Bude v něm aspoň dvanáct bratří a mimo jiné se budou starat o šest chudých nemocných. Úspěch augustiniánů vyrůstal z těchto pracovních zásad: vyučovali pravdě a vyžadovali život v lásce podle pravdy; pěstovali novou zbožnost — *devotio moderna* — přirozenou, čistou a upřímnou; snažili se o zdůstojnění bohoslužby prohloubením modlitby: *divini cultus augmentum*, o což šlo i na «Klimentku»; rozšiřovali vzdělání i mezi prostými lidmi, mírnili každé utrpení a odstraňovali chudobu tělesnou i duchovní.

Ale bylo tu i laické nadšení mariánské. Roku 1406, dne 8. prosince, na svátek Neposkvrněného Početí Mariina, byla zbudována a obdarována nová kaple v Lipníku nad Bečvou, a zasvěcena Zvěstování Panny Marie:

«Ve jménu páně amen. Boček z Labutě, aby v budoucnu byl o věci doklad. Již apoštol (Pavel) prohlásil, že nemáme svůj trvalý domov zde, ale že máme hledat budoucí. A jako jsme při příchodu na tento svět nic sebou nepřinesli sem, tak také bez jakékoli pochyby neodneseme sebou naprosto nic při odchodu. Nepůjdou totiž s námi žádné hmotné statky, nýbrž jenom dobré skutky. Proto

jsem se po zralé úvaze rozhodl přispět k rozvoji úcty k Bohu ze svých zděděných statků, daných mi od pána, abych tak pomohl i své duši i duším svých rodičů, a aby po nás zbyla památka. Z toho důvodu zakládám, zařizuji a obdarovávám ze svého vlastního majetku kapli ke cti blažené a neporušené panny Marie, nikdy nepřemožené obhájkyňe lidského pokolení, a především těch, co jsou věrni; a sice, jak přijala od nebeského posla pozdravení, jež bylo východiskem naší spásy...» Kaple stojí u nedávno postaveného farního kostela v Lipníku a dal k ní souhlas jak pán tohoto území Lacko z Kravař, tak duchovní správce kněz Vavřinec.

Boček z Labutě dává pro kapli a pro kaplana u ní poplužní dvůr s lesy a loukami v Tučíně (u Přerova) a další majetek. Aby však zřízením kaple a ustanovením jejího kaplana nebyl poškozen farář, dostává i farní kostel značný majetek v Podolí (u Přerova). Za to jak farář (plebán), tak kaplan budou mít tyto povinnosti: «Každý den po celý rok a po všechny časy se z mého ustanovení a rozhodnutí v řečené kapli bude musit zpívat “mše za svítání” — de aurora — o požehnané a slavné panně Marii, obětovaná na pomoc a ke spáse duší, mé matky a mého otce, všech mých předků a dobrodinců, i mé duše. Kaplan bude povinen ji zpívat pětkrát v týdnu, a to v neděli, v pondělí, v úterý a pak v pátek a v sobotu, se čtyřmi kleriky v rochetkách. O kleriky se postará farář, o rochetky kaplan. Farář zastoupí kaplana dvakrát v týdnu, ve středu a ve čtvrtek, a buď sám nebo jeho zástupce odzpívá povinnou mši o blažené panně Marii: tak se bude každý den po celý rok a po všechny časy v té kapli zpívat bez přestání mše o blažené panně Marii. Farář dá ze statku v Podolí ministrantům-klerikům, čtyřikrát za rok, vždy na “suché dny” (bývalý kvatembr), stanovenou částku peněz...» Vavřinec ze Zdounek farář v Lipníku, a kněz Mikuláš z Hulína, první kaplan u zřízené kaple, slíbili za sebe i za své nástupce, že budou plnit své povinnosti věrně.

Dne 10. ledna 1407 olomoucký biskup Lacek z Kravař schválil Bočkovi darování i kaplana, «po vzývání Kristova jména»; a těšilo ho, že ke všemu přispěl i jeho strýc Lacko z Kravař, jenž má patronát u kostela v Lipníku. Lackova listina schvaluje «kapli

přeslavné panny Marie, rodičky našeho Spasitele, jak jí archanděl Gabriel důvěrně sdělil vtělení z božího pověření» (CDM, tamtéž, č. 456).

Podle biskupovy listiny zprávu o vtělení přináší Marii Gabriel, archanděl, kdežto v Bočkově je nazýván «paranymphus», což byl řecký název pro «družbu». To značí, že pisatel měl asi už módní humanistické školení a vyjádřil nadpřirozenou událost pohanským antickým výrazem: jako by Bůh čekal, až mu «družba» vyřídí Mariin souhlas, a pak se vtělil.

2. Odpustky

Bude se mluvit o odpustcích udělovaných kostelům, kaplím, svátkům. Oprávnění k prohlášení, že je něco odpuštěno, vidí Církev ve slovech Pána Ježíše: «Ty jsi Petr — skála — a na té skále zbuduji svou Církev, a brány pekla ji nepřemohou. Tobě dávám klíče nebeského království. A cokoli svážeš na zemi, bude svázáno i na nebi: a cokoli rozvážeš na zemi, bude rozvázáno také na nebi» (Mt 16,18-20). Podle katolického katechismu odpustky jsou prominutí časných Božích trestů, které by měl kajícíník odtrpět, ovšem po předchozím svátostném odpuštění hříchů, za které by byl časný trest přisouzen. Odpustky neznamenal ani odpuštění hříchů, ani odpuštění věčného trestu čili pekla, ani odpuštění časných trestů za hříchy ještě svátostně neodpuštěné, z nichž se totiž člověk ještě nevyzpovídal, za něž se nekál a je nenahradil. Vina se musí vyrovnat především s Bohem v lidském svědomí a v srdci: poznat, uznat, vyznat a napravit. Pak teprve je možné snažit se o odpuštění nebo aspoň o zmenšení trestů v tomto životě, např. získáním odpustků. První a základní předpoklad pro získání odpustků je stav posvěcující milosti, stav nadpřirozeného přátelství s Bohem, stav nadpřirozené lásky. Teprve potom má cenu plnění jakýchkoli jiných podmínek, uložených pro získání.

V listinách čteme, že se uděluje «čtyřicet dní odpustků», jindy «sto dní odpustků», anebo dokonce «úplné». První se nazývaly «neplnomocné», částečné — druhé, «plnomocné». Jak se tomu má rozumět? Toto odměřování pochází z prvních dob křesťanství, kdy se za veřejně známé hříchy spojené s veřejným pohoršením

ukládalo veřejné odčinění, veřejné pokání. Tak např. provinilci nesměli na eucharistické bohoslužby (mši), nýbrž během nich stáli venku, někdy i oblečení do pytloviny a posypání popelem, a prosili vycházející i vycházející o odpuštění a modlitbu. Byly jim ukládány posty, almužny a jiné kající skutky jako vyrovnání spravedlnosti. V tomto stavu mohli žít týdny, měsíce i roky, podle velikosti viny. Jestliže se v dotyčné obci věřících nacházeli křesťané, kteří trpěli předtím za víru jako mučedníci, mohli se za kajícíky přimluvit, a představený církevní obce (farnosti, diecése) mohl jim pokání zmírnit anebo úplně «odpustit», jako by mučení vyznavači své zásluhy dávali za viny kajících: tak vznikl pojem odpustků částečných či úplných. V Církvi však trpělo a umíralo nesmírné množství mučedníků: byli svatí a jejich mučednictví hromadilo i nesmírné poklady «navíc». Na základě pověření: «Cokoli svážeš, nebo rozvážeš» — dané Kristem Petrovi, nástupci apoštolů mohli dávat z pokladů mučedníků a všech svatých určitý díl, nebo všechno i kajícím hříšníkům: částečné či úplné «odpustky».

Dává-li biskup «sto dní odpustků», znamená to přibližně (správnou míru zná jen Bůh, který jediný «odpouští» a zná srdce), že křesťan se očisťuje tak, jako by sám dělal sto dní starokřesťanského veřejného pokání, anebo trpěl sto dní mučednictví. Jde tedy o vyrovnávání pozemské, které křesťan může a má vyrovnávat i sám, bez odpustků, dvojím způsobem:

1) Nevzpírat se žádné zkoušce, kterou život přinese, naopak ji brát jako možnost poslanou od Boha, abychom buď odpykali vlastní vinu, anebo rozmnožovali poklad Církve pro obrácení ne

kajících, aspoň v hodině jejich smrti. Posmrtný «očistec» nepatří do Božího plánu vykoupení: připravujeme si jej sami «nad plán Boží», odmítáním vyrovnání zde. Církev však dává možnost odpustků i pro duše v očistci.

2) Kajícími skutky dobrovolnými. Veliký dominikánský církevní učitel sv. Tomáš Akvinský již ve 13. století varoval před honbou za odpustky a vybízel k osobnímu vyrovnávání viny i trestu za spáchaná bezprávi proti Bohu a lidem: «Třebaže totiž odpustky mají veliký význam pro prominutí trestu, přesto jiné skutky zadostučinění a náhrady jsou více záslužné: přinášejí totiž

nejen odpuštění, ale nadto rozmnožují i odměnu; a to je nekonečně lepší než pouhé odpuštění časného trestu.» Odměna je sblížení s Bohem zde i na věčnosti.

Tyto naše doklady o mariánské účtě pocházejí z let 1350-1420, z doby obnovování života na Hoře sv. Klimenta u Osvětiman, kde původní osídlení sahá až do cyrilometodějské doby. Jaký postup zachovával arcibiskup Metoděj při smiřování kajícníků s Bohem a s lidmi?

Cyril byl filosof a teolog, kdežto Metoděj musil být i právník. Zavedl čtyři právnícké sbírky: staroslověnský překlad v moravské úpravě řeckého zákoníku NOMOKANON; dále ZÁKON SUDNYJ LJUDM, soudní směrnice pro občany; VLADYKAM ŽEMLE BOŽIE ZÁKON VELÍ, návod pro soudce; ZAPOVĚDÍ SVĚTYJCH OTCŮ, pro zpovědi. Arcibiskup Metoděj měl ohled na byzantské a francké právo, ale volil lidštější řešení a mírnější tresty. Smíření s Bohem i s lidmi začínalo svátostnou zpovědí: kněz poučil kajícího o základních pravdách víry a děkoval s ním Bohu za možnost návratu a odsoudili společně hřích jako ukřivdění Bohu a sebeničení člověka. Pak kněz kajícího rozhřešil, a bylo-li třeba, určil veřejné pokání.

Pokud jde o smysl zpovědi, základní myšlenkou cyrilometodějského křesťanství je prohlášení Konstantinovo u Chazarů: návrat «domů», na naše původní místo v ráji, blízko Boha (ŽK 9). To však znamená již zde štěstí srdce a jistotu rozumu z víry. Srdce se očisťuje slzami prolévanými před Bohem, avšak rozum má jistotu, pouze je-li zaručena. Záruku dává «ispovědanie kaměno», vyznání postavené na kameni, na skále, kterou je Petr, v apoštolské Církvi: svátostné.

V době arcibiskupa Metoděje se ukládalo ještě veřejné pokání za veřejné hříchy. Viník mohl zůstat na svobodě, starat se např. o ro-dinu, ale hlavně, neztrácel ani svou lidskou důstojnost, ani křesťan-skou naději. Příklad Metodějovy lidskosti? Ve zmíněném «Nomokánonu» je «XL. titul», řekli bychom třeba, paragraf, «O vraždách úmyslných...», který zní: «Ankyrského sněmu kánon 21. Co se týče žen, které se dopouštěly smilstva, a hubily, co se jim narodilo, a pokoušely se provádět potraty, dřívější zákon

nařizoval, aby nebyly přijaty (k pokání) až do smrti. MY VŠAK jsme učinili milosrdnější nález a rozhodli jsme se, aby splnily pokání desíti let podle stanovených stupňů» (MMFH IV, 337).

«Pokání» — řecký epitimia — se nazývalo staroslověnsky «post», protože půst byl jeho hlavní složkou. «Zákon sudnyj» Metodějův přebírá čtyři stupně pokání, podle starokřesťanského obyčeje:

1) **plačící:** vně stojatí plačjuště SQ, da stoit' vněudu božija chrama (prosklaiontes, flentes). Po čas bohoslužby stáli venku, v předsíni chrámové, a s pláčem prosili vcházející, aby se za ně přimlouvali a modlili.

2) **slyšící:** poslušati, poslušajuště SQ (akroómenoi, audientes). Mohli být přítomni v chrámě při mši katechumenů, do slyšení evangelia, pak musili vyjít.

3) **klečící:** podpadati — řecký název hypoptose (hypopiptontes, genuflectentes). Podle ZS klečeli po dobu bohoslužeb do «Věřím», pak musili kostel opustit; podle jiných mohli zůstat — klečíce — až do konce, ale nesměli k přijímání. Různost se vysvětluje odlišností «mše sv. Petra».

4) **spolustojící:** da stoit' (systantes, consistentes). Mohli být při celé bohoslužbě a stát jako ostatní, ale nesměli k přijímání.

Tento starokřesťanský obyčej časem upadl, ale nápravné zásahy v době Karla Velikého, a tedy v 8. a 9. století, veřejné pokání obnovovaly. Zaváděli je západní misionáři i v našich zemích, a Metoděj je zmírňoval: značná možnost úprav byla ponechávána biskupovi (MMFH IV, 151).

Jak se rozdělovaly jednotlivé stupně? - Nomokánon ve zmíněném XL. titulu «O vraždách úmyslných» rozhoduje: «Svatého Basila kánon. Kdo úmyslně zabil (někoho), a potom se kaje, ať 20 let se neúčastní přijímání. Těch 20 let ať se mu upraví takto: čtyři léta je povinen plakat a stát venku přede dveřmi (v mezidveří) do domu modlitby, a prosit věřící, kteří vcházejí, aby se za něho modlili, a přitom vyznávat své provinění proti zákonu. - Po čtyřech letech ať je přijat mezi poslouchající, a po pět let ať s nimi vychází. - Sedm dalších let ať s klečícími se modlí a vychází. - A po čtyři léta ať jenom stojí s věřícími, ale oběti ať se neúčastní.

Po skončení tohoto teprve bude účasten svátosti» (MMFH IV, 335). V Nomokánonu «klečeti» se nazývá «podpadati, pripadati»: pravoslavní neklekají, nýbrž padají na tvář (viz č. 3: klečící).

V téže době, kdy Jan Jindřich obnovoval duchovní činnost na cyrilometodějském «Klimentku», jeho bratr Karel IV. zakládal v Praze na Emauzích klášter cyrilometodějských chorvatských benediktinů-glagolášů. Cyrilometodějský duch u nás ještě aspoň částečně žil a rozhodně byl emauzským založením jen obnovován. Viděli jsme, že např. sto dní odpustků odpouštělo časné tresty, jež by někdo odpykal, kdyby dělal sto dní veřejného pokání: měřilo se to u nás ještě podle stupňů arcibiskupa Metoděje?

Mezi Husovy a husitské nápravné požadavky patřilo také, aby «veřejné hříchy byly veřejně trestány» čili pro veřejné hříchy požadavek veřejného pokání. Kostnický koncil pokládal některá Husova tvrzení, hlásaná ve veřejných kázáních, za veřejný hřích proti zjevené Boží pravdě, a tak naložil s Husem podle jeho vlastních požadavků... Ve věci veřejných hříchů a veřejných trestů a pokání byla nutná krajní jemnost a zaručená autorita, čímž byl v Církvi apoštol a pak jeho nástupce, biskup. Hus neuznával jako vrcholnou autoritu nástupce apoštola Petra v Římě, ale v duchu tehdejší módy profesorů, koncil bez papeže. Když byl nařčen z veřejného hříchu podvracení kázně, neobrátil se k papeži, nýbrž ke «koncilu», a ten ho odsoudil podle jeho tehdejších «pravidel hry». Podle týchž pak pokračovali «hru» husité: ti však se neomezili na pálení těl «viníků», ale pálili i ovoce ducha, národní vzdělanost a umění. Husa postihnul nejvyšší trest, krajní veřejné pokání: smrt. Ta v Metodějových zákonech není.

Přesto však tu byl i Čech = Prokop, který hájil češství a slovanství; který hlásal a žil cyrilometodějský hlaholský odkaz na Sázavě jako Hus v Emauzích; který byl i podezřelý z tohoto důvodu jako zakuklený schismatic, rozkolník... Jeho případ se však dostal přímo k papeži, a Prokop nejen že vyhrál, ale byl papežem prohlášen za svatého, za vzor křesťana, a to v době napjatého vztahu mezi západní a východní Církví: nejen žádné tresty, tím méně žádné odpustky, naopak pro Prokopovo jméno a na jeho svátky se udělují jiným, jak uvidíme.

Dnes archeologickému soustavnému výzkumu děkujeme za potvrzení, že zázrak cyrilometodějského díla z let 863-885 pokračoval, hlavně v Čechách, a to ve středoevropské úpravě: mše sv. Petra a řehole sv. Benedikta. Duchovní souvislost je vyhraněna v osobách Ludmila, Václav, Mlada, Vojtěch, Prokop. Tento je plným, bohatým zosobněním cyrilometodějského «Třetího Říma»: slavníkovský Bílý Chorvat, ženatý, kněz, mnich a opat jako Metoděj; staroslověnská hlaholská vzdělanost Konstantina-Cyrila; středoevropské, benediktinské, římské zaměření Vojtěchovo. Čerta nejen překoná, ale donutí ho sloužit, orat; německého opata-vetřelce poučuje «nejpádnejšími ranami berlou»; papeže Inocence III. přesvědčí «pastýřskou holí», aby ho svatořečil...

Je jasné, že kostnická hranice a odpustky nebyly osamocené zjevy spadlé z nebe v Čechách. Měly svou dějinnou souvislost: odpustky, zbavit se úzkosti, jež naplňovala vzduch? - Emauzský slovanský hlaholský klášter, obnovení a pokračování Velehradu a Sázavy proti návalu bludů?

Príznačné uložení veřejného pokání, a pak jeho zmírnění máme v letech 1390-1391 ze Znojma, o němž jsme se již zmínili. Budeme sledovat události podle datovaných listin.

Dne 8. dubna 1390 vyhovuje markrabí Jošt znojemským měšťanům a povoluje jim postavit boční oltář ve farním chrámu sv. Mikuláše a přidělit oltářníkovi důchod sedmi kop grošů ročně. Téhož roku 11. dubna, znojemský soudce Fridlin Bok a starosta města Mikuláš z Hostěradic spolu s konšely dávají na vědomí všem, že založili zmíněný oltář a zasvětili jej ke cti sv. apoštola Ondřeje, aby si pro poslední Boží sklizeň již předem připravili nějaké dobré skutky ke spáse svých duší, a hlavně za to, že utopili pana Jiřího, kněze a kdysi kazatele šťastné paměti i sv. Mikuláše ve Znojmě.

13. dubna 1390 ukládá papež Bonifác IX. olomouckému biskupovi Mikuláši, aby zbavil město Znojmo církevních trestů za utopení kněze Jiřího, při čemž se dovídáme určité podrobnosti: «Apoštolský Stolec, říká papež, je laskavá matka, která ráda jedná shovívavě s těmi syny, kteří se k ní vracejí s pokorou po vybočení

ze správné cesty...» Nedávno došla do Říma od biskupa zpráva, že ve Znojmě soudce, starosta a někteří radní kteréhosi dne přistihli kněze Jiřího se zákonitou manželkou jednoho občana v domě a ve světnici u téhož občana. Zatkli je a nakonec přikázali toho kněze s tou ženou potopit pod vodu, a tak je usmrtil, což se také stalo. Za to ovšem propadli stanoveným církevním trestům vyobcování (exkomunikace) a jiným. Kromě toho biskup na ně uvalil svou řádnou mocí další tresty, a na celé město zákaz bohoslužeb a svátostí (interdikt). Provinilí však uznali svou vinu, podrobili se trestům a nyní prosí, aby jich byli zbaveni. Proto papež — a nemůže jednat jinak laskavý otec, jemuž nejsou lhostejné těžkosti synů — pověřuje Mikuláše, k jehož poctivosti má plnou důvěru v Pánu, aby věc vyřídil. Viníci a jejich pomocníci mají požádat o odpuštění a mají se zavázat přísahou, že splní všechny podmínky a napraví všechny škody, jež komukoli vznikly utopením kněze Jiřího a té ženy. Mimoto biskup uloží provinilcům ještě další kající skutky, za tak výstřední přečin. Po jejich odčinění nebo odpuštění se však oni i jejich děti a rodiny vrátí opět do stavu té cti, kterou měli předtím... (t., č. 594).

Projednávání podrobností stran smíru a zrušení trestů trvalo téměř rok. Mikuláš je ruší dne 75. února 1391. Viníci splnili podmínky a nahradili škody a také oltář byl postaven. Mikuláš to vše ověřil svědomitě: «inquisivimus diligenter». Avšak i po zrušení trestů provinilci se měli po jeden rok postit každý pátek o pouhém chlebě, k němuž se mohli napít piva nebo vína; kostelu sv. Mikuláše, jemuž utopený kněz Jiří sloužil, darovat jeden kalich a dva kusy vosku; a nikdy se již podobné věci nedopustit, naopak litovat toho po celý život. Kalich i vosk byly pro nový oltář sv. Ondřeje, který byl postaven na připomínku nevinných utopených, ženy a kněze: z kalicha se pila krev nevinně zabitého Beránka a z vosku vyrobené svíce hořely jako plamen naděje i pro hříšníky, pro vrahy. U oltáře sv. Ondřeje se měly obětovat mše «po věčné časy»: v pondělí za mrtvé, ve středu za hříšníky, v pátek o svatém kříži, v sobotu o blažené panně. Byl u sv. Mikuláše, kde kázal kněz Jiří. Byl tu snad nějaký důvod právě pro sv. Ondřeje? V každém případě, zatímco jeho bratr Petr byl spíše výbušný, Ondřej je

nazýván v bohoslužbě na svůj svátek «člověk drahý Bohu, spravedlivý, mírný a soucitný» — a v modlitbě se prosí: «Pokorně uprošujeme, Pane, tvou velebnost, aby blažený apoštol Ondřej byl pro nás u tebe ustavičným přímluvčím, jak to kdysi kázal... Kéž, Pane, blažený apoštol Ondřej nám vyprosí, aby nás tato oběť s tebou usmířila... Stali jsme se, Pane, účastni božských tajemství na oslavu blaženého Ondřeje a jsme plni radosti: prosíme tě, učiň, ať nám to dopomůže k dosažení odpuštění, jako to svatým dopomáhalo ke slávě...» Pokoj duše však nezáleží jen na církevním právu.

Biskup Mikuláš je nám znám z vyšetřování okolností a důvodů pro obnovení kláštera na Hoře sv. Klimenta u Osvětiman: také tam je doporučoval «po úsilovném vyšetření». - Znojemský přečin byl závažný ze dvou důvodů: Mikuláš zjistil, že Jiří a žena byli pouze nalezeni «spolu», bez jakéhokoli přestupku; ale i kdyby byl přestupek dokázán, kněz patřil před církevní soud, kdežto rozvášněný dav jednal «z ďábelského popudu, bez jakéhokoli ohledu na bázeň z Boha».

3. Tehdy

Jak jsme uvedli na začátku této kapitoly, kostel u augustiniánského kláštera v Brně byl zasvěcen tajemství «Zvěstování», avšak nakonec převládnul název «u sv. Tomáše», a mariánské zasvěcení se soustředilo na boční kapli. Zasvěcení kaple se účastnil sám Karel IV. za účasti nespočetných věřících a daroval do kaple milostný obraz «černé Panny Marie», o němž se říkalo, že jej maloval sám sv. Lukáš, který znal Matku Boží: ve skutečnosti obraz pochází asi z 13. století. Stal se duchovním středem kláštera i Brna; a když Josef II. vyhnal augustiniány z kláštera, řeholníci vzali obraz s sebou do nového domova na Staré Brno, do slavného kláštera cisterciáček, vyhnaných do Tišnova. Obraz se stal drahým pokladem Starého Brna. V jeho ovzduší pracoval světový vědec-genetik Řehoř Mendl, slavný skladatel J. Křížkovský (oba augustiniáni), a jeho žák Leoš Janáček. R. 1950 byli augustiniáni, a vůbec všichni řeholníci, «zrušeni».

Mariánské kapli u sv. Tomáše byly udělovány početné

odpustky. Tak 2. prosince 1399 olomoucký biskup Jan X. Mráz píše: «Duchovní poklad svaté matky církve, který nahromadil syn všemohoucího boha vylitím své předražené krve na šibenici kříže pro vykoupení lidstva, má prospět spáse všech, kdo věří v pána Ježíše Krista. A má jim prospět tak, aby se andělský sbor rozmnožil růstem věrných duší. Avšak spasitele nám zplodilo neposkvrněné panenství bohorodičky Marie, naprosto nijak nedotčené cudným porodem: a proto k její cti ochotně dopřáváme... čtyřicet dní odpustků, z moci nám uloženého pastýřského úřadu, všem těm, kdo se opravdu odvrátí od svých hříchů, vyznají se z nich a budou se kát v hluboké lítosti — a když, nadto, každý z nich z lásky v hořícím srdci této slavné panny, z toho svého srdce zbožně vylije sedm andělských pozdravení «Zdráva's Maria». S andělským pozdravem se k ní může obrátit při kterékoli «hodince», jež ctihodní poustevníci Řádu sv. Augustina zpívají každého dne nadšenými hlasy ve svém klášteře u hradeb brněnského města...39

«Hodinky» představují úřední veřejnou modlitbu Církve nad lidstvem, ať již vykoupeným nebo ještě nepokřtěným: nazývají se «divinum officium» - povinnost vůči Bohu; kromě toho Církve znala i «officium marianum» - povinnost vůči Marii. Zde se udělují odpustky pro mariánské hodinky, zpívané «navíc» před «černým obrazem» v kapli. Jsme deset let před husitským výbuchem: zřejmě nešlo o zjev úpadkový.

Dne 2. května 1403 Jan, biskup z Lubeku, dává tytéž odpustky za týchž podmínek jako biskup Jan X., avšak může je získat i ten, kdo nějak pomůže dobudovat klášter. O obrazu dodává, že je od Lukáše, «jak se říká». 59 CDM 12, č. 562, Brno 1890.

Obširnější podrobnosti udává kancléř Václava IV., antiochijský patriarcha Václav Králík, v listině ze dne 30. června 1403. Jde o odpustky čtyřiceti dnů, a to na svátky Páně, jak je známe; na svátky Bohorodičky, jak šly události v jejím životě; ze svatých se jmenují: Michael, Jan Křtitel; apoštolé; mučedníci Štěpán a Vavřinec; čeští ochránci: Vít, Václav, Vojtěch, Zikmund, Stanislav, Jiří, Prokop; čtyři učitelé: Augustin, Jeroným, Ambrož, Řehoř; z žen mimo jiné, Ludmila a Hedvika. Polští svatí pocházejí

z území, jež patřilo k Velké Moravě. - Na svátky Vzkříšení, Svatého Ducha, Boží Narození, Nanebevzetí Panny Marie se mohou získat odpustky sto dní. - V kapli, před obrazem blažené Panny Marie se mohou získat zmíněné odpustky «tolikrát, kolikrát» se tam někdo pomodlí sedm Zdravas: «aby slavná panna nepřestávala zastávat se nás ubohých hříšníků u svého syna».

Na prvním místě mezi národními ochránci se uvádí Vít: možná proto, že patriarcha pracuje u dvora v Praze a katedrála je zasvěcena i Vítovi; anebo že Vít se vázal na činnost iroskotských misionářů, před Cyrilem a Metodějem? V každém případě, ostatní uvedení svatí mají celocírkevní ráz. Jako podmínka pro získání, kromě modlitby a pomoci při výstavbě kláštera, přistupuje též účast na nedělním kázání: «moderní» snaha uvědomit křesťana, že znalost zjevené pravdy patří k podstatě náboženského života?

Dne 4. února 1405 uděluje kapli odpustky olomoucký biskup Lacek z Kravař. Listina užívá téměř týchž výrazů jako Václavova. Mezi svatými je Hedvika před Ludmilou, asi proto, že rod pánů z Kravař pocházel ze Slezska jako Hedvika. Mariánské kapli biskup věnuje zvláštní pozornost: «A protože se v jejich klášteře slavnostně zpívají hodinky slavné panny, prosili nás pokorně tamní bratři, že lidé chodí velmi zbožně jak na hodinky blažené panny tak na mši, a proto abychom jim poskytli nějakou duchovní odplatu. Je nám milé, že jim můžeme vyhovět, a dáváme čtyřicet dní odpustků všem věřícím, přítomným buď na mši, na kterékoli z hodiněk, tolikrát, kolikrát...» Anebo pomodlí-li se sedmkrát «Zdravas» před obrazem v kapli.

«Moderna devotio», nový způsob zbožného života a duchovního poměru k Bohu, jak je hlásali augustiniáni v našich zemích, nabízela naději a možnost vyjít z ustrnulosti dosavadních scholastických flosofií a teologií a z drásavého vzepětí gotiky do výšin. Markrabímu Janu Jindřichovi se zdálo, že její cestou se může vrátit i k odkazu cyrilometodějskému na Klimentku, jako ji našel Karel IV. přes hláholášské Emauzy v Praze.

Avšak význam starších řeholí se nezmenšoval. O jedinečném výsadním postavení dominikánského řádu nejen v českých zemích, ale v celé tehdejší «římské říši», a tedy v Evropě, svědčí

Karlova ochranná bulla ze dne 23. srpna 1355. Karel tam ve všeobecném úvodu prohlašuje, že i uprostřed jiných starostí, jak získat slávu svěřeným lidem a zemím, nosí v sobě žhavou touhu, jak by ochránil před bezprávím a před útočným obtěžováním ty osoby, které dostaly nebeský dar řádového života, a zachovávají si jej v pokoře ducha a ve stálém boji proti omamným svodům světa, jimiž pohrdly. V zajištění jejich klidu nachází pokoj i Karlova mysl a raduje se...

A to především proto, že oni mohou Původce pokoje a míru dobře uctívat jedině v pokojné době a také Mu lepe přednášet své prosby za Karlovu spásu a za šťastný rozkvět posvátné říše (římské); o nich Karel pevně doufá, že mu budou pomáhat u Nejvyššího: «Z toho důvodu opravdu a stále milujeme upřímnou láskou v Pánu Řád Kazatelů, jež nebeský Otec podivuhodným způsobem zasadil v duchovním ráji Církve; a jemu plně nakloněni, horlíme o jeho klid a šťastnou plodnou působnost. Rovněž si přejeme nad každou míru umožnit tomuto Řádu všechno k tomu, aby byl všude řízen a veden ke svému prospěchu a ke spáse duší. Dále, aby rostly jeho hranice a aby se množil počet těch, kdo v něm dělají řeholní sliby, neboť si to tento Řád zaslouží. A bratra Šimona, Velmistra zmíněného Řádu Kazatelů a Mistra posvátné theologie, našeho důvěrného rádce, nám oddaného a námi milovaného, a vůbec celý Řád: všechny, kdo v něm učinili řeholní sliby, ať mužského či ženského pohlaví i služebnictvo a dobrodince, jakož i všechny jejich jednotlivé kláštery a všechna místa, jež jim patří kdekoli na světě — přijímáme z císařské dobrotivosti do úřední a z každého hlediska mimořádné ochrany, a to jak do naší osobní, tak do ochrany celé posvátné Římské Říše. A chceme a tímto výsostným výnosem-imperiali edicto ustanovujeme, aby nikdo — žádný kníže církevní ani světský, žádný vévoda, hrabě či baron; žádný šlechtic ani prostý občan; nikdo z lidí, ať má jakoukoli moc, důstojnost či úřad — pokud je ovšem poddaným naším a naší posvátné Římské Říše — prostě nikdo, ať už je z jakéhokoli stavu či řádu — ať se nikdo z nich neopovází dělat překážky, obtěžovat či zatěžovat Řád: to jest, jak jmenovaného Velmistra Řádu a Mistra theologie, tak nikdy ani

jeho nástupce v řečeném Řádě, a nikoho, kdo v něm učiní řeholní sliby; jak všechny vespolek, tak žádného jednotlivce, a to jak muže tak ženy; ani služebnictvo, spolu s dobrodinci; ani místa, jež patří řádu, jak o nich byla řeč. Naopak, ať ke cti posvátné Říše je spíše každý chrání před těmi, kdo by jim chtěli v něčem překážet, je zatěžovat a znepokojovat. Tak aby zůstaly nedotčeny výsady osvobození od dávek a služeb, i projevy přízně, jichž se jim dostalo na znamení přátelství od kterýchkoli vládců — neboť je s plným vědomím prohlašujeme za platné, a z plnosti císařské moci je v této listině všechny znovu povolujeme a potvrzujeme... Proto nikomu z lidí nebudiž dovoleno přestoupit tuto listinu, ani jednat proti ní z jakékoli opovázlivosti...» Následuje výpočet trestů pro přestupníky.

Některé výrazy listiny jsou obměnou slov a vět z bohoslužebných modliteb Církve o svátku sv. Dominika (tehdy 4., dnes 8. srpna), např. že «nebeský Otec podivuhodným způsobem naštěpoval Řád Kazatelů do ráje Církve».

Ústředním domem — generálním studiem, a tedy universitou — dominikánů v Praze byl konvent sv. Klimenta, proti Karlovu mostu, dnešní Klementinum. Patřil k nejpřednějším v celém Řádu. Za Karla IV. se v něm r. 1359 sešlo několik set dominikánů na generální kapitulu — všeobecný řádový sněm — a všichni byli pak také hosty na Hradě. Počátkem roku 1364 zavítal do Prahy sám generál Řádu jako papežský legát. Také Palacký píše, že ve 14. století měli u nás velký podíl na obrodném hnutí dominikáni, minorité a augustiniáni... Ve skutečnosti založení university bylo připraveno pražským dominikánským Generálním Studiem, jehož prohlášení za universitu Václavem II. překazil šlechtický český stav z obavy, že by přítomnost profesorů zmenšila jejich zvůli.

V Brně byl kvetoucí klášter a studium dominikánů u sv. Michala, odkud je vyhnal Josef II. Byl tam i klášter sester rozjímavého řádu, s kostelem zasvěceným svaté Panně Marii, v místě zvaném «Herburgy». V listině ze dne 19. srpna 1402 se mluví o penězích, jichž se má použít na světla v kostele o svátku Nanebevzetí blažené Marie Panny. Dalšího dne, 20. srpna 1402, biskup Jan X. Mráz uděluje odpustky pro oltář Božího Těla v

kostele sester. Biskup je nazývá: «Zbožné panny, v Kristu celé zasvěcené bohu, totiž převorka a celý konvent... z kláštera neposkvrněné panny a bohorodičky Marie, z Řádu Svatého Dominika, uvnitř hradeb Brněnského opevněného města.»

Důvod pro odpustky: «Zbožné jmenované panny, vrchovatě zahrnuté zbožným a spasitelným poučováním, spolu se svými duchovními mají obyčej zpívat po celý rok každý týden ve čtvrtek slavnostně hodinky ze svátku těla Krista Pána našeho spasitele, u oltáře zvlášť k tomu určeného. Biskup sestrám rozdává z duchovních pokladů, jejichž správcem jej učinila milost Ježíše Krista, proto aby se toho úkonu zúčastnilo co nejvíc věřících, kteří by pak také přispěli darem na nákup svící a na zvýšení slavnostnosti obřadů, a hlavně, aby to vše dělali s ještě větší zbožností. Chudoba sester je tak veliká, že nemohu všechno hradit samy. Ovšem, první podmínkou pro získání odpustků je odvrátit se kajícně od svých hříchů, litovat jich a z nich se vyznat. A když se potom dotyčný člověk účastní zpěvu a obřadů, nebo daruje něco na svíce či jiné věci potřebné při slavnosti, získává čtyřicet dní odpustků. Dáno r. 1402, v neděli v oktávě Nanebevzetí slavné a neposkvrněné boží rodičky panny požehnané.» To jest, dne 19. srpna.

«A my, Jan, z Boží milosti biskup nazaretský, světicí biskup jme-novaného olomouckého biskupa (Jana X.), dojati vším, co bylo uvedeno... podobně udělujeme milosrdně odpustky čtyřiceti dnů...» (CDM č. 214).

O dominikánkách se říká — a jedině o nich — že jsou «vrchovatě zahrnuty zbožným a spasitelným poučováním od svých duchovních», což byli jistě dominikáni od sv. Michala. Jsme totiž v době největšího duchovního rozpětí Řádu: mystikové Eckhart, Tauler, Jindřich Seuze, Kateřina ze Sieny; r. 1323 svatořečený Tomáš Akvinský svou bohoslužbou o Božím Těle strhoval duše k Eucharistii. Kostel je zasvěcen Panně Marii, a o sestřích je psáno, že účta k Bohorodičce v klášterě byla ustavičně věrlá: ale celé nadšení se soustřeďuje v duchu Andělského učitele Tomáše, za vrchovatého vzdělávání bratří, na oltář Těla Páně. Bylo to konečně i odkazem sv. Dominika, jenž často probděl celé

noci před svatostánkem, a kdy jen mohl, rád mši zpíval. To byl také důvod, že dominikáni od sv. Michala zpívali se sestrami nejen mši, ale i hodinky, jak to výslovně říká listina: asi nešlo o zjev běžný. Mariánská úcta patřila od počátku k podstatným rysům dominikánského ducha. Dominik začal svůj apoštolát kázáním «Zdravasů», to jest modlitbou posvátného růžence spojenou s rozjímáním o jednotlivých tajemstvích spásy; a první dominikáni byli nazýváni «bratři Mariini - fratres Mariae».

Dne 10. července 1403 udílí sestrám odpustky známý již patriarcha Václav «ze zvláštní přízně a náklonosti, a na vytrvalé naléhání zbožných panen, které se daly Bohu v Kristu... z Řádu sv. Dominika, aby do jejich kláštera, zasvěceného ke cti Nanebevzetí panny a matky Marie, věřící chodili ještě hojněji a aby se všichni cítili v klášteře přímo zahrnuti duchovními dary a nebeskými milostmi.

Patriarcha uděluje dvoje odpustky. Jedny pro účast při obřadech u oltáře Božího Těla, čtyřicet dní, aby se myslí věřících stékaly horoucněji v jedno a účastnili se modliteb se zbožností a touhou po Bohu. Druhé, sto dní, je možno získat v určité dny, a z jejich výpočtu se dá usuzovat, na jaká tajemství a ke kterým světcům se upínal tehdy křesťan. K běžným svátkům Páně se přidává «Nalezení» a «Vyvýšení svatého kříže». Mariánské, jak je známe. Svatí - Michael, Jan Křtitel, apoštolé a evangelisté, Martin, Štěpán, Vavřinec, Václav, Vít, Vojtěch, Zikmund, Stanislav, Jiří, Mikuláš, Dominik, Prokop, Leonard; ženy - Marie Magdalena, Kateřina, Markétka, Anežka, Dorotka, Alžběta, Ludmila; a Posvěcení chrámu. Kromě již známých podmínek, kdo chtěl sto dní odpustků, musil navštívit chrám a tam se před kterýmkoli oltářem pomodlit kleče pětkrát Otče náš a Zdravas ke cti pěti ran Kristových, anebo klášteru prokázat nějakou hmotnou pomoc. A samozřejmě, začít dobrý život (CDM 13, č. 266).

4. A dnes?

Po II. Vatikánském koncilu byla nově propracována i otázka odpustků. Hledělo se nejen na církevní právo, ale především na

víru, lásku a duchovní život. Bůh se vtěluje a stává se jedním z dědiců Adamových. Ve svém lidském těle platí za všechny. Jakékoli odpuštění a smíření jde z Otcovy dobrotivosti přes Syna a rozděluje je Duch jako Dar. Ale ve spojení s Kristem, jako úd jeho tajemného Těla, může i pokřtěný člověk přispět svou láskou a obětí k odpuštění, a tedy k odpustkům. První zaručený zdroj posvěcení, odpuštění a smíření v mateřském lůně Církve jsou svátosti, především křest, Eucharistie a zpověď. Pokud jde o odpustky, zdůraznění koncilu spočívá v tom, že jejich účinnost vyplývá z osobní přípravy a z vroucnosti lásky křesťana, a ne jen z vnějších okolností; z osobního zapojení do oběhu života a lásky, jak jsou sdíleny mezi Kristem a křesťany v Církvi. Z tohoto hlediska Církve, lépe její pastýři mají odpovědnost za stanovení směrnic pro odpustky a zaručují jejich jistotu. Základní pokoncilové směrnice (normy) říkají:

1. Odpustek — před Bohem — je prominutí časného trestu za hříchy, ale již odpuštěné svátostně jako vina; ovšem jestliže věřící je ochoten a náležitě připraven splnit určené podmínky v duchu Církve a podle jejích rozhodnutí, čímž Církev rozdává a přiděluje z pokladu zadostučinění Spasitele a svatých.

2. Odpuštění může být úplné nebo částečné, podle toho zda osvobozuje úplně či jenom částečně od trestů.

3. Nikdo nemůže přivlastnit odpuštění, jež získává, nikomu druhému, jenž ještě žije.

4. Jak úplné tak částečné odpuštění může být přivlastněno vždycky zemřelým jako přímluva za jejich duše.

5. Částečné odpustky se dnes již nepočítají na dny či roky: čtyřicet, sto... Jejich velikost anebo počet záleží především na vnitřním rozpoložení věřícího: čím větší víra a láska, tím účinnější odpuštění.

6. Pouze na čtyři předměty se mohou vázat odpustky, ale jen částečné: na kříž, růženec, medaile, škapulíř, ovšem posvěcené knězem. Jsou-li tyto předměty posvěcené Svatým Otcem či biskupem, mohou se získat úplné odpustky na svátek sv. Petra a Pavla, ale má se k běžným podmínkám přidat vyznání víry jakýmkoli zákonitým způsobem. Získání odpustků přestává v

okamžiku, kdy je posvátný předmět zničen nebo prodán.

7. Přestávají odpustky, spojované doposud s určitým počtem mší (gregoriánských: třicet), anebo se mšemi u určitého oltáře (privilegium): tyto odpustky se získávají pro zemřelé každou mší, u každého oltáře, kterýmkoli knězem, zachovávají-li se zákony Církve.

8. Pro získání odpustků je nutné, aby věřící měl úmysl je získat, a to vyslovený aspoň jednou pro celý život. Je však rádné úmysl obnovovat častěji. Musejí se splnit věrně všechny předepsané podmínky. Odpuštění se získává splněním poslední podstatné podmínky: před ní se ještě dá určit přivlastnění (dušičkám atd).

9. Pro získání úplných, plnomocných odpustků jsou tři podstatné podmínky: svátostná zpověď, eucharistické přijímání a modlitba na úmysly Svatého Otce: «Otče náš», «Věřím», k nimž se rád přidat něco ze svého. Jako nový, pokoncilový přínos, pro platnost získání úplných odpustků, je odmítnutí nejenom hříchů, ale i jakékoli náklonnosti a záliby v hříchu, i lehkém: naprosté osvobození, od-loučení od zla z dokonalé lásky k Bohu! Schází-li hlavně poslední podmínka, získávají se pouze částečné odpustky. Zpověď může být vykonána i několik dní před získáváním odpustků, kdežto přijímání a modlitby, v den získání. Je-li však možné, radí se v týž den i zpověď. V podstatě tedy s jednou zpovědí se dají získat několikeré plnomocné odpustky, kdežto jedním přijímáním pouze jedny. Místo «Otče náš» a «Věřím» se mohou pomodlit i jiné modlitby, lépe však po dohodě se zpovědníkem: vyžaduje se vážný důvod.

10. Je-li podmínkou pro získání odpustků nějaká modlitba, může se ji věřící pomodlit střídavě i s druhou osobou, anebo může ve své mysli sledovat slova modlitby, jež pronáší druhý člověk. Němí lidé mohou získat odpustky vázané na modlitby tak, že sledují v mysli modlitbu pronášenou druhými, anebo čtou modlitbu pouze očima.

Pokoncilové směrnice upozorňují, že získávání odpustků patřilo od počátku k posvátným zvyklostem v Církvi. Proto se nemají ani zavržovat, ani zlehčovat, nýbrž obnovit ve správném duchu jako drahocenný prostředek pro očistění srdce a osvětlení

ducha ve svaté svobodě Božích dětí. Úplné odpustky se mohou získat jednou za den (výjimku činí případ smrti); částečné, několikrát za den, podle lásky v srdci. Cílem odpustků je zahnání strachu z Boha. V tomto duchu nové směrnice otvírají tři mohutné proudy milostí i obyčejným křesťanům novým prožíváním denního života, bez hledání mi-mořádných odpustků. Pokusme se je shrnout:

I. «Církev uděluje částečné odpustky tomu věřícímu, jenž se snaží plnit věrně své denní povinnosti, snášet trpělivě těžkosti tohoto života, a přitom povznáší svého ducha k Bohu v pokorné důvěře a provází vše, co mu život přinese, aspoň v hlubině své duše, nějakým zbožným vzýváním.»⁴¹ Takový život totiž zasluhuje již sám o sobě příliv Božích milostí, odpuštění případných trestů, a získává i pomoc pro duše v očistci. Vzývání Boha se může dít buďto ustálenými «střelnými modlitbami», či bezprostředně vnuknutými od Svatého Ducha. Takový věrný život je poslušností na výzvy evangelia: bdít ustavičně (Lk 21,34); modlit se (Mt 26,41); žít ve spojení s Kristem (Kol 3,17)... Tak zmizí rozdíl mezi vírou a životem, mezi náboženstvím a denní skutečností, vše se stává tvořivou láskou a předchutí ráje, aspoň jako ideál.

II. «Církev uděluje částečné odpustky všem věřícím, kteří v duchu své víry, vedeni milosrdenstvím, dávají samy sebe a vše, co mají, do služeb lásky k bratřím, kteří jsou v tísní.» Jde o nový způsob prožívání toho, co se dosud nazývalo «skutky milosrdenství hmotného i duchovního». Může jít často i o malé věci, které však prožívané denně s velikou láskou, vyžadují velké hrdinství, hlavně když se na ně neodpovídá vždy vděčností. Tato velká láska se dává především samému Kristu Pánu, přítomnému v každé pokřtěné duši: «Měl jsem hlad a dali jste mi najíst,» atd (Mt 25,35-40); «Kdo dává, ať dává radostně» (Řím 12,8-13); «Láska, bez přetvářky» (1 Petr 1,22)... Velmi výrazně mluví list apoštola Jakuba (1,27; 2,15-16). Celý dnešní svět je plný bezpráví a strádání nevinných, na prvním místě dětí. A nejdrásavější je bezpráví duchovní: když je někdo zbavován poučení o pravdě, anebo hůř, když se mu podává jako pravda lež (G. Sessolo, str. 49-

53).

III. «Církev uděluje částečné odpustky každému věřícímu, který v duchu pokání a kajícího si odpírání svobodně nějakou věc jinak do-volenou, a přináší to jako oběť Bohu.» Cílem je podobat se nevinnému Spasiteli, obětovanému za naše hříchy, dobrovolně chudému a trpělivému: «Půst jednoho se stává nasycením druhého.» Také tento způsob pokání a lásky je velmi dnešní, kdy někde křesťané se dusí nadbytkem a jinde křesťané umírají hladem a násilím. Usnesení «O výchově kněžského dorostu» zdůrazňuje tyto nesrovnalosti především vychovatelům bohoslovců a noviců. Avšak dnes se mluví mnoho o «královském kněžství» v každém pokřtěném člověku. Je nutné, abychom si uvědomili, že kněžství se nesoustřeďuje pouze na «oltář», nýbrž že každý oltář předpokládá Golgotu a že vzkříšení se stalo v hrobě! A podle Pavla: «Skoro všechno se očišťuje krví a bez prolití krve není odpuštění» (Žid 9,22).

Měla panenská Boží Matka odpustky? Patří-li odpustky k nespočetným milostem, které nám dává Bůh — a byla-li Maria podle anděla «milosti plná», pak měla i odpustky. Ovšem v každém smyslu podle tří právě udaných bodů: dala z lásky k Bohu pro spásu lidí sebe a svého syna; šla věrně za Bohočlověkem až pod kříž; její modlitbou bylo ustavičné «Velebí má duše Pána»; a jenom pod křížem slzy.

A tak především o Marii mohou platit slova žalmu: «Bezedná hlubina je člověk a srdce jeho je propast» (Ž 64,7). A její poměr k Bohu a k člověku? «Propast k propasti volá v hukotu tvých vodopádů, a příboj tvůj a všechny tvé vlny valí se přese mně» (Ž 42,8). Snad i proto většina zde uvedených odpustků je aspoň nějak vázána na svátek, svatyni anebo oltáře zasvěcené Marii.

III. MARIÁNSKÉ OLTÁŘE

Jak jsme již naznačili, ve 14.-15. století knězi v duchovní správě neměli státní plat. Jejich příjmy závisely na úřadu anebo na kostele, jež spravovali, a umístění bylo často v rukou člověka, který kostel založil a měl «podací právo», právo podávat kněze (patronát). Někdy byl příjem vázán jen na oltář (beneficium -

obročí) a patřil knězi, jenž u oltáře odsloužil stanovený počet mší a vykonal smluvené služby. Takový kněz se nazýval oltářník. Zlořády mohly nastat tím, že si některý vlivný kněz obstaral buď několik úřadů anebo několik oltářů, avšak vykonáváním povinností pověřil druhého kněze, obyčejně chudého, jemuž dával na příklad jen polovinu «obročí» a polovinu nechával pro sebe. Chudí kněží dávali přednost «živoření» před smrtí, a tak vznikal nebezpečný kněžský proletariát, kdežto na druhé straně — «mnohoobročníci», k nimž patřil i Mistr Jan Hus, o němž však je známo, že podporoval chudé. Otázka oltáře však byla nejen hospodářská, nýbrž i příznačným projevem duchovnosti, protože s oltářem souvisela mše.

1. Eucharistie a Maria

Začneme v Řádě sv. Dominika, u sester dominikánek v Olomouci u kláštera sv. Anny. Dne 7. prosince 1376 zakládá dominikánka Anna týdenní mariánskou mši pro kaplana u mariánského oltáře v klášterním kostele: «Budiž jasné všem, kdo budou vidět tuto listinu, že já sestra Anna Ebrovna, při rozjímání si znovu a znovu uvědomuji v paměti, že touha po spáse duší nás nedovede k dosažení věčného života jinak, než že oddaně zapřísaháme Boha v modlitbě — jako bychom svým voláním bičovali nebesa, kde je stvořitel duší — aby se stal ustavičně přístupným spasitelem. A dovoláváme se toto pro spasitelnou hostii, jež se mu obětuje při sloužení mše, a o které nás naše víra poučuje, že on je jejím původcem: a věrní Kristu to katolicky vyznávají. Z toho důvodu já, jmenovaná sestra, pro spásu duší a samozřejmě i jako pomoc pro svou vlastní duši, jsem koupila a zákonitě získala dvacet čtyři groše stálého důchodu... a to v našem konventě... sv. Kateřiny v Olomouci od Adličky nynější převorky kláštera... Tento důchod má být uvolňován pro kaplana blažené panny, který má povinnost sloužit o ní zbožně jednu tichou mši každou sobotu. Důchod se má rozdělit na dvakrát... na svátek sv. Jiří a sv. Václava. A až já, sestra Anna Ebrovna, odejdu cestou každého smrtelníka, bude mít pravomoc dávat peníze ta sestra, která s mým svolením bude mít tento zápis... Aby to bylo jasné, jsou přivešeny pečete našeho důstojného Otce provinciála a

kláštera. Dáno na druhou neděli v adventě (7. prosince), roku 1376.»

V této době již dávno byli čeští dominikáni odděleni od polské provincie a měli vlastního provinciála. Šlo zde o sestry rozjímavé, a Anna měla zřejmě zvláštní pověření pro založení mše, protože sama byla vázána chudobou. Také zde je vidět dvojí zaměření dominikánské duchovnosti: Hostie, opěvovaná sv. Tomášem, a Maria, ctěná růžencem.

Roku 1383 pán Jindřich z Jindřichova Hradce kupuje vesnici Stiborschlag a dává ji na udržování oltářníka u nového oltáře «Svaté Marie nanebevzaté». Oltář byl zničen, Jindřich jej obnovuje a dne 6. února 1392 dává svou ves Heřmanec u Dačic se vším, co k ní patří, knězi Ondřejovi ve Slavonicích — tam totiž byl oltář — který za to má převzít úvazky u oltáře, tentokrát zasvěceného ke cti početí svaté Marie panny a blažených panen Kateřiny a Barbory.

Jak asi vypadal život průměrného oltářníka? Dne 6. února Jindřich dává knězi «vesnici se všemi zisky peněžitými i se všemi obdělávanými a neobdělávanými polnostmi, s lesy, rybníky a loukami i pastvinami, s horami i údolími, s vodami a vodními toky i s lesním porostem; se soudními výsadami a svobodami, zkrátka se vším příslušenstvím. A to pro spásu své duše...» Příjmy nebyly malé, ale potíže mohly nastávat při vybírání poplatků od drobného lidu, jenž tam pracoval a v knězi začínal vidět spíše vykořisťovatele než prostředníka mezi sebou a Bohem.

Ondřej má právo užívat příjmů ze vsi, dokud bude živ. Jeho nástupce bude jmenovat slavonický farář - plebanus ipsius ecclesiae. Oltářník je povinen sloužit u jmenovaného oltáře každý týden čtyři mše svaté. Nebude-li volný, musí mše odsloužit jiný kněz, ale vždy u Jindřichova oltáře. Jednu mši každý čtvrtek ze svátku Kristova těla, a to «na úsvitu»: in aurora. Další mši, každou sobotu, o blažené panně, rovněž «za svítání»: in aurora, zpívanou. Třetí mši za mrtvé, za spásu duší Jindřicha a dobrodinců... Čtvrtou, jakou bude chtít a v libovolný den.

Po všechen čas oltářník bude dávat každou sobotu jeden groš žákům ze škol za jejich výpomoc. Oltářník sám bude povinen

účastnit se, oblečený v rochetce, nešpor, jitřních hodin (matutina), mší a průvodu o svátcích Krista a jeho rodičky i o jiných větších svátcích; a bude musit odvádět farářovi i nějaké poplatky... Ten se musí zase postarat, aby byl u oltáře stále nějaký hodný kněz. Kdyby to zanedbával, má právo se o něho postarat sám Jindřich či jeho dědici... Dáno v Telči na svátek svaté Dorotky slavné panny. - Téměř u každé větší fary je zmínka o škole, žácích a rektorovi, který byl zároveň ředitelem kůru, čili varhaníkem, a dirigentem sboru zpěváků: tak farnost — «místní církev» — představovala podstatu celé, všeobecné-katolické Církve, to znamená, VÍRU, VZDĚLANOST, UMĚNÍ. A tedy hodnoty, k nimž se podle II. vatikánského koncilu pod vedením Jana Pavla II. celá Církev má vrátit i dnes. Jsme stále v sopečném ovzduší husitského «očistného» ničivého výbuchu!

Něžnou mariánskou písní se dá nazvat zápis o založení mariánského oltáře ve farním chrámě v Hustopečích, ze dne po početí panny slavné, 9.XII. 1400.

«Ve jménu svaté a v osobách rozlišené trojice, amen. Veliký je Pán a zaslouží si chválu bez míry, neboť propastí své přebohaté moudrosti řídí a objímá všechno. Ustanovil, aby byl chválen ve svých svatých pro svou velkolepou moc a pro svrchovanou vznešenost své slávy. Tuto úctu si přičknul oprávněným soudem, a tím zároveň rozhodl, aby tito svatí, jím uvedení do nebeských království, dosáhli pro nás bohatě toho, nač nestačí naše křehkost. Správně tedy a odůvodněně se na oslavu Boží chvály budují oltáře zasvěcené svatým, aby tam našli nebesa jak přítomného tak budoucího štěstí ti, kdo k nim u těchto oltářů budou volat o pomoc.»

«Je koneckonců pravda, že se snažíme chválit Boha slovy proroků ve veškerých jeho svatých. Avšak přece jen se sluší, aby největší mírou byl Bůh uctíván libozvučnými hymny a zpěvy a oddaným rozhlašováním jeho chvály i tajemnými, mystickými dary srdci v přeblažené bohorodičce Marii parmě. Vždyť ona počala a porodila původce, tvůrce všech svatých, a donesla nám ovoce ustavičně trvajících spásy. Ona je totiž ta požehnaná žena, jež rozšlápala hlavu pravěkého hada, a tak nás vyrvala z jeho moci. Ona

je, zkrátka, ta vzácná nádoba, do které se vlila plnost celé milosti, aby z její plnosti dostali všichni smutní útěchu, zajatci vykoupení, choří uzdravení, hříšníci odpuštění, spravedliví milost, andělé veselost, boží syn podstatu svého těla, a vůbec Trojice slávu a půvabnou okrasu.

Přejít kolem ní bez chval by v žádném případě neprospělo, když přece jejím prostřednictvím —jakoby vedeni hvězdou — plujeme bouřemi tohoto světa šťastně k přístavu spásu.»

«V kostele blaženého mučedníka Václava v Hustopečích... je oltář zasvěcený slavné Boží rodičce a Panně Marii, avšak je bez obdaření. Protože duchovní hodnoty bez hmotného zajištění nemají sílu a nemohou obstát dlouho, já Mikuláš, syn Petra z Droškovic, dávám oltáři dar. Jsem sice jenom nepatrný a nehodný duchovní správce, ale chci se předem připravit dobrými skutky na den poslední sklizně. A tak v onom strašném dni, kdy nebude možnost se odvolat k žádnému vyššímu soudu, a tím méně Božímu soudu uniknout — bůh útěchy a milosrdenství, pro tento můj dar, kéž nevystoupí proti mně jako mstitel, nýbrž na zákrok matky milosrdenství upustí od strohého soudu, a ráčí se laskavě nade mnou smilovat, i nad těmi, co byli přede mnou. Proto pro zmíněný oltář Panny Marie ze svého svobodného rozhodnutí dávám, určuji, připisuji a ukládám čtyřicet kop pražských grošů moravské měny. Mám k tomu souhlas i ctihodných a v Kristu řeholními sliby zasvěcených panen, totiž nynější abatyše Kachny a konventu v klášteře “Aula Reginae” — Dvůr Královny — cisterciáček na Starém Brně, které mají podací právo (patronát) pro kostel v Hustopečích. A dávám to také proto, aby budoucí služebník tohoto oltáře tam jeho páně nenesl těžce, nýbrž sladce. Chci totiž a nařizuji, aby správce řečeného oltáře, buď sám nebo jeho zástupce, ovšem takový, jenž by neměl současně ještě jiné závazky k bohoslužbě v kostele, měl u oltáře dvakrát v týdnu bohoslužby za hříchy mé a mých předchůdců, avšak bez rušení provozu v kostele. Kdyby to neplnil, strhne se mu pokaždé půl groše, což se dá chudým žákům v tamní škole...»

Uvedenou částku bude oltářník dostávat z Mikulášových vinic, jež leží na kopcích ve Volframovicích, ale bude-li mu to možné,

Mikuláš zajistí peníze pro oltářníka přímo. Aby darování mělo trvalou platnost, Mikuláš prosí «toužebně z celého srdce, pokorně a uctivě... důstojného v Kristu otce a pána svého velkodušného, pana olomouckého biskupa Lacka... aby uznal a potvrdil toto obdarování oltáře blažené Marie panny... Vydáno v klášteře “Královny” na Starém Brně, léta Páně 1400 v den po početí panny slavné».

Listinu skládal zřejmě Mikuláš sám: nazývá se «jenom nepatrný a nehodný duchovní správce», tedy farář, avšak theologická, duchovní a mravní úroveň jeho ducha je nadprůměrná! A nadto, Mikuláš byl tehdy farářem v malé vsi Frainšpici, přesněji: vedoucím kostelních příjmů - conventor fructuum ecclesiae! Třebaže podle listiny by se zdálo, že již má souhlas sester, doklad o souhlasu abatyše Kachny máme teprve roku 1407, opět 9. prosince (CDM 13, č. 501). Mikuláš pověřil podacím právem u oltáře pana Beneše Záviše z Frainšpice, a ten navrhnul jako prvního oltářníka samého Mikuláše a olomoucká konsistoř ho tam jmenovala (č. 503-502). Avšak už 14. ledna 1408 si Mikuláš toto místo vyměnil se Štěpánem, farářem ve Vlasaticích u Mikulova.

Patronát nad farním kostelem sv. Václava v Hustopečích přidělil starobrněnskému klášteru Boniác IX. dne 15. března 1395: «Třebaže se sluší, abychom — jak je povinností naší pastýřské péče — byli přátelští a laskaví ke všem osobám zasvěceným boží chvále, přesto se patří, abychom ženám, které slouží pánu v posvátném řeholním životě, poskytovali pomoc tím ochotněji, čím více — jak je známo — ony potřebují tuto pomoc pro křehkost ženského pohla- vi...» Proto na prosby sester Bonifác rozmnožuje přivtělením hustopečské farnosti příjmy kláštera, neboť počet osob, které v něm žijí, dosahuje počtu sto čtyřiceti.

Klášter cisterciáček na Starém Brně byl založen českou královnou Eliškou, jež se nazývala Rejčka, pocházela z Polska a byla manželkou českého krále Václava II. Záhadný byl vztah mezi ní a královnou Eliškou Přemyslovnou. Eliška Rejčka po velmi pohnutém životě zemřela v Brně roku 1335 a byla pohřbena v klášteře. Klášteru dala název «Aula Reginae» a někdy se uvádí i

«Aula Mariae». Aula se dá přeložit: síň, dvůr, palác... Vztahujeme-li název na Marii, mohl označovat sídlo zasvěcené Královně nebeské. Jestliže se název týká zakladatelky, šlo by o její poslední domov, milovaný. Eliščina závěť prozrazuje, jak hluboce lpěla na tomto klášteře. Klášter by také mohl být chápán jako protějšek mužského cisterciáckého kláštera na Zbraslavi u Prahy, který založil Eliščin první manžel, Václav II. roku 1290, a jemuž dal jméno «Aula Regia», dvůr krále. Tam byl roku 1305 pohřben. Jak jsme naznačili, brněnský klášter byl zrušen za Josefa II. a cisterciáčky se uchýlily do blízkého kláštera «Porta coeli» u Tišnova; ten byl «zabrán» státem v roce 1950, ale sestry tam mohly zůstat jako civilní zaměstnankyně při polním hospodářství, v civilním oblečení, bez řeholního roucha. Bude možné jej dnes, 1990, obnovit?

Oltář Panny Marie s oltářníkem byl také v Pustiměři. Za dnešním kostelem tam jsou velké zbytky kamenné rotundy z 10.-11. století (sv. Panteleimon?); a farnost je zde doložena již roku 1332. V letech 1341 byl založen klášter benediktinek, zrušený r. 1588. Dodnes je tu navštěvované poutní místo «Sv. Anny». S důchodem pro oltářníka byly potíže: «Ctihodná paní Alžběta, abatyše kláštera zasvěceného «Dětství Spasitele» — ad infanciam Salvatoris, Řádu sv. Benedikta, se svým konventem pokorně prosí olomouckého biskupa Lacka z Kravař, aby dovolil upravit hmotné zajištění oltářníku a oltáře blažené panny a svatého Mikuláše v jejich klášteře. Oltáři patřil jeden poplužní dvůr před městem Vyškovem a dvoje řeznictví v městě. S obdržením příjmů z nich však měli oltářníci různé těžkosti a někdy o ně i přišli. Proto abatyše s konventem naléhavě prosí, aby se dvůr i řeznictví mohly prodat a důchod pro kněze byl zajištěn ze získaných peněz. Biskup svolil. A oltářníci měli dostávat polovici svých příjmů na sv. Jiří, kdežto druhou na sv. Michala. Souhlas byl dán v Kroměříži 15. července 1404.

Ve farním kostele v Bučovicích u Brna byl zbudován mariánský oltář r. 1405: «Ve jménu páně, amen. Apoštol prohlásil, že kdo zasévá skoupě, skoupou bude mít také sklizeň, kdežto kdo seje setbu požehnanou, ten sklídí i požehnanou žně hojného štěstí

v budoucím čase... Proto já, Čeněk z Bludova, jinak z Bučovic, syn tamního Ondřejka, si přeji, aby zůstal trvalý doklad o všech těchto věcech, jež tu budou zapsány. Po zralé úvaze, při plném vědomí a na radu svých přátel, jsem se rozhodl uskutečnit záměr svého zemřelého otce, jenž pro spásu své duše určil a daroval dvůr v Kloboučkách (u Bučovic)... pro oltář věnovaný blažené panně Marii, sv. Kateřině a Dorotce, nově postavený... a pro jeho oltářníka.»

Čeněk plní otcovo přání «kvůli bohu: propter deum.» Oltářník má bydlet v Bučovicích, a každý týden odslouží pět mší u oltáře Bohorodičky. Kolem sv. Mikuláše bude mít výroční bohoslužby za zemřelého otce Onřejka i za Čěňka a všechny předky: k tomu koupí čtyři talenty vosku (talent je 20 až 40 kg), spolusloužícím kněžím dá jeden groš a oběd, mezi kleriky a chudé rozdělí dva groše «z lásky k bohu». Listina je ze 17. května, a 23. června 1405 došlo církevní schválení z Olomouce.

Důležitý je případ z Trnávky, kde oltářník, kromě mší a modliteb, je povinen i vypomáhat v duchovní správě: «Ve jménu páně, amen. Co se děje v čase, bývá pro lidskou paměť zvěčňováno svědectvím zápisů, aby to nezapadlo zároveň s časem. Proto já Jan, správce čili plebán (farář) farního kostela v Trnávce pod hradem Cimburkem v olomoucké diecézi, dávám všem na vědomí toto: Po zralé úvaze... dávám... neodvolatelně, jako v závěti, šest a půl kopy pražských grošů moravské měny jako zaručený trvalý roční důchod pro oltář, který je ve farním chrámě svatého Jakuba apoštola v Trnávce. Oltář leží v rohu na levé straně u vchodu, byl postaven již dříve a ke chvále Nejvyššího zasvěcen jeho rodičce panně neporušené Marii. Daruji to jako svou osobní náhradu za své hříchy a k věčné spáse duší svých živých i mrtvých předků a jiných svých přátel, a všech těch, jež do toho uzavírám. Přišel jsem totiž k závěru, že tak za pozemské věci získám ku svému štěstí věci nebeské. A když tedy mi boží laskavost zůstává nakloněna a Bůh mi dává tolik dobrodiní, toužím z věrnosti ke Kristu, za prchavé věci rozdávat lidem trvalé, kdežto Bohu za věčné dávat pomíjivé, a tak udělat požehnaný obchod.»

Z darovaných peněz oltářník dostane polovičku na sv. Jiří,

druhou na sv. Václava. Kromě denních vzpomínek při hodinkách a mších, pokud to okolnosti dovolí, bude oltářník sloužit u obdařeného oltáře čtyři mše každý týden. Jedna mše však může být odsloužena v obci Grona, přifařené do Trnávky. Mše ve Groně by byla v neděli, s promluvou v tamním německém nářečí — in vulgari theutunico — s ohlášením svátků v týdnu, jak je to zvykem ve farních kostelích. V postní době a vůbec po celý rok, tam bude oltářník zpovídat, ukládat pokání a rozhřešovat, podávat posvátnou Eucharistii, a dělat jim to, nač mají jako křesťané právo, mimo křty a pohřby, jež se mají konat ve farním kostele. Také při pohřbu z Groně udělá oltářník promluvu německy. Zvláště na «zelený čtvrtek» tam oslaví Večeři páně svátostně a s promluvou. Na den sv. Vavřince, jemuž je tam zasvěcen kostel, tam bude kázání a zpívaná mše se zpěváckým sborem, a rovněž na Nanebevzetí a Narození svaté Marie panny... A kdykoli tam bude nutné jít, plebán bude povinen mu půjčit koně. Kdyby oltářník nešel do Groně, odslouží mši v Trnávce u jmenovaného oltáře Panny Marie.

Druhou mši, za zemřelé, každé pondělí; a třetí, každou sobotu o přeslavné panně boží matce. Čtvrtou, jakou bude chtít a v který den bude chtít. Kdyby zanedbal nějakou mši, zaplatí ihned za trest půl groše, z čehož se dá polovina chudým, kdežto druhá na světa v kostele... «V den mé smrti a na všechny dny výročí mého úmrtí — píše Jan — oltářník se třemi dalšími kněžími se pomodlí hodinky... a na druhý den odzpívají mši... Oltářník má sídlit v Trnávce... z olomoucké diecéze, bez závazků jinde, bezúhonný a znalý obojího jazyka...» Dáno v Olomouci léta páně 1406, v neděli, kdy se v Církvi boží zpívá «Jubilate». Ta byla dne 2. května.

Trnávka leží pod hradem Cimburkem, a sice u Moravské Třebové, jež Jindřich z Lípy prodal dne 17. ledna 1365 moravskému markrabímu Janu Jindřichovi. Šlo o «Starý Cimburk», kdežto Cimburk v Chříbech, nedaleko Hory sv. Klimenta, byl «Nový». Trnávka byla česká. Německé vsi vznikaly během 13. století, kdy biskup Bruno začal volat z Německa do zalesněných pahorků celé německé vesnice, a tak dal vznik

«praněmeckým Sudetům», jež se v letech 1939-45 přidaly k Hitlerovi. Jan měl kněžský zájem o německou duchovní správu v německých přifařených osadách, ačkoli farnost byla česká. Je rozsáhlá a neschůdná ještě dnes a má asi 16 přifařených obcí: kůň byl tedy nezbytný. Oltářník měl právo podržet opisy listin, kdežto originály byly ukládány «v sakristii olomouckého kostela»: tak vznikaly drahocenné archivy biskupských «kapitul», kde se zachraňovaly po staletí jedinečné doklady pro poznání dějin. Po r. 1950 byly církevní katolické archivy zabrány státem: mnoho dokladů poškozeno a nezřídka i zničeno.

Zmínky zaslouží i kněz Jan Schenvald, který ustanovil oltářníka u oltáře «Navštívení boží rodičky panny neporušené Marie a svaté Kateřiny panny.» Oltář je již postaven ve farním kostele sv. Petra hlavy apoštolů na olomoucké předměstí, a má být pouze posvěcen.

Oltářníkům důchod bude sedm kop pražských grošů moravské měny. Závazky: čtyři mše, a to jednu vždycky v sobotu «o paní naší panně slavné; druhou, v pondělí, za zemřelé; další dvě, jak chce, ale u oltáře bohorodičky... pamatování v modlitbách a účast při bohoslužebných slavnostech v kostele. V den Schenvaldovy smrti se má za něho modlit pět kněží... podací právo přejde na faráře a rectora olomoucké školy... Listina se podobá předcházející, Jana z Trnávky.» Dána v Olomouci roku páně 1406, v neděli «Vocem iucunditatis» (16. května), a potvrzena dne 18. května.

2. MARIA a oltář

Prvním oltářem bylo «místo zvané Golgota», latinsky Calvaria, což značí česky Lebka; možná i kopec ve tvaru lebky, anebo protože se tam povalovaly lebky předcházejících popravených, jejichž těla rozežraly hyeny, anebo se rozpadla deštěm či žářem slunce, protože většinou se ztrácelo «právo na pohřeb» a na vlastní hrob. Proto i o tělo Ježíšovo, jenž byl odsouzen jako bezbožný rouhač, bohatý Josef z Arimatie musil prosit Piláta, a ten mu je daroval (Mt 27,57-60). Snad nepoškodí vrátit se k podstatě.

Nad skálou prvního oltáře byl vztyčen kříž: «a přibili Ježíše na kříž» (Mt 27,35). Pilát dal připevnit na kříž nápis: «Ježíš Nazaretský, král Židů»... hebrejsky, latinsky a řecký» (Jan 19,19-22). «Lidé stáli a dívali se» (Lk 23,35). «U Ježíšova kříže stála jeho matka...» (Jan 19,25). Vojáci si rozdělili jeho šaty (Jan 19,23-24). Lidé jdoucí kolem, se mu rouhali (Mt 27,39)... Ježíš řekl: «Otče, odpusť jim, protože nevědí, co dělají» (Lk 23,34)... A když okusil ocet, řekl: «Dovršeno — splněno.» Pak sklonil hlavu a skonal (Jan 19,30). Toto jsou podstatné části každé eucharistické oběti, každé mše; a zároveň naznačeny i způsoby, jak lidé mohou být účastni. Hmotné předpoklady: kámen-lebka, kříž, a vedle kříže Maria. Touto obětí Ježíš umířil «hříchy lidí jednou provždy tím, že přinesl jako oběť sám sebe» (Žid 7,27). Závěr mše: «je dovršeno» - *ite missa est...*

Umřít šel Spasitel ven: vynesl a zničil hřích a smrt «mimo město», na smetišti koster a lebek (Žid 13,12); avšak dát se jako chléb života šel mezi lidi, do veřejné jídelny cestujících — *domus insula* — s přáním, aby se ten chléb jedl. Svatý Pavel shrnuje zprávy evangelistů: «Co jsem od Pána přijal, v tom jsem vás také vyučil: Pán Ježíš právě tu noc, kdy byl zrazen, vzal chléb, pomodlil se děkovnou modlitbou», rozlámal jej a řekl: «Toto je moje tělo, které se za vás vydává. To čiňte na mou památku.» Podobně vzal i po večeři kalich a řekl: «Tento kalich je nová smlouva, potvrzená mou krví. Kdykoli z něho budete pít, dělejte to na mou památku.» Ve večeradle, oltář byl stůl a na něm chléb proměněný v tělo, a víno proměněné v krev. Totožnost s Golgotou prohlašuje Pavel: «Kdykoli totiž jíte tento chléb a pijete z tohoto kalicha, smrt Páně zvěstujete, dokud on nepřijde» (1 Kor 11,23-26). Na Kristovu výzvu, zpřítomňovat Golgotu a Poslední Večeři «na jeho památku» - první slova po proměnění chleba v tělo a vína v krev, byla: «Proto tedy pamětlivi... tak blahého utrpení a vzkříšení z hrobu... přinášíme tvé vznešené moci, z tvých darů, obět' čistou, obět' svátou, obět' neposkvrněnou...» - Překládat první slova po proměňování jinak by znamenalo rozbíjet vazbu dějinnou a naukovou mezi obřadem a skutečností.

Vykupitel však také řekl: «Já jsem chléb života. Kdo přichází

ke mně, už nikdy nebude hladovět, a kdo věří ve mně, už nikdy nebude žíznit» (Jan 6,35). A dále: «Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má věčný život, a já ho vzkřísím v poslední den... Kdo jí mé tělo a pije mou krev, zůstává ve mně a já v něm... a bude žít ze mne... Chléb, který já dávám, je mé tělo, dané za život světa...» (Jan 6,51-59). Po nanebevstoupení Ježíšově «všichni jednomyslně setrvali v modlitbách spolu se ženami a s Ježíšovou matkou Marií...» (Sk 1,14). Po seslání Svatého Ducha «každý den vytrvale a svorně přicházeli do chrámu, po domech lámali chléb a jedli pokrm v radosti a s upřímným srdcem a chválili Boha...» (Sk 2,46).

V krátké době prvotní církev stanovila tyto podmínky pro slavení Eucharistie: stůl (z večeřadla); ve stole kámen (Golgota a balvan odvalený z hrobu: smrt a vzkříšení); kříž nad oltářem (Golgota); v kameni ostatky svatých (úcta k těm, co stáli pod křížem spolu s Marií). V prvních dobách to byly ostatky mučedníků, pak i vyznavačů a panen. Jejich přítomnost byla výzvou k věrnosti, ale též zárukou ochrany a pomoci, kdežto obětující kněz zpřítomňoval Velekněze Krista, Hlavu tajemného Těla živeného «chlebem, který sestupoval z nebe».

Někdy se zdá, že Vykupitel navazuje, nebo aspoň dělá narážky na řecké antické náboženské představy: «Oheň jsem přišel hodit na Zemi, a jak si přeji, aby už vzplanul!» (Lk 12,49). Podle řeckého podání Prométheus, syn olympského nejvyššího boha Dia, ukradl božský oheň na Olympu a dal jej lidstvu, aby mělo božské světlo poznání a teplo božské lásky. Otec syna potrestal: dal ho přikovat na skálu s rozpjatýma rukama, jako byl Kristus přibit na kříž; a z rozdrásaného boku mu sup rval vnitřnosti, jako byl Spasitelův bok rozevřen kopím... Ještě dnes je možné vidět tento klasický obraz potrestaného Prométhea v Athénách v museu. Kristus oheň neukradl; přibiti na kříž nebyl trest; a OHEŇ je DAR, Duch Svatý. Zde Vykupitel nabízí oheň nebeského světla a tepla celému lidstvu a ujišťuje, že touží, aby hořel. Oheň se rozdmýchává Eucharistickou obětí.

Právě tak i výzva: «Konejte to na mou památku - in memoriam, commemorationem meam», navazuje na náboženskost středozemních národů. Jestliže archeologie nachází lidské kosti, je

to proto že mrtvola nebyla pohozena dravcům, ale zbožně uložena; obvykle s nádobou pramenité vody, aby se odešlý mohl napít, musel-li někde čekat; anebo umýt, nebyl-li shledán čistý.

Podmínkou pro přežívání i po smrti těla, a sice v «pokoji» a s možností «návratu» mezi živé, byl vlastní hrob s nápisem jména. Obojí se u Římanů nazývalo «memoria» — památka, paměť. Poškození se trestalo jako svatokrádež a rouhání. Zahynul-li někdo např. na moři a nemohl mít skutečný hrob, pozůstalí mu budovali hrob zdánlivý — tumulus inanis — nad nímž volali třikrát do světových stran jméno zesnulého, bloudícího bez odpočinku, aby přišel a spočinul zde. Říkalo-li se jméno, mrtvý se vracel.

Když Pán Ježíš vstal z mrtvých, také jeho pohřbení se stalo «tumulus inanis»: hrob bez obsahu, prázdný, nicotný, marný... Po nanebevzetí Panny Marie platilo totéž o jejím hrobě. My však věříme, že Tělo Kristovo může mít trojí přítomnost: jak se narodilo z Marie; jak je přijímáme v Hostii; a jak roste v tajemném společenství svatých, jehož Hlava je sám Kristus. Aby oltář nebyl «tumulus inanis», stačí, je-li v oltářním kameni ostatek mučedníka nebo svatého, neboť tak je tam úd Tajemného Těla samého Krista. Slaví-li se tím Kristovo jméno, i Kristus se «vrací».

Ztratil-li oltář ostatky svatých, stával se exsecratus: odsvěcený. Už II. nicejský církevní sněm r. 787 nařizoval v 7. kánonu, že žádný chrám se nesmí světit bez ostatků svatých, a v kánonech 24. a 26. přikazoval, aby byly vyvráceny ty oltáře, které nemají ostatky svatých, protože takový oltář je «vacuus»: prázdný, opuštěný, a tedy nechráněný, přístupný Zlému, pustý a neúčinný...

Kromě ostatků, vedle kříže s tělem Ukřižovaného, měly stát aspoň dvě svíce. Tím se naznačovalo, že po proměnění chleba v Tělo a vína v Krev, je přítomen na oltáři Bůh, světlo světa. Bez něho by lidstvo bylo jako Golgota, když na ní umíral Bůh: «Nastala tma po celém kraji... protože se zatmělo slunce...» (Lk 23,44-45).

Také naši předkové věděli, že oběti se mohou obětovat jedině Bohu. Nesou-li jméno lidí, ti jsou pouze ochránci posvátného místa a pomocníci těch, co ještě putují k věčnosti, aby dorostlo k plnosti celé tajemné Tělo Boží. Proto zasvěcovali oltáře «ke chvále

Nejvyššího, pod ochranou jeho Rodičky». Maria, jako všichni vykoupení lidé, je především údem tajemného Ježíšova Těla. Ovšem, podle nevyzpytatelných tajemství přesvaté Trojice, Maria je zároveň i matkou tohoto Těla, matkou Církve. Matka však je tam, kde se rodí její dítě, proto je Maria u každého křtu.

V okamžiku svátostného proměňování v Ježíšovo eucharistické živé Tělo a Krev, Maria je u každého oltáře a u každého kněze, neboť i toto Tělo je z Mariina těla a i tato Krev je z krve Mariiny. Maria bdí s láskou i nad každým eucharistickým přijímáním Hostie, Ježíšova Těla a Ježíšovy Krve, neboť tím roste a dospívá k plnosti celé tajemné Tělo, celá Církev. Spojitost mezi Bohorodičkou a oltářem není závěrem bohovědného myšlení teprve nové doby: «Svatý Jan Zlatoústý — píše Josef Kupka, brněnský biskup zemřelý v pověsti svatosti — vidí na Golgotě dva oltáře: kříž, na němž se obětoval Ježíš Kristus, a srdce Matčino, na němž Ho obětovala a byla obětována i láska Matčina. V té chvíli, kdy mrtvý syn spočívá na jejím klíně, oba oltáře se spojují v jediný. Oběť Matčina splývá s obětí synovou v jednu, největší oběť za hříšné lidstvo. Tak velká oběť zasluhuje naši vděčnost. Svatý Bernard praví: «Matka bolestná se stala matkou oslavenou.» V tomto smyslu četné chrámy (a oltáře) mariánské jsou projevem vděčnosti za její oběť. V té velké hodině, největší v dějinách lidstva, jsme se stali jejími dětmi. V osobě svatého Jana doporučil Spasitel nás všechny své Matce: «Hle, matka tvá». Co jiného může spojovat matku a dítě pevněji než láska!»

Také bez Mariiny přítomnosti by byl každý oltář «inanis, vacuus»: prázdný...

3. Slunce a Jitřenka

Svatý Cyril, apoštol a učitel Slovanů, začal své slovanské překlady Písma Svatého evangeliem podle sepsání svatého Jana: «Na počátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha a to Slovo bylo Bůh... Všechno se stalo skrze ně a bez něho nevzniklo nic z toho, co vzniklo. V něm byl život, a ten život je světlem lidí a to světlo svítí v temnotách...» (Jan 1,1-5). Od Stvořitele-Otce máme, že «jsme»; stvoření podle vzoru, jímž je Otcovo Slovo, jsme «tento»

Boží obraz podle Slova; a podle závanu Ducha žijeme «ted' a zde». Proto Cyril jása:

«Je tedy třeba poznat Boha. Slyšte nyní svým rozumem, slyšte, všichni lidé slovanští, slyšte Slovo, od Boha přišlo, jež krmí lidské duše, slovo, jež sílí srdce i rozum, slovo to, jež vede k poznání Boha.

Jako bez světla radost mít nebude oko patřící na všechno stvoření boží, neboť nic není ani krásné ani viditelné, tak i každá duše bez knih, neznající zákona božího... zákona zjevujícího ráj boží...

Nahé jsou všechny národy bez knih...» Nahé, to jest, zranitelné.

Vykupitel je Slunce spravedlnosti, Maria je Hvězda. Hvězdy jsou i ve dne, ale světlo je překryje. Kvečeru, kdy slunce začíná mizet, protože země se od něho odklání, zesiluje se světlo hvězdy zvané večernice. K ní se přidávají další. Nejžádoucnější je polárka- severka, hlavně pro osamělé poutníky či plavce, a ti ji opěvují jako «hvězdu mořskou - stella maris».

Vedle Ježíše-Slunce objevuje se Maria velmi často jako jitřenka. Druhé české jméno je zora, což však může být i ranní záře, červánky, ranní úsvit, svítání. Jako vlastní jméno se tak označovala Zora, dcera slunečního boha. Vrátime-li se k našim záznamům z let 1350-1450, setkáváme se často s názvem «aurora» ve spojení se mší zvanou «missa de aurora»: mše za svítání, mše o jitřence, o Marii. Nemálo dokladů se týká dominikánů, Bratří kazatelů pravdy a světla.

Dne 19. dubna 1380 daroval moravský markrabí Jošt dominikánům v Brně u Sv. Michala les u vsi Žebětína zvaný Chrayney (Krajní?), na odběr paliva, a to z toho důvodu, že se Bratří zavázali sloužit za Joštovu spásu každý den po všechny časy «první mši», čili «jitřní», o Panně Marii.[^]

Dominikáni v Olomouci u Sv. Michala, dne 29. dubna 1380, na svátek mučedníka Petra Veronského, dominikána, se zavázali, že budou ve svém klášteře u oltáře Panny Marie slavnostně zpívat «jitřní mši» za Jošta.

«My, bratr Jakub převor, Petr podpřevor a celý konvent sv.

Michala Bratří Kazatelů v Olomouci, slibujeme za sebe a za své nástupce, na svou čistou víru a na své svědomí, pro všechny časy, že chceme každý den slavnostně zpívat za svítání mši o blažené panně u oltáře blažené panny v kostele: “in aurora”, a že se v tom ne-dopustíme žádné nedbalosti. Neboť slavný a vznešený vládce a pán Jošt, markrabí a pán Moravy, i náš milotivý pán, viděl na vlastní oči náš nedostatek, chudobu a nouzi, jimiž jsme postiženi... a s velkorysou štědrostí nás pozvedl jedinečným darem z bídy. Nám a našemu klášteru daroval a přidělil dvůr v Hněvotíně s dvojím popluzím a se vším jeho příslušenstvím. Takových dobrodiní nemůžeme být nepamětlivi, naopak, budeme mu vyprošovat od Boha věčnou spásu a budeme se snažit, abychom bohoslužebnou obětí dosáhli pro něho od stvořitele odměnu za tak záslužný skutek: proto se zavazujeme k jitřní mši.» - Kdyby dominikáni neplnili slib. Jošt má právo vzít si majetek zpět. Dne 1. května 1380 potvrdil Jošt svůj dar: věří lásce a oddanosti Bratří Kazatelů, důvěřuje, že jejich modlitby mu pomohou, zvláště když se Bratři zavázali, že po

63 CDM 15 (dodatky), č. 205, Brno 1903; opis z 18. stol. v «Prothocolon archivii conventus s. Michaelis Brunae» p. 439; Zemský archiv, Cerroniho sb. II, n. 127. Obsah listiny je podobný jako ve smlouvě s dominikány v Olomouci (29. dubna a 1. května 1380).

věčné časy budou každodenně zpívat u oltáře svaté Panny «první mši» - primam missam. V listině z 29. dubna se říká «in aurora missam». Řeholníci z úsporných důvodů chodili spát po setmění a vstávali na úsvitě: mše na úsvitě byla první.

Datum 29. dubna pro listinu dominikánů bylo asi záměrné, ve svátek prvního dominikánského mučedníka za víru. Petr se narodil r. 1205 ve Veroně. Celá rodina byla nekatolická, albigenská. Když se ho strýc posměšně tázal, čemu se ve škole naučil, chlapec mu odříkal «VĚŘÍM V BOHA». Za trest musil dokončit školu soukromě. Jako vysokoškolák v Bologni překonal svádění spolužáků a r. 1221 jej přijal mezi bratry Kazatele sám sv. Dominik: zachovával úzkostlivě pravidla, vynikal čistotou duše a učeností a nikdy se nehájil, i když byl nevinen. Nikoho netrestal, ale sám byl zabit od bludařů, dne 6. dubna, když se vracel z kázání, mezi městem Coro a Milánem, r. 1252. Umíraje napsal do písku vlastní krví «VĚŘÍM».

Původní klášter dominikánů v Olomouci byl u dnešního Sv. Michala, kde bylo i důležité kulturní středisko. Za císaře Josefa II. byli dominikáni vyhnáni do nezdravého kláštera františkánů sv. Bernardina, kdežto u Sv. Michala byla zřízena fara a arcibiskupský seminář pro bohoslovce. Svátek apoštolů Filipa a Jakuba dne 1. května byl asi volen též záměrně: když Innocenc III. schvaloval Řád Kazatelů 22. prosince 1216, nazývá dominikány «vynikajícími zápasníky za víru a opravdovými světly světa», což jsou výrazy z kněžských Hodinek na svátek apoštolů. Vrátila-li se dnes opravdu svoboda a spravedlnost, vrátí se i církevní a řádový majetek vlastníkům? V Itálii byl dopaden zloděj auta, avšak řekl majiteli: «Já jsem si na vůz zvykl, nechej mi jej, anebo mi jej zaplat'».

K dominikánskému Řádu měla vztah i «ranní mše - matutina», dohodnutá ve Žďáře nad Sázavou dne 4. března 1391, na den přenesení svatého mučedníka Václava. Zajistil ji peněžitě Jaroslav z Meziříčí. Byl totiž dlužen velkou částku peněz občanům ve Žďáře a tamnímu plebánovi důstojnému pánu Svatuškovi. Jaroslav jim zajišťuje dlužené peníze na své vsi Libochově (u Velkého Meziříčí), avšak žďárští se dohodli, aby za ty peníze se zpívala v jejich kostele jitřní mše ke chvále blažené panny Marie a chvályhodného vyznavače Prokopa, a to každodenně po všechny časy; a trvají na tom, aby mše byla dodržována pro spásu jejich duší a všech věrně zemřelých. Jitřní mše se zde nazývá «matutina», na jiném místě «matura», časná, ranná; význam je stále týž jako «de aurora». Důchod se má vyplácet na sv. Jiří (23.-24. dubna) a na sv. Michala (29. září).

Ve Žďáře se musí rozlišovat mezi farním kostelem a klášterním. Klášter cisterciáků ve Žďáře, zvaný «Fons beatae Mariae Virginis» - Pramen blažené Marie Panny, vznikl r. 1252. Založili jej páni Přibyslav a Sibyla z Křižanova, rodiče blahoslavené Zdislavy, světice z III. Řádu sv. Dominika. Stavbu dokončil Boček ze Znojma, manžel Zdislaviny sestry Eufémie. Počátky kláštera byly velmi tvrdé, jak píše kolem r. 1300 mnich Jindřich zvaný Řezbář ve své Kronice. O Zdislavě se říká, že z manželství Přibyslava a Sibylы «tři dcery překrásné vzešly...

První... se Zdislava zvala. Havel z Jablonné... si vyvolil Zdislavu za choť, bez úhony s ním žila a též mu zrodila děti». Kronika zvaná Dalimilova zná Zdislavu jako «paní svatého života, pro jejíž zásluhy a přimluvy přichází trpícím velká útěcha». Duchovními otci paní Zdislavy byli slezští dominikáni blahoslavený Česlav a svatý Hyacint, přijatí do Řádu v Římě s mým Dominikem kolem r. 1220. Při návratu založili dominikány i v našich zemích. Jako rodiče založili ve Žďáře cisterciáky, tak Zdislava založila v Jablonném a v Turnově kláštery dominikánské. Zdislava zemřela r. 1252. «Pět mrtvých vzkřísila, mnoho slepých „prosvietila“, chromých a malomocných mnoho uzdravila a jiným trpícím velké pomoci činila», podle zmíněného Dalimila. R. 1907 generál Řádu Hyacinth M. Cormier dosáhl Zdislavina blahověčení a na základě stále rostoucí úcty se jedná dnes /1990/ o její svatořečení, což obrací pozornost i ke žďárskému klášteru.

Cisterciácký klášter je dodnes velkolepou uměleckou památkou. Listina o jitřní mši se týká farního kostela zasvěceného sv. Prokopu, jenž měl svého faráře Svatuška. Zdali to byl cisterciák, nevíme.

Roku 1395 psali žďárští cisterciáci papeži Bonifácovi IX., že kdysi měl klášter mnoho mnichů, byl proslulý pohostinstvím, dělala se v něm velkolepá bohoslužba a mnoho skutků milosrdenství... Avšak války a jiné pohromy ochudily klášter do té míry, že by mohl velmi těžko pokračovat v tomto duchu. Proto prosí papeže, aby jim přivtělil farnosti ve Žďáře, v Blučině, Horní Bobrově a v Zaječím, u kterých měl klášter pouze podací právo, patronát. Papež jim vyhověl dne 18. května 1395.

Jitřní mše — missa matutina — se měla zpívat ve farním kostele sv. Prokopa. Snad tu byl nějaký zvláštní důvod pro zasvěcení Prokopovi. Dnes se Žďár jmenuje «nad Sázavou» a možná že byl ve spojení s Prokopovým kláštelem na Sázavě. Žďárský klášter se v Bonifácově listině jmenuje «Monasterium Fontis beate Mariae virginis: klášter u pramene blažené Marie panny»; někdy též «U studnice». Celek mohutných staveb s kostelem totiž vznikl kolem mariánské kaple nad pramenem, z něhož se tvoří ihned studna. Pramen, studna i kaple tam jsou

dodnes. O vztahu mezi klášterem a pramenem je stará legenda. Plný název kláštera se vyskytuje už r. 1368 v listině z 15. května (CDM 10, č. 42). Ždár leží mezi územím Čech a Moravy, proto se mohlo říkat, že klášter je v pražské a farnost v olomoucké diecési: dnes je obojí v brněnské. Přibyslav se dostal do Žďáru z Brna, kde byl kastelánem. Sídelním zámekem byl Křižanov. Manželka Sibyla, dvorní dáma královny Kunhuty, pocházela ze Sicílie: možná, že dcery byly «překrásné» po matce. Havel poznal Zdislavu a Boček Eufémii asi v Brně a na Veverí.

Je někdy otřesné, jak se téměř ve všech listinách — i ve žďárské — zaručuje a slibuje mše a modlitba «každý den, po všechny časy». Jako by se cítila úzkost z blížících se bouří, které kolem r. 1420 rozmetaly chrámy a umlčely ústa upálených kněží i mnichů...

Viděli jsme, že denní mše «de aurora: o jitřence» se sloužila též u augustiniánů ve Šternberku, v kapli u farního kostela v Lipniku nad Bečvou, u mariánského oltáře ve Slavonicích.

Zmínky si zaslouží i dvojí záznam o jitřní mariánské mši v kostele Panny Marie na olomouckém předměstí. Kardinál Pileus, od r. 1378 papežský legát u Karla IV. v Praze, povoluje sto dní odpustků věřícím, kteří se účastní, za známých podmínek, mariánské sobotní mše ve zmíněném kostele. Prosila ho o to «drahá, nejjasnější kněžna Eliška, římská císařovna, zvlášť zbožně nakloněná kostelu». Eliška je z Pomořan, dcera tamního knížete Bogislava, jež se stala v r. 1363 čtvrtou manželkou Karla IV.

Z odpustkové bully pražského arcibiskupa Olbrama, vydané 6. července 1399, se dovídáme, že šlo o mše jitřní. «Slavný, úžasný Bůh... velkými poctami zahrnuje svou matku, pannu požehnanou, a na její přimluvu rozněcuje duše věrné Kristovi k úsilí o pokrok ve ctnostech... Dověděli jsme se, že ve farním kostele blažené panny Marie na předměstí města Olomouce... se slavnostně zpívá každý den ráno mše o blažené Marii panně slavné a že se jí věřící nepřestávají zúčastňovat.» Arcibiskup by chtěl věřící utvrdit ve vytrvalosti a dát jim vzpruhu ke zbožnosti, proto uděluje čtyřicet dní odpustků pro účast na mši, případně při zpěvu, za obvyklých podmínek. Jitřní mše se zde nazývá ta, co se zpívá ráno: mane

decantatur. Farnost byla zrušena a roku 1784 přenesena do zabraného dominikánského kláštera u sv. Michala.

Jak jsme viděli dříve, roku 1371 byl založen augustiniánský klášter v Lanškrouně litomyšlským biskupem Petrem. Biskup Jan tam zakládá 17. srpna 1401 ranní mši, protože řeholníci jsou vzorem poslušnosti, lásky a zbožnosti: konají modlitby i v noci a strhují tak okolní lid. «Proto ustanovuji... pro rozmnožení boží úcty, aby v lanškrounském klášteře, zbudovaném a zasvěceném ke cti blažené boží rodičky Marie panny, klerikové zpívali slavnostně každý den ráno — mane — po věčné časy mariánskou mši ke cti boha všemohoucího a panny Marie přesvaté. Když totiž ji tolikrát znovu a znovu přivoláváme do našich úzkostí, a také opravdu jsme bez přestání podpiráni její pomocí, tak účinně a tak často — spravedlnost a zbožná vděčnost vyžaduje, abychom jak jen to připustí naše síly, uctívali pochvalnými poctami ji samu, ale v ní tak i Krista, syna božího a jejího. Vždyť nikdo nemůže pochybovat, že patří k boží chvále všechno, cokoli z chvály a cti se věnuje zbožně a oddaně jeho rodičce.»

Na udržování mše biskup Jan přiřknul klášteru čtyři kopy pražských grošů. Podmínky byly přijaty: přijal je převor Jan... cantor Libuš... ředitel školy Petr, město; i kapitula v Litomyšli, dne 17. srpna 1401. Roku 1421 byli augustiniáni upáleni pro «pohoršlivý život».

Velmi důležitý je zápis o mariánské mši v Krasonicích u Telče, psaný česky. Tak vidíme, jak se mluvilo, zpívalo a modlilo v té době i na Moravě: «Já Ješek, řečený Koniáš z Kněhnic, a Václav syn můj, tudíž my oba i s našimi erby vyznáváme tímto listem obecně, ktož jej uzří aneb čtúce uslyší, ež s dobrým rozmyslem dobrovolně pro buoh a mej ženy nebožky Klářinu duši i za našich všech předkův duše i za naše potom duše dávámy a oddali srny k kostelu svatého Vavřince v Krasonicích a knězi Matějovi z Říše, farářovi toho kostela i jeho všem náměstkóm, farářóm budúcím jednu naši chrástinu nebo hájek, ješto slově Mokřina, nad Budějovičkami podle tej stráně ješto slově Kukla i s tú lúkú, ješto leží u tej Mokřiny, to smy dali věčně a mocně postupujem tej chrástiný a tej lúky tomu kostelu tímto listem svým, se vším plným

panstvím i právem i se dnem, tak jakož smy sami měli a drželi, aby ten farář i každý po něm budoucí to měli a drželi a toho činili, co chtí jako z svého vlastního, tak také aby ten farář kněz Matěj i jiní z Říše po něm budoucí farář činili a mívali věčně službu zádušní za mej ženy nebožky Klárinu duši i za našich všech předkův duše i za naše potom duše jednu v rok, ménem ten den před svatým Václavem, aneb ihned po svatém Václavě beze všeho obmeškání, aby měl vigilie o devíti lekcích a na zajitří aby měl pět kněží, aby prvá mše byla od svatej královny matky boží a jiné čtyři mše zádušní za nás a za naše předky, a aby těm pěti kněží dal po jednom groši. Pakli by kdy který farář zameškal, ežby tej služby neučinil v ten čas, tehdy my Ješek a Václav napředpsaní nebo naši erbi mámy se zase uvázati v ten hájek nebo v tu chrástinu a v tu lúku beze všej farářovy odpory a to držeti tak dlúho, ažby ta služba tak učiněně byla, jakož má učiněna býti. A na věčší svědomí toho našeho oddání tej chrástiny a tej lúky přivěsili sme své vlastní pečeti s našim dobrým věděním k tomuto listu a na věčší svědomí a potvrzení tohoto našeho oddání svrchupsaného k naší prosbě přivěsili sů také dobrá družina, kněz Předbor, probošt kláštera Říského a Albrecht z Martinic své vlastní pečeti s svým dobrým věděním k tomuto listu, jenž jest psán a dán v Kněhnicích léta po božím narození po tisíci po čtyřech stech prvého, den svatého Havla» (CDM 13, č. 144).

Den sv. Havla byl 16. říjen 1401. Erbi jsou dědicové; ež je že; pro buoh značí pro Boha; ežby, že by. Farní kostel v Krasonicích spadal pod premonstrátské opatství v Nové říši, proto smlouvu podpisuje i probošt.

Máme i jeden doklad v německá řeči té doby. Dne 23. dubna 1406 byla zavedena jitřní mariánská mše ve farním kostele v Moravském Krumlově. Bratr Oldřich, zemský představený v Čechách a na Moravě z Řádu německých rytířů v Prusku — lantcompter zu Behen und zu Merhern des Theuczen ordens von Preussen — dává svolení, aby člen Řádu, farář v Moravském Krumlově, Francek z Běliny: Franczko von Belyn, zřídil ve svém farním kostele sloužení jitřní mše. Má být sloužena vždycky a věčně, a sice časně, jak jen se začne rozednívat: immer und

ewiglich alle tage, fru, wen es nur tag wirt... Tak, aby byla celá odsloužena a naprosto úplně dokončena každý den před východem slunce. A má se na ni seznáti, jak se to dělá když má být mše, aby na ni lidé mohli přijít a sloužit bohu. Kněz, jenž bude sloužit mši, dostane týdně jeden pražský groš, aby sloužil mši rád, i když je tak záhy. Kdyby však ji zanedbal, stihne ho trest. Jitřní mše nebude sloužena po tři dny ve svatém týdnu před velikonoční nedělí, ani v tu neděli, ani na Letnice, ani ve čtyři svátky naší milé Paní, ani ve výročí posvěcení chrámu.

4. Na Velehradě

Mše o Jitřence nás nakonec dovede i do samého ústředí činnosti sv. Cyrila a Metoděje, na území velkomoravského Veligradu. Toto tvořilo, alespoň podle archeologických nálezů, nepravidelný ovál dlouhý asi 15 km, a to od nynější velehradské baziliky (u Modrě) až k dnešním Sadům (Věsky - Derfle). Šířka, až 5 km. V letech 1198-1222 Přemyslovci zde zakládají dnešní ves Velehrad a cisterciácký klášter (aby obnovili velkomoravský Veligrad?). Cisterciáci měli pravidlo, usazovat se v rovině, na úpatí kopců a blízko vody, říčky nebo rybníku. Měli ovšem zůstat na území veligradském, a tak zůstali na jeho západním okraji: zachránili řeholi i přání Přemyslovců. Po r. 1257 Přemysl Otakar II. zakládá na moravním ostrůvku u Starého Města pevnost proti Uhrům-Kumánům a dává jí jméno NOVÝ VELEHRAD. Avšak lidé, žárliví na Velehrad, nepřijali nový název: pro ně to bylo Uherské Hradiště, a je dodnes, kdy na území velkomoravského Veligradu stojí Velehrad, Staré Město, Hradiště a Sady. Dnes, zhruba, «Velké Uherské Hradiště» (obrazy 13,14)

Koryto moravní se posunulo a ostrůvek sv. Jiří se připojil k pevnině. Ve starém Hradišti jsou pod dlažbou dnešního hlavního náměstí zbytky kostela sv. Jiří, jehož počátky mohou sahát až do velkomoravské doby. Hradiště bylo přifařeno k prastaré farnosti u sv. Michala ve Starém Městě, mělo však vlastního kaplana u sv. Jiří. V 15. století bylo sídlo staroměstské farnosti přeneseno od sv. Michala ke Sv. Jiří, a ta patřila velehradským cisterciákům. Kolem r. 1600 ji převzali světská kněží. Po zničení kostela sv. Jiří byla

farnost přenesena ke kostelu sv. Františka Xaverského, kde je dodnes. Jak se to stalo?

Dne 6. prosince 1379 hradištský měšťan Václav dává dva lány a činži z Čěcova mlýna ve Starém Městě jako dar (obročí) pro nově zřízený oltář v kostele sv. Jiří. Oltář byl zasvěcen ke cti božího Těla, důstojné Boží rodičky Marie a ke cti všech svatých. Z daru měl žít kaplan, jenž bude pro oltář určen. Není jasné, zda kaplan bude spravovat i kostel, či zůstane jen oltářníkem. V letních měsících 1410 vzniká listina, již František patriarcha konstantinopolský, dále arcibiskup neapolský Jan a biskupové Angelus Aurienuš, Andreas Civitatenus a František Oscenus vyhláší odpustky pro kapli sv. Jiří: «— toužíme, aby se dostalo patřičné cti i kapli sv. Jiří mučedníka, závislé na hradištském farním kostele sv. Michala, v olomoucké diecési. V této kapli totiž, lépe: v tomto fdiálním kostele sv. Jiří, je každý den na úsvitě slavnostní mše zpívána ke cti všemohoucího boha a jeho matky slavné panny Marie. Ale všichni věřící, které vede zbožnost, se na tu mši budou scházet tím raději, budou-li vidět, že tam budou posílení darem nebeské milosti...» Patriarcha uděluje sto dní, biskupové čtyřicet, za známých podmínek: kající obrácení, zpověď, přijímání, lepší život, návštěva kaple a pomoc na opravu a údržbu kaple...»

R. 1410 byl tedy staroměstský sv. Michal farním kostelem i pro Hradiště. Je pravděpodobné, že v kostele sv. Jiří mariánská mše «na úsvitě» byla obětována u mariánského oltáře. V závěru listiny se říká, že byla vydána «v prvním roce... Jana... papeže XXIII». Jmenovaný patriarcha i biskupové byli tedy na jeho straně, ač se pochybuje jak o oprávněnosti jeho volby, tak o úrovni jeho soukromého života: v každém případě přijetím papežské hodnosti rozmnožil počet tehdejších papežů na tři. Stín s tohoto jména byl dnes jedinečným způsobem zapuzen Janem XXIII., Roncallim.

Smrtící úder zasáhl i zde. Podle přísežného prohlášení opata ci-sterciáckého kláštera Svaté panny Marie ve Vizovicích: «Léta páně 1421 dne 12. ledna se mnohonásobně úskočně rozrostla zlomyslná zuřivost wikleřistů a husitů. Přívrženci zavržené sekty

Jana Husi a Jana Wiklefa, z božího dopuštění spolu s pomocníky vrazili krutě a nepřátelsky do nádherného velehradského kláštera, zapálili jej, zničili a oloupili o všechny význačné drahocennosti. Ctihodného pana Jana opata spolu s dvěma bratry neknežími a s jeho rodným bratrem, sklepníkem, zabili přehořkou smrtí: spálili je v planoucím žáru ohňů a nechali pohltit jícnem plamenů jako nepřátelé pravé víry a svaté matky církve. Nakonec celý klášter obrali o všechno, rozbořili, vyvrátili a rozmetali. Pouze někteří z mnichů, s velikým nebezpečím a připravení o vše, svlečení z řeholního šatu, téměř nazí utekli přes klášterní zeď do města Hradiště.»

Tam se shlukli ke kostelu sv. Jiří mučedníka a 9. února 1421 si zvolili bratra Václava za opata místo upáleného Jana. Ten však zemřel za 14 dní po zvolení, asi následkem prožitého děsu. Opatem byl zvolen 5. března Štěpán, «kterého doporučovala horlivost o řeholní kázeň, bezúhonnost chování, hluboké vzdělání, prozíravost ve světských záležitostech a jiné vynikající vlastnosti.» Ještě téhož dne uvedl Štěpána do úřadu velehradského opata vizovický opat Martin. Volba i uvedení se stalo v kostele sv. Jiří. Avšak budovy velehradského kláštera byly neobyvatelné po tři roky a pro bohoslužbu a řeholní život se nehodily ještě v r. 1430. O farním kostele u sv. Michala se nemluví, byl asi vypálen i s farní budovou. Archeologický výzkum z r. 1962 by potvrdzoval možnost zničení právě v této době, především zničení lodi. Kostel byl totiž nechráněn a husité tábořili v blízkých Nedakonicích u Ostrohu: opevněné Hradiště bylo jistější.

Podle notářského zápisu úředního notáře Jana, syna Michala z Brna, dne 23. října 1425 kroměříšský probošt Petr z Račic přivtěluje «farní kostel sv. Jiří» v Hradišti velehradským cisterciákům, aby tam žili, než se obnoví Velehrad. Tím se jim dostává podací právo. Cisterciáci prosili Apoštolský Stolec, aby jim dal faru i kostel do úplného a neomezeného vlastnictví, «aby se nemusili potulovat světem na potupu mnišského stavu». Jeden z nich bude u kostela farářem a příjmy z farnosti budou musit stačit na výživu všech: jakmile to bude možné, vrátí se na Velehrad k plné řeholní kázni.

Cisterciáci prosili papeže o povolení žít u sv. Jiří pouze po tu dobu, pokud nebude «vykořeněn blud»... Kdyby život ve velehradském klášteře býval v úpadku, byli by se mniši rozptýlili tak, aby mohli žít uvolněně dál, anebo by aspoň nechvátali od sv. Jiří, a tím méně by měli nachvat s volbou opatů. V přísedních prohlášeních svědků o zkáze Velehradu notář Jan zapsal určité podrobnosti: Matyáš Haraburda, hradištský měšťan a notář, dosvědčuje, že husité přitáhli ozbrojeni a vnikli do bezbranného kláštera jako nepřátelé... Pan Hereš z Krumsína potvrzuje úplnou zkázu, i že klášter nemůže obstarat ani denní stravu... Jan, plebán z (Moravských) Budějovic, nadto zdůrazňuje: «— přivržeci zavržených Jana Husi a Jana Wiklefa zničili a spálili klášter, a oloupili jej o všechny poklady ze zlata a stříbra, ornáty a o mnoho knih...»

Zápis úředního notáře Matyáše Haraburdy... ze dne 21. dubna 1427 říká, že litomyšlský biskup Aleš potvrzuje volbu zvoleného opata Štěpána, uděluje mu církevní posvěcení (benedikci), a tak ho uvádí církevně do úřadu opata. Událo se to bez přítomnosti jiných opatů Řádu, poněvadž většina z nich byla rozehnána ze svých sídel krutostí husitů. To znamená, že vizovický opat Martin uváděl Štěpána do úřadu pouze jménem Řádu (5.3.1421).

Palčivou zůstává dodnes zpráva, že husité oloupili klášter o mnoho uměleckých památek a co nemohli odnést, to zničili na místě samém: rozbili sochy, spálili roucha a obrazy a mnoho knih... Mezi těmi mohlo být mnoho zpráv jednak o cyrilometodějských pohnutkách pro založení kláštera v r. 1202 Přemyslem Otakarem I., jednak o cyrilometodějské tradici, jež přežívala od pradávna v celém okolí, jak to zjistil po důkladném pátrání brněnský vikář olomouckého biskupa Mikuláš, když ověřoval oprávněnost obnovy klášterního života na Hoře sv. Klimenta kolem r. 1358. A samozřejmě i knihy o vzdělanosti v celé tehdejší Evropě a Církvi, jak vysvítá z toho, že na Velehrad přicházeli noví mniši z různých míst a cisterciáci představovali stále ještě kulturní velmoc. Nemohly chybět ani knihy o tehdejší české kulturní výši v okamžiku zakládání první university ve střední Evropě. Možná též o tom, proč Přemysl Otakar II. dal

nazvat proti-kumánské hradisko na moravním ostrově NOVÝ VELEHRAD? A kde byl STARÝ? Ten založený teprve před padesáti lety?

CYRILOMETODĚJSKÉ KOŘENY?

Uzavírali jsme náš Úvod zjištěním, že mariánské úryvky v listi-nách ze 14. a 15. století mohou být chápány jako přežívání cyrilo-metodějského ducha. Tento Závěr uvádíme spíše otázkou k těm, co by to popírali.

Miloš Pojsl poznamenává správně, že k tisícímu stému výročí smrti arcibiskupa sv. Metoděje (885-1985) oživilo mnoho nedořeše-ných otázek, k nimž patří podle něho i «tradice velkomoravského ústředí ve středověku». Šlo by o místo a o myšlenku Velehradu, poli-tického a církevního ústředí Velké Moravy, o sídlo arcibiskupa a vládce. První psaný doklad jména Velehradu (Veligradu) je v listině olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka... v roce 1141... Od počátku 13. století je nacházíme v souvislosti se založením cisterciáckého kláštera poblíž vesnice Veligrad (Staré Město): 1202, 1209, 1228, 1257. Jméno označuje jednak vesnici při řece Moravě, dnešní Staré Město, jednak nově založený cisterciácký klášter... Toto by souhlasilo s pravdou. Podle M. Pojsla roku 1257 Přemysl Otakar II. založil na moravním ostrově, proti trhově vsi Veligradu, královské město, jež nazval NOVÝ VELEHRAD. Ostrůvek patřil klášteru, i s kostelíkem sv. Jiří velkomoravského původu. Název Nový Velehrad prý byl naměřen proti klášteru — Starému Velehradu — a proti vsi, jmenované proto od této chvíle Staré Město. Nový Velehrad se neudržel: převládlo «Hradiště». Není pochyb, že místo «neslo stopy starého velkomoravského osídlení včetně stojícího kostela sv. Jiří»: mluví stále M. Pojsl (str. 305-307).

Podle něho jméno Staré Město je poprvé doloženo r. 1321 jako Antiqua Civitas (CDM VI, č. 177; Pojsl, str. 311). Pojsl odmítá vztah k «Fuldským annálům», kde k r. 871 se mluví o «Antiqua urbs Rastizi», o Starém Městě Rostislavově, odkud Svatopluk — po zrazení Rostislava — porazil Němce. Tyto kombinace prý jsou «nehistorické a nemohou, jak plyne z předcházejícího výkladu,

odpovídat skutečnosti»... Avšak skutečnosti neodpovídá jak Pojslův výklad, tak jeho kombinace. A jeho útok na V. Hrubého je odražen archeologickými nálezy {obraz 14}. Pod samým klášterem nejsou velkomoravské nálezy, ale nacházejí se východně od něho a jdou až za Hradiště. Podle Pojsla «mají bezesporu velký význam pro poznání sídelní situace v širším okolí Uh. Hradiště a Starého Města, nelze z nich však činit závěry pro řešení «velehradské otázky». Využití «prázdného a opuštěného kostela sv. Jana v Modré pro klášterní provisorium nemělo jiný než praktický účel... V žádném případě v něm nelze spatřovat vědomé a záměrné navázání na velkomoravskou či cyrilometodějskou tradici» (str. 307, 308): obrazy 13,14.

1. Ústředí

Otázku «velkomoravského ústředí ve středověku» shrnuje M. Pojsl do tří pojmů: místo, jméno, myšlenka. Nechejme mluvit prameny {obraz 13}.

Jméno Velehrad (Veligrad, 1141; Welgrad, 1209, 1257; Weligrad, Welehrad) znamenalo ve staré slověnštině «velký hrad», což je pro dnešní Slované «velké město» (ŽM 10). Rostislavovi Moravané měli své město: «Když (Cyril a Metoděj) přišli do těch končin, místní obyvatelé... jim vyšli naproti, ven z jejich města - extra civitatem obviam, a přijali je s poctami a s nesmírnou radostí» (ŽKlem 7). Po tři roky nemohli vyučovat jenom na loukách (ŽK 15). Druhý «Život Nauma» říká: «Metoděj odložil smutek nad svým věrným bratrem Cyrilem a... odešel se všemi učedníky do Pannonie, do města Moravy, které dostal s arcibiskupstvím. Tam vše dobře řídil a věnoval se vyučování.» Slovo Morava mělo tedy trojí význam: řeka, země, město na řece — jako slovenská Nitra, či dalmatská Rijeka. Když biskup Zdik dával r. 1141 zapsat «villa Veligrad» do majetku velkofarního kostela na blízkém spytihněvském přemyslovském hradu, znamená to, že «villa» to jméno již měla a bylo to dnešní Staré Město. A když po r. 1200 se totéž jméno dává i zakládanému klášteru, zcela jistě se tím vyjadřovala totožnost mezi Starým Městem a klášterem, aspoň pokud jde o týž katastr (území).

Pokud jde o území velkomoravského ústředí, sám Pojsl píše: «Po více než půlstoletém trvání archeologických výzkumů ve staro-městské oblasti nemůžeme být na pochybách o tom, že velehrad-skému klášteru ve 14. století ani později nebylo třeba falšovat hi-storii»... Pozdně středověcí kronikáři, hlavně barokní, Kr. Hirschmentzel a J.J. Středovský, zabíhali do podivných podrobností... «Historická věda odstranila postupně tyto dobové nánosy a očistila jádro velehradské tradice... Velkomoravská a cyrilometodějská tradice na Velehradě udržovaná a rozvíjená uchovala po staletí ideovou kontinuitu (myšlenkovou souvislost) s obdobím počátků naší národní kultury, vzdělanosti a státnosti. V období národního probuzení Cechů a Slováků sehrála tato tradice nesporně pozitivní roli.» Tolik M. Pojsl.

Jak jsme upozornili, velkomoravské archeologické nálezy jdou od dnešního Velehradu s klášterem a s Modrou přes Staré Město a Uherské Hradiště až za dnešní Sady-Derfle. To byla rozloha «ústředí»: obrazy 12,13.

První psané «velehradské» doklady potvrzují přítomnost pozůstatků staveb, avšak nepodávají svědectví o jejich vztahu k velko-moravské tradici, ani o vztahu cisterciáckého kláštera k této tradici, k cyrilometodějské myšlence, prohlašuje M. Pojsl (str. 308).

«V soudobých pramenech — podle Pojsla — nemůžeme při nej-lpší snaze vysledovat záměr zakladatelů kláštera, navázat na Velkou Moravu... Cisterciácký klášter velehradský se měl stát mauzoleem přemyslovské dynastie na Moravě v čele s Vladislavem Jindřichem.» Po jeho smrti (1222) pokračoval v díle jeho bratr Přemysl Otakar I. Ten ovšem nebyl «moravský Přemyslovec», proto Pojsl připouští, že klášter měl mít úkoly i v oblasti politické, náboženské, hospodářské a obecně kulturní. Konkrétně «sledoval Vladislav Jindřich určitě také dynastické snahy, jejichž cílem bylo upevnění českého státu, především pak jeho východní hranice s Uhrami». Bylo by však lepší říct: «TAKE» mauzoleem; a je těžké dokázat, že Vladislav sledoval «URČITĚ» snahy dynastické. Ty zájmy chránil totiž nový hrad ve Sptyihněvi, pevnost Hradiště a Buchlov.

Spolu s Vladislavem zakládal velehradský klášter i olomoucký biskup Robert, který si vyžadoval schválení Řádu r. 1203-4 v Citeaux, neboť byl cisterciák. «Motiv Robertova záměru — myslí Pojsl — byl nejspíše velmi prostý. Jako někdejší cisterciácký převor v klášteře nepomuckém, chtěl ve své diecési zřídit první klášter» své řehole. «Tento úmysl, je-li tato úvaha správná, spojil se s fundačním záměrem Vladislava Jindřicha...» Uvádí se to i v «*Granum cathalogi praesulum Moraviae*» z 15. století, avšak ani zde «nenajdeme sebemenší zmínky o biskupově snaze navázat na starší církevní tradice na Moravě. Opačná situace nebyla na Moravě i v první polovině 13. století z církevního hlediska myslitelná. Existovalo-li vůbec nějaké povědomí kultu světců Cyrila a Metoděje, pak můžeme nejvýše předpokládat ze strany církevních činitelů indifferenční postoj» (str. 309).

«Tím méně můžeme očekávat jakýkoliv takový vztah i první komunity velehradských cisterciáků». Ta přišla koncem r. 1205 z Plas a o jejich mimořádných schopnostech svědčí písemný materiál diplomatické povahy, rychlý vzestup hospodářství a výstavba největšího klášterního komplexu v našich zemích. Jednak tato činnost, jednak cizí původ, pravděpodobně vylučovaly zájem o místní tradice, píše Pojsl. Avšak počet domácích prvků rostl a «postoj ve-lehradského konventu se v této věci nepochybně měnil. Nabízí se ovšem další otázka, zda byla změna v postoji velehradských cister-ciáků vyvolána vnějšími okolnostmi, nezávislými na vůli a přání konventu, nebo zda sehráli velehradští mniši v tomto směru aktivní roli...»

Že však jde o pouhá osobní tvrzení Pojslova, doznává on sám: «Vzhledem k tomu, že nejstarší klášterní knihovna a z části i archiv skončily v plamenech za husitské devastace kláštera v lednu 1421, eventuálně podruhé za josefínského sístace v roce 1784, postrádáme jakékoli podrobnější doklady o vnitřním životě velehradského konventu v době předhusitské a tím samozřejmě i doklady o vztahu k tradici velkomoravské a cyrilometodějské. Chybí především... klášterní kroniky nebo letopisy» (str. 309).

«Předpokládané změny v postoji konventu k této (cyrilometodějské) tradici — říká dále Pojsl — musíme klást nejpозději do 1.

poloviny 14. století. Tehdy byla již nepochybně klášterní komunita z velké části domácího původu a klášter byl jediným nositelem jména Velehrad. Díky právě tomuto jménu bylo možno vztáhnout starší místní tradice z někdejšího Velegradu (Staré Město) na cisterciácký klášter» (str. 310). Avšak «odkud vycházelo oživení velehradské a cyrilometodějské tradice?» Pojsl si odpovídá: «Je velmi pravděpodobné, že to bylo mnohem spíše pražské centrum než ve-lehradský konvent. Zájem o Velkou Moravu a světce Cyrila a Me-toděje nebyl v době Lucemburků záležitostí výhradně církevní a náboženskou. Zájem Karla IV. o tyto tradice byl nesporně motivován politickým programem jeho koncepce českého státu, která vycházela z důsledné kontinuity s politikou přemyslovské dynastie a z principu starobylosti a slovanskosti nové dynastie lucemburské. Byla přitom vědomě a záměrně využívána dobová teorie o tzv. přenášení říší — “translatio imperii” — tedy o přenesení královské hodnosti z Velké Moravy do Čech na Přemyslovce a od nich pak přímo na Lucemburky. V tomto smyslu třeba chápat veškerý zájem Karla IV. o velkomoravské a cyrilometodějské dědictví...» Toto své «vysledování» pramenů a úmyslů bere M. Pojsl někdy téměř doslovně od J. Spěváčka a také to uvádí.

Pro Spěváčkovy studie o Karlu IV. je vzorem «teprve Zdeněk Fiala», jenž bojoval proti «dogmatickému přístupu» a přihlížel «důsledněji k dialektickému vztahu nadstavbových jevů k základně.» O totéž se snažil i J. Spěváček (str. 12-13). Udivující je, jak tito marxističtí badatelé dovedou proniknout do hlubin svědomí a odkrýt zvrácené úmysly a přetvářku, např. i Karla IV. Říká se ovšem též, že se tak může prozrazovat vlastní duch. Neprojdou-li «perestrejkou» Spěváčkovy prameny, jak obhájí své závěry?

Roku 1988 vychází Pojslův «ROMÁNSKÝ VELEHRAD průvodce lapidáriem Slováckého muzea v Uherském Hradišti». Také zde M. Pojsl tvrdí: «Ačkoli není pochyb, že raněstředověký Veligrad byl bezprostředním dědicem významného velkomoravského centra, nelze na druhé straně prokázat přímý vztah velehradské klášterní fundace k velkomoravské tradici nebo

cyrilometodějskému kultu. Ve 13. století je něco takového zcela vyloučeno» (str. 5).

Sám Pojssl dále píše, že «spojení Velehradu s Velkou Moravou a s... Cyrilem a Metodějem nalézáme ve svatoprokopské legendě... už z konce 13. století» (Tradice str. 310). Avšak narážka na svatoprokopské legendy v tomto smyslu by mohla prozrazovat Pojsslovu neznalost anebo něco horšího. Svatoprokopské náměty jdou totiž téměř nepřetržitě od smrti Prokopovy (1053) až do doby Karlovy a jsou vždycky spojeny s Cyrilem a Metodějem, a tedy s Moravou. Škoda, že Pojsslovi ušla i tato zajímavost: Robert žádá Řád o povolení založit Velehrad r. 1203-4; a mniši přicházejí z Plas r. 1205. Avšak r. 1203 se Prokop zjevuje sázavskému opatu Blažejovi a třikrát jej napomíná, aby shromáždil potřebná svědectví a dosáhnul v Římě Prokopova svatořečení: budou-li potíže, Prokop slibuje pomoc. Papež Innocenc III. se zdráhá. Poselství se vrací, ale Prokop se zjevuje Innocencovi, hrozí mu pastýřskou holí: «Tak tě budu tlouct, až tě dotluču!» Papež, polomrvý hrůzou, volá Čechy zpět, potvrzuje svatořečení a posílá svého legáta, aby svatořečil Prokopa v Čechách nad jeho ostatky, což se stalo r. 1204, 4. července.

Prokopův případ otrásl Evropou: šlo o jednoho z cyrilometodějských slovanských glagolášů, kteří byli v Dalmácii stíháni tresty jako kacíři; klášter založený Prokopem na Sázavě byl předán lati-níkům, kteří spálili slovanské knihy; a rozehnání mniši skončili jako psanci. Blažej jednal úředně o svatořečení aspoň od r. 1202. Samozřejmě se pověst o této české církevní «diplomacii», prosazované holí proti papežovi samým kandidátem svatořečení, rozlétna světem. Podle M. Pojsla však nic o tom nevěděl r. 1202 ani Vladislav a zakládá prostě mauzoleum; ani biskup Robert a chce pouze své mnichy; ani učení mniši z Plas r. 1205; a možná prý ani moravští mniši, kteří brzy naplnili konvent. A byli na vysoké kulturní a diplomatické úrovni (?). Nevydráždil však Prokop i zájem o Velehrad? Co říká archiv Rádu cisterciáků z r. 1202?

Pojssl dále přiznává, že «Dalimilova» kronika sepsaná kolem r. 1300 nazývá sv. Metoděje arcibiskupem velehradským a mluví o

Bořivojově křtu na Velehradě. A že Karlova «legenda o sv. Václavu» uvádí, že Bořivoj byl pokřtěn v metropolitním městě Moravy, Velehradě, v kostele blaženého Víta, společně s blaženou Ludmilou mučednicí, svou manželkou.

«Údaj o kostele sv. Víta na Velehradě je nejen zcela ojedinělý, nýbrž zajímavý i potud, že ve Starém Městě (Veligradu) je skutečně doložen kostel tohoto zasvěcení. Stával až do 18. století proti farnímu kostelu sv. Michala v dnešní ulici Svatovítské. Byl zrušen a rozbořen teprve v době josefínské v roce 1789. Tato nevšední shoda — podle Pojsla — prozrazuje však pouze dobrou znalost místních poměrů v okolí Velehradu u autorů skladeb ze 14. století» (str. 310). Proti tomu však jsou námitky.

Autorem uvedené «legendy o sv. Václavu» je zaručeně Karel IV. - «Úvodem své václavské legendy se hlásí Karel IV. k té pokročilé a pověstmi zahalené fázi historické tradice, v níž je už spojen nejen křest Bořivojův se sv. Metodějem, ale i křest Svatoplukův se sv. Cyrilem a obojí tento akt s Velehradem, arcibiskupskou metropolí Svatoplukovy Moravy...» Jak legenda «Quemadmodum», tak tato Karlova, «vycházejí ze stejné moravskočeské a konkrétně velehradské tradice, k níž Karel měl patrně i přímý vztah, jak ukazuje jeho pozoruhodná vědomost o existenci tamnějšího kostela sv. Víta» (MMFH II, 297). Jak ji Karel mohl získat?

Život královny-matky Elišky Přemyslovny, syna Václava-Karla a Jana Jindřicha byl naplněn krutými zkouškami. Václav se vrací z Francie jako «Karel» r. 1333; a prvním zastavením na Zbraslavi u hrobu děda Václava II. a matky Elišky se hlásí k jejich odkazu a duchu. Jeho titul je moravský markrabí. Škoda, že J. Spěváček v Rejstříku jmenném a místním má: «Morava — od hesla upuštěno» (str. 675). Karel, jako markrabí, pocházel Moravou např. 1335 s králem Janem na cestě do Uher: 14. srpna v Brně; 19. srpna v Uherském Brodě (st. 116). Dne 19. listopadu 1337 uděluje Karel v Brně privilegia klášteru velehradskému a oslavanskému. «Kláštery mu totiž poskytl — vysvětluje Spěváček — nejmohutnější finanční pomoc» (st. 132); Brno bylo sídlem moravských markrabí a tak Karel mohl poznat dobře i

Velehrad, ovšem snad ne pouze místopis ulic a chrámů. A pouze pro finanční pomoc?

Dráždivá zpráva o Velké Moravě, jejím arcibiskupovi Metodějovi a o pokřtění Bořivoje v kostele sv. Víta, je v Karlově legendě o sv. Václavu. Ta je kladena do prvních let Karlovy vlády a může být chápána jako souhrn «úmyslů, záměrů a prostě ducha Karlova», ovšem v tom smyslu, že Karel ve své naprosté osamocenosti od šesti svých let, nenáviděn vlastním otcem, bez přátel v Čechách, ohrožován z Evropy — dovolával se ne tradici, ale svatých! Cyril a Metoděj, Bořivoj, Ludmila a Václav, Vojtěch a Prokop vybudovali moravskočeské bohatství náboženské, kulturní a státnické, nyní ohrožené; a Karel? — Měl jenom přátelství svatých a naději v JI-TŘENKU! A na Velehradě? Zachycoval se chrámových kamenů a ne «přeludů», veden svatými rádci a poučován vynikajícími univerzitními mistry.

2. Úmysly

Pokrytectví, či chceme-li to omluvit, tedy prostoduchost anebo diplomaticnost úmyslů Lucemburků Jana, Karla IV. a Václava IV. si Spěváček ověřil «nedogmaticky a dialekticky» v obsáhlých spisech. Jak hrdě hlásí, v marxistických.

Jaké byly «úmysly, záměry a cíle» Karlova bratra, moravského markrabího Jana Jindřicha, při oživování cyrilometodějské myšlenky na Hoře sv. Klimenta? Jindřichovo ponížení bylo ještě horší než Karlovo a vrcholilo ve vražedné vzájemné nenávisti jeho synů Jošta a Prokopa. V zakládací listině kláštera augustiniánů v Brně ani Jindřich se neodvolává na tradice, ale na svaté. Olomoucký biskup Jan Očko pověřuje svého brněnského vikáře Mikuláše, aby prozkoumal dějinné, místní a náboženské okolnosti i úmysly, jež vedou Jindřicha. Mikuláš píše biskupovi, že to činil s veškerým možným zájmem a péčí.

Zjistil, že Jan Jindřich bratřím augustiniánům z kláštera slavné Panny Marie, Boží rodičky, a blaženého Tomáše apoštola v Brně, daroval k užívání jakousi kapli blaženého Klimenta papeže, položenou v zalesněné pustině blízko jeho hradu Nového Cimburku, v prastarých dobách sice zbudovanou pro uctívám

tohoto světce, potom však od dávných časů až dodnes opuštěnou a zpustlou bez jakýchkoli bohoslužeb a posvátných obřadů. (Kaple) je daleko vzdálena od sou-sedních farních kostelů, ba dokonce nepatří vůbec do hranic ani oblastí žádného z nich. O všech těchto věcech, a to o každé zvlášť, jsme udělali pečlivé vyšetření přímo i jinak, a na základě dostačujícího a víry hodného svědectví jsme došli k plnému přesvědčení, že věc se má tak, jak se zde píše.»

«A spolu s kaplí (daroval bratřím) obytný prostor přilehlý k této kapli, obehnaný okruhem příkopů, aby se tam zbudovalo obydlí, ve kterém by se mohlo zdržovat několik bratří a pást tam i svůj dobytek...» Určování, odvolávání i vnitřní život bratří bude podléhat brněnskému převorovi. Od olomouckého biskupa a brněnského vikáře markrabí žádá schválení a udělení církevní pravomoci, «aby směli v té kapli přinášet nejsvětější oběť a to i slavnostně, a oprávněně kázat slovo Páně lidem, kteří tam ve zbožnosti svého ducha přicházejí. My máme na zřeteli to — zdůrazňuje Mikuláš — že přání a úmysly pana markrabího se jeví jako zbožné, rozumné a spravedlivé, především — maxime — proto, že je vyhlídka, že se uvedenými věcmi prohloubí uctívání Boha.»

Mikuláš, probošt na Petrově v Brně, kanovník olomoucký a pak biskup, je známý jako poctivý právník a čestný kněz. Zasvěcení kaple sv. Klimentu je prastaré a jisté. Kaple je opustlá, ale ne tak, aby vyžadovala nové posvěcení, byla tedy od dávných dob pramenem duchovnosti udržovaným nepřetržitě samým moravským lidem. Kdo jej vedl? Právník Mikuláš věděl, že od počátku dodnes mají úřední představitelé Kristovy Církve své povinnosti a svá práva vůči svým věřícím. To vyžaduje přesné určení oblastí, obvodů pro patriarcháty, metropole, diecése, farnosti. Mikuláš žasne, že kaple nepatří do obvodu, do hranic žádné sousední farnosti, a tudíž ani nepatřila. A právě toto Mikuláš musil zjistit bezpečně: jinak by původní vlastník mohl augustiniány vyhnat a postavit se proti povolení biskupovu. Které farnosti mohly sousedit kolem r. 1358 s Horou sv. Klimenta? Tam totiž musil Mikuláš pátrat: Kyjov, Bzenec, Ježov a nejbližší

Koryčany; z děkanství staroměstského, na prvním místě farnost u sv. Michala, pak farnost u dnešní kaple sv. Cyrila - «cyrilka», původně kostel «Božího Těla», přesněji «Poslední večeře Spasitele», kterou převzali cisterciáci po založení kláštera. Ale především Polešovice, kde však husité r. 1421 zničili «naprosto všechny kostelní věci, zvony, ornáty, kalichy, mešní knihy a veškeré knihy vůbec.» Většina obcí trvá dodnes: obr. 14.

Mikulášovo vyšetřování musilo být zaznamenáváno: jeden opis pro místní farnost, druhý pro biskupa, třetí pro Brno. Mohli jej chtít i augustiniáni a snad i archiv markrabího. Téměř všechny jmenované farnosti stihl osud Polešovic: všechno spáleno i knihy a Mikulášovy zápisy. Mikuláš mohl hledat i v jiných farnostech: Jestřabice, Boršice, Buchlovice, Osvětimany, Střílky...

Na základě Mikulášových kladných závěrů Jan Očko schvaluje obnovení duchovní činnosti na «Klimentku» pro lid, jenž tam chodí a přijde. Pro biskupa též «je rozhodující to, že co markrabí žádá, se jeví jako zbožné, rozumné a spravedlivé: lid má právo na pomoc a Bůh na růst úcty.» Proto pověřuje augustiniány i pořádat mimořádné slavnosti, jak by prospělo na takových místech a v takových okolnostech. Hlavní je i dnes «svatodušní pouť».

Viděli jsme, že založení cisterciáckého kláštera padá do výbuchu svatořečení Prokopova kolem r. 1203-5. M. Pojsl se o tom nezmiňuje. Naopak tvrdí: «Písemný pramen olomoucké provenience „Granum cathalogi praesulum Moraviae” výslovně uvádí, že velehradský klášter byl společným dílem moravského markrabího a olomouckého biskupa Roberta. Avšak ani v tomto mladším díle (počátek 15. století) nenajdeme sebemenší zmínky o biskupově snaze navázat na starší církevní tradice na Moravě. Opačná situace nebyla na Moravě v 1. polovině 13. století z hlediska církevního myslitelná. Existovalo-li vůbec nějaké povědomí kultů světců Cyrila a Metoděje, pak můžeme předpokládat nejvýše ze strany církevních činitelů indiferentní postoj» (Tradice, str. 309).

«Granum» pochází z let 1400-10. Pojsl však se nezmiňuje o olomouckém biskupovi Janu Mrázovi, jenž dne 5. února 1400 vydal «Ustanovení čili Stanovy - Constitutiones, Statuta», přijaté

na diecéšní synodě. V nich se dávají přísné směrnice pro obrodu kněžské činnosti. Z téže doby — 1400 a 1401 — máme od biskupa udělení zpovědní a kazatelské pravomoci pro augustiniány na Klimentku, mezi nimiž je i slavný kazatel Ambrož Allet.

Synodální reformy se týkají též svěcení svátků. Otázce, jak se mají světit svátky sv. Cyrila a Metoděje, se věnuje samostatný odstavec. Po všeobecném doporučení uctívání svatých se říká: «A mezi nimi přebílení a přeslavní Kristovi vyznavači, biskupové Cyril a Metoděj, otcové, apoštolé i otcové naši nejpřednější: oni přeúrodné pole celé naší církve a diecése proměnili ve vinici Pána zástupců-Sabaoth; zasadili kořeny celé naší vlasti a dali vyrůst do daleka a široka větvím mnohonásobných ctností a věd, které přinášejí bohaté ovoce: kde květy kvetou a nevadnou, kde semena jimi zasetá nehynou, kde z nespočetných snopů se sklízí zrna slávy. Chceme však, aby nejen sami tito vrcholní světcí byli oslavováni od věřících v Krista účtyplnou a ochotnou zbožností, nýbrž aby oslavenou vůní své duchovní přítomnosti, jako kapky rosy, znovu skropili i místa, kde žili. A doufáme, že když uctíváme předrahé

Boží přátele, oni nás učiní milými Bohu — na prvním místě ti, na je-jichž ochranu (patrocinium) si pro sebe právem činíme nároky. Proto ukládáme, aby naši bratři a poddaní, všichni bez výjimky — týmiž přeslavnými rozséváči zasazení jako jeden strom ve jménu Pána — spolu s námi přijali s jásající myslí to, co zde radostně oznamujeme: že totiž všichni kněží a všechen lid naší diecése jsou povinni jejich sváteční den světit slavnostně dne 9. března, a spolu s námi jim projevovat úctu a oddanost důstojnými projevy zbožnosti tak, že budou konat posvátné kněžské Hodinky a obřady slavnostně a se zbožným srdcem.

A plni radosti každému z těchto lidí obojího pohlaví, kteří budou světit den narození (pro nebe) a slavnosti našich jmenovaných apoštolů rok co rok v tento výroční den zbožnými a dobrými skutky, milosrdně udělujeme 40 dní z uložených pokání, s důvěrou v milosrdenství všemohoucího boha, a v moc blaženého Václava i našich blažených ochránců (Cyrila a Metoděje).»

Možné je, že kdo psal «Granum», zapisoval nebo jistě znal i

«Ustanovení» biskupa Jana Mráze, a neměl již co dodávat. Svátek soluňských Bratří se slavil dne 9. března až do r. 1863, kdy jej Pius IX. přeložil na 5. červenec, asi k usnadnění poutí. Obsah «Ustanovení» tohoto «církvního činitele» se nezdá vůbec indiferentní, lho-stejný (Pojsl, str. 309). Biskup Jan důvěřuje v moc sv. Václava: *beati Wenceslai auctoritate confisi*. Výraz: «kde z nespočetných snopů se sklízejí zrna slávy - *ubi multiplicatis manipulis grana gloriae colliguntur*», se hodně podobá jedné větě mnicha Křišťana o sv. Metodějovi: «*Qui et postquam multos Christi Domini manipulos in horreo congregarat* - a když shromáždil mnoho snopů do stodoly Krista Pána.» Křišťan byl příbuzný sv. Vojtěcha, umučeného r. 997. Jeho «Život a umučení sv. Václava a jeho babičky sv. Ludmily» napsaný hned po Vojtěchově smrti, je jedinečným souhrnem moravskočeského křesťanství cyrilometodějského. Živil i biskup Jan své nadšení jenom z lucemburského «pražského centra» anebo přímo z pramenů tekoucích od počátku z Moravy?

Jan Mráz jistě věděl o zjištěních Mikulášových: jestliže kaple na Klimentku nikdy nepatřila do žádného farního obvodu, mohla a musila patřit nějakému hlavnímu církevnímu ústředí a tím mohla být jenom Metodějova katedrála na území Starého Města Rostislavova. Archeologie na Hoře zjišťuje prastaré útočiště obehnané ohradou; pak kapli s obydlím, kde však kaple není pro hrad, nýbrž obydlí je pro kapli: klášter? Zasvěcení kaple sv. Klimentovi spadá do cyrilometodějské doby. A lid ji nikdy neopustil...

Jan Mráz v synodálních nařízeních výslovně říká, že je nevydává: «— *novitatis alicuius conceptibus inducti*, sed *veteribus fulcimenta praeibentes* - snad naveden myšlekami, pojmy jakékoli novoty, nýbrž aby poskytnul oporu, podporu, pomoc dávným ideálům.» Kromě podobnosti s mnichem Kristiánem, také v «Životě... našeho svatého otce Klimenta Ochridského» je psáno: «Proto jeho učedníci byli nejlepší ze všech životem a učením, neboť oni tak krásně zasazení a tak důkladně zalévání, musili mít i vzrůst z Boha» (XVIII, 59). O Klementovi víme, že «za vzor svého života si kladl velikého Metoděje...» (XXII, 65), o němž

biskup Jan napsal, že spolu s Cyrilem “zapustili kořeny do úrodného pole naší církve”, a stromy vyrostlé z těchto kořenů rozprostřely široko daleko ratolesti mnohonásobných ctností a učení...»

Zdá se, že jde o obměnu žalmu 79:

«Z Egypta jsi přesadil révový keř, na pohanů místo jsi jej zasadil, dal jsi mu prostor, aby zapustil kořeny.

Ted' jeho kořeny naplňují kraj, stín jeho dovede zahalit hory a jeho ratolesti cedry Boží.

Až k moři sahají jeho výhonky a jeho větve až k řece Eufratu.

Proč jen jsi dopustil ohradu strhnout, takže kdo podél jde, plnit jej smí, že jej smí ožírat divoký kanec, že jej smí spásat divoká zvěř?

Zástupů Bože Sabaoth, dej se nám vzchopit, dej zazářit své Tváři a spasení jsme... zastaň se révy, kterou jsi vsadil...

My nikdy od tebe neustoupíme...» (Ž 79,9-19).

Je-li možné mluvit zde o spojitosti mezi biskupem Janem a mnichem Kristiánem, šlo by o souvislost hloubkovou, vertikální, od počátků k Janovi; naráží-li Jan na «Život Klementův», mohla by tu být spojitost plošná, horizontální, která by šla od Velké Moravy přes Ochrid do Dalmácie, a odtud, za Karla IV., se kruh uzavřel založením hlaholsko-slovanských Emauz (MOST, obr. 4-6). J. Spěváček píše: «Politicky i kulturně mimořádně významný klášter benediktinů na Slovanéch či v Emauzích zřídil Karel IV. dne 21. listopadu 1347 s předchozím papežským souhlasem z 9. května 1346, jehož se mu dostalo po jistém váhání. K němu pak založil císař v roce 1371 nový velký klášterní chrám, který vysvětil pražský arcibiskup 29. března 1372 k počtě P. Marie a slovanských světců Jeronýma, Cyrila a Metoděje a českých světců Vojtěcha a Prokopa, za přítomnosti velkého počtu vysokých církevních a světských představitelů z říše, z Itálie, Francie, Uher, Slezska a dalších zemí, čímž manifestoval jak univerzalistickou tak všeslovanskou myšlenku společenské sounáležitosti. «Jisté váhání» papežovo vycházelo ze strachu před týmž «glagolášským kacířstvím», který zachvátil papeže Innocence r. 1203, když měl svatořečit sázavského Prokopa, a který Prokop rozehnal hrozbou

opatskou holí. Karel IV. jej vyřešil diplomaticky. Šlo totiž o stále živé, a tedy obávané, moravskočeské cyrilometodějské křesťanství.

Vtírá se jakýsi tísnivý dojem, že lze zjistit tajemnou, temnou obdobnost mezi rozdrčením Velké Moravy v letech 886-907 pod maďarským náporem — a rozmetáním moravskočeského cyrilome-todějského náboženského a kulturního odkazu za husitského výbuchu kolem roku 1419-21.

Velká Morava: Rostislav, státník, vzdělanec, světec-mučedník, věrný Petrovi, otevřený do Byzance; Svatopluk, poučený barbar, nevypočitatelný hráč o osobní výhru, zhroucený «kajícník»... Cyril a Metoděj, škola-akademie, arcibiskupství-katedrála, klášter-Hora: víra, vzdělanost a právo pro Slovaný... Biskup Viching, využívá Říše, zneužívá Svatopluka, podráždí Metoděje, klame papeže, vyhání a prodává Metodějovy žáky, aby si vytvořil «svou» metropoli Slovanů: zhroucený nekajícník, pro své cíle proti všem. Metodějův nástupce Gorazd mizí, Svatopluk nezakročil.

Karlova doba: Karel, státník, vzdělanec, světec-trpítel, věrný Bohu, otevřený do Evropy... Václav, vzdělaný, ale nevypočitatelný hysterik, bez pevného nadosobního vladařského cíle... Církevně: za Karla, arcibiskupství r. 1344, Arnošt z Pardubic, spoluzakladatel university r. 1348; kardinál Jan Očko z Vlašimi 1364-1379; Jan z Jenštejna 1379-1400, obhájce svobody Církve proti Václavovi, za což platí Jan Nepomucký mučednickou smrtí r. 1393, a Jenštejn odchází do Říma r. 1396, věrný Bohu a Hlavě Církve, kde umírá u sv. Praxedy jako patriarcha alexandrijský. Jan Hus se opírá spíše o Václava IV.: je mistrem svobodných umění a tudíž ne theolog; následuje Platona a angličana Wycliffa i potom, když ten odvolal své učení jako nepravdivé; svěruje se úskočnému králi Zikmundovi a vydává se do moci nezákonného Koncilu... Viching ničil Metodějovo dílo a umíral nekající, exkomunikován a suspendován pro svůj utkvělý přízrak dosáhnout «své» všeslovanské metropole, která měla právně sahat od Pašova přes Moravu ke Kijevu a dál. Za co «svého» umíral Jan Hus? Proč se právě na toto ptal i Martin

Luther? Husa nezákonně odsoudili a upálili rozkolní kardinálové: proč po 1419-21 husité pálili kláštery, mnichy a kněze?

V letech 906-7 Maďaři rozvrátili pouze velkomoravské území a velkomoravskou státnost; po r. 1419 čeští a moravští husité zničili cyrilometodějské kořeny a zdroje ducha! TEMNO začalo tehdy. Sám náš Osvětitel Cyril varoval: «Jako beze světla radost mít nebude oko hledící na všechno stvoření boží, neboť nic není krásné ba ani viditelné — tak i každá duše bez knih... Nahé jsou všechny národy bez knih...».

Avšak «knih» se stane pramenem světla a kořenem růstu jen tehdy, když se dojem stane pojem, zdání myšlenka, písmeno hlahol, a hlahol slovo. To byl Cyrilovi důvod pro hlaholskou abecedu a pro slovanskou knihu: «Slyšte nyní svým rozumem, slyšte, všichni lidé slovanští, slyšte Slovo, od Boha přišlo, jež krmí lidské duše. Slovo, jež sílí srdce i rozum, to Slovo, jež vede k poznání Boha...» - Ve všech východních i západních mnišských klášterech se ke knihovně družil chrám a chór: myšlenka se stávala nejen slovo, ale i hlaholný zpěv, ve dne v noci, i na Velehradě, jak Metodějově, tak cisterciáckém. Samozřejmě, zpěv pro Krista pálí Anti-Krista: byl to tedy vlastně «Antikrist», který vnukal právě «husitům», aby pálili mnichy a jejich české knihy? Tím však neumlčovali pouze slovanskou Boží chválu, ale připravovali pole německým luterským predikantům, od nichž nás zachránila vlastně Bílá Hora.

3. Přátelství s JITŘENKOU

Podle Osvětitele Slovanů, svatého Cyrila, lidský duch slyší rozumem: jak rozum chápe, jako by naslouchal. A na pochopenou pravdu odpovídá láskou anebo nenávistí. A od počátku se člověk snažil viditelně znázornit to, co chápe, miluje či nenávidí, a ovšem říci, PROČ. Když k tomu použije barev, odpovědí je obraz; použije-li črty, je z toho nákres; vtělí-li svou myšlenku, lásku či nenávist do kamene nebo do jiné hmoty, vzniká socha; použije-li hlas, zpívá; uloží-li jakémukoli zvuku soulad harmonie, zpívá myšlenku sbor, myslilo; ani proč se lidé zabíjeli. Je totiž vydána jen mizivá menšina rukopisů. Právě tak se dnes — záměrně? —

nerozlišuje mezi filozofií a teologií Husovou a husitskou! Jaká je např. filozofie a hlavně teologie a víra tak zvané «Církve československé husitské»? Jde nám opravdu jen o pravdu. - Viz: (heš), Pokračovatelé Husovy pravdy, k 70. výročí založení církve čs.-husitské, Lid. dem. 8. ledna 1990, str. 3. buď lidských hlasů nebo nástrojů... Tím vším žily a sdělovaly se především mnišské «řády», kde ovšem pramenem i cílem byl Bůh a každý lidský projev měl nekonečné rozměry: toto je křesťanská Evropa jako «víra-vzdělanost-vyspělost-umění, čili jako kultura a civilizace. Každý «monastýr» byl Evropa v malém vydání.

Podle východního názoru křesťanství je monastické a eschatolo-gické, česky řečeno: každý křesťan má žít svůj vztah k Bohu «sám» - řecký monos; a zaměřen na poslední, konečný stav - řecký eschaton, což je štěstí ráje s Bohem. Tím se nezrušuje zjištění Stvořitele: «Není dobré pro člověka být sám, proto mu vytvořím pomoc podobnou jemu» (Gen 2,18). Mnišské a vůbec řeholní sliby nepopírají tuto potřebu. Už asi 500 let před Kristem napsal řecký básník, že lidský život se rozvíjí v 6-7 letých úsecích. Dítě chce všechno pro sebe, protože objevuje své «já» a chce je uplatnit; téměř v celé Evropě začínala povinná škola v šesti-sedmi letech: dítě zjišťuje, že ve třídě je mnoho jiných «já», jimž říká «ty», a která mají stejná práva, ale i stejné povinnosti jako jeho «já»; kolem čtrnáctého roku se rozcházejí do života: z «já» a «ty» se vytvořilo «ty», přátelství anebo láska: dvacátý první rok býval prohlášením dospělosti... Tedy $3 \times 7 = 21$: já, ty, my. To je prostě «normál». Slib panenství pro Boha znamená dosadit při hledání lásky-přátelství na místo lidského «ty» Samého Boha. Není to ne-normální, nýbrž «super-normální»: když může být «super-benzin», proč ne «super-láska»? Ani přirozená láska se nedá vynutit, proto i «super-láska» s Bohem je Boží milost. Vzorem i zárukou je Panenská Boží Matka Maria: jako Jitřenka předchází východ Slunce, tak Maria vyprošuje dar panenského přátelství se svým Synem, v bouřích srdce a v nocích ducha je Hvězdou Mořskou, a Polárkou je těm, jimž se ztrácí smysl zasvěcení. Zmínili jsme se již o tom, jak bohoslužba prožívá a oslavuje přítomnost Mariinu v Tajemném Těle Kristově.

Roku 1389 se o nové zpřítomnění Mariino zasloužil pražský arcibiskup Jan z Jenštejna tím, že zavedl r. 1386 v pražské arcidiecézi svátek «Navštívení Panny Marie u Alžběty, matky Jana Křtitele proto, aby Maria navštívila znovu lidstvo a přinesla mír duším, Církvi a světu.» Jan prosil Urbana VE, aby ustanovil svátek pro celou církev, což papež vyhlásil v bazilice Panny Marie Sněžné Santa Maria Maggiore — dne 8. dubna 1389, tedy před šesti sty roky. Bohoslužebné modlitby složil Jan. Mezi příznivce svátku patřil i blahoslavený Rajmund z Kapny, generál dominikánského Řádu a duchovní otec dominikánské Učitelky Církve, svaté Kateřiny ze Sieny, která přivedla papeže z Avignonu nazpět do Říma. Svátek byl ustanoven na den 2. července: v týž den i Východní církev oslavovala Matku Boží, ale zdá se, že tu byl i určitý časový odhad.

Gabriel povzbuzoval Marii: «Neboj se... také tvoje příbuzná Alžběta počala ve svém stáří syna, je už v šestém měsíci, a byla po-važována za neplodnou. Vždyť u Boha není nic nemožné... Maria se ihned vydala na cestu a spěchala do jednoho judského města v horách... do domu Zachariášova a pozdravila Alžbětu... Alžbětě se naplnil čas k porodu a porodila syna... Osmý den přišli s dítětem k obřízce...» (Lk 1,30-59). Maria zůstala u Alžběty asi tři měsíce a pak se vrátila domů» (v. 56). Zvěstování Marii se slaví dne 25. března a Janovo narození 24. června, tedy po třech měsících. Je však pravděpodobné, že Maria zůstala ještě osm dní pro obřad obřízky, a tak její návštěva mohla končit v den našeho 2. července. To byl tedy důvod, proč arcibiskup Jan zaváděl v Praze svátek na den 2. července.

Důkladně vědecky i duchovně a liturgicky, a to podle nových pramenů, pojednává o svátku «Navštívení» již uvedený D.M. Sartor. Upozorňuje, že také «apoštolská výzva» Pavla VI. — *Marialis cultus* — (2.2.1974), zdůrazňuje spásonosný význam tohoto svátku: Maria ještě před narozením Spasitele jej nese lidem a účastní se společného jásotu (Lk 1,39-56). Je pravda — píše D.M. Sartor — že východní byzantská církev měla také dne 2. července mariánský svátek, ale ten oslavoval «Uložení posvátných rouch Panny a Matky Boží Marie v chrámu Blacherne». Tento

«ostatek» se dostal — Prý — z Jeruzaléma do Cařihradu kolem r. 472 a uložen v nově postavené svatyni Blacherné, dodnes ústředním místem mariánské úcty. Po vpádu Avarů byla svatyně obnovena dne 2. července 620 a tento den zůstává svátkem. Kromě data však nemá nic společného s «Navštívením». Dnes je také dokázáno, že svátek «Navštívení» nezavedl sv. Bonaventura r. 1263 na generální kapitule v Pise, ani že pak jej rozšířili františkáni až do Prahy." Podle J.V. Polce tato pověst vznikla nedoložitelnou vsuvkou při opisování Akt kapituly. Právě tak není dokladů, že svátek rozšířili františkáni z Východu po křižáckých válkách. Oba omyly rozšiřuje ještě dnes v Římě ruská pravoslavná mniška Maria Donadeo. Přenesení svátku z 2. července na 31. květen bylo vedeno snahou, připomínat «Navštívení» před Janovým narozením, jež se oslavuje od pradávna 24. června.

Podle D.M. Sartora, chceme-li mít bezpečné zprávy o vzniku svátku «Navštívení», musíme dojít k vlivnému pražskému arcibiskupovi Janu z Jenštejna (1348-1400): byl to čas velkého západního rozkolu, kdy katolíci byli roztrženi mezi papežem Urbanem VI. (Řím) a Klementem VII (Avignon): pohoršení věřících veliké, posměch nevěřících drásavý, lidská námaha marná. Jaká byla základní Janova touha, jsme již naznačili. Arcibiskup sám sestavoval modlitby a vybíral úryvky Písma. Stanovil svátek na den 28. dubna, r. 1386. Zaváděl jej i mimo Prahu, jak jsme viděli, a to i mimo české země. Roku 1389 Urban VI. uložil svátek pro Západní církev, výslovně, aby Maria odstranila rozkol; a na rok 1390 vyhlásil «milostivé léto», při čemž k odpustkovým bazilikám připojil i Santa Maria Maggiore, kde r. 869 byly schváleny cyrilometodějské slovanské knihy. Urban VI. zemřel náhle a jeho nástupce Bonifác IX. uložil svátek pro celou Západní církev ještě v den svého «korunování», 9. listopadu 1389. Během celocírkevního koncilu ve Florencii (1438-1445) přijali svátek křesťané patriarchátu sýrského, maronitského a koptického. Po vatikánském sněmuje «svátek» pro celou «římskou» církev.

Základní myšlenkou svátku zůstává i dnes poslušnost v tom, co chce Bůh: poslušný byl Boží Syn, poslušná byla Boží Matka,

poslušná byla Alžběta; důkazem poslušnosti z lásky k Bohu je láska k člověku: Maria se vzchopila... hned se vydala na cestu... spěchala... do hor... sloužit... sama těhotná Bohem... (Lk 1,39): s jásotem nad velikými věcmi, které v člověku dělá Bůh.

Viděli jsme, že jsou tři základní postavení člověka: já-ty-my, a že normálním vztahem mezi člověkem a člověkem je přátelství. Dosadíme-li na místo člověka Marii nebo Boha, vzniká vztah supernormální. Je-li Bůh Sluncem, je Maria Hvězdou. A pro oslavu Marie jako Jitřenky je nejvýraznějším svátkem «Navštívení»: Maria Boha nejen ohlašuje, ale i přináší pod svým srdcem. V předkocilových bohoslužebných čteních byl např. úryvek z Velepísně vyjadřující palčivou touhu po navštívení:

«Hle, blíží se, přeskakuje hory, vrhá se přes kopce...

Vzhůru, přítelko moje, má krásná, pojď!

Hleď, zima již přešla a ustal déšť, pominul:

v celém kraji je vidět květy,

čas zpěvu nastává, hrdličky zpívají na polích, zárodky raných plodů fik už nasadil a rozkvetlé révoví zavonělo.

Vzchop se, přítelko moje, krásná moje, pojď!

Holuběnko moje, která se skrýváš ve skalních strzích
a v horských roklinách, dopřej mi hledět na tvou tvář.

A poslouchat tvůj hlas, sladký je tvůj hlas, tvář tvoje půvabná!»
(Pis 2,8; 10-14).

Jiné čtení, z proroka Sofoniáše, jakoby tlumočilo Mariinu odpověď:

«Jásej, dcero Sijonu! Plesej, Izraeli!

Jahve zrušil tvé odsouzení a rozehnal tvé nepřátele.

Neboj se ničeho zlého, tvým králem je sám Pán.

A již je s tebou, hrdina, který tě spasí;

on sám již nad tebou radostně jásá:

“V onu příhodnou dobu s tyrany tvými to skoncuji, pomohu kulhavému, zbloudilé shromáždím, sjednotím; v zemi, kde byli jste potupeni, vás oslavím a poctím.

Sem domů v oné době vás přivedu, u všech národů země vám slávu vrátím a čest a změním váš osud vám před očima” — říká Jahve»

(Sof 3,14-18).

«STALO SE V EVROPĚ»

Jde o osobní dodatek: s tímto názvem vyšla moje italská práce, kde tentýž název měla i úvodní stať. V «Internančním středisku pro převýchovu řeholníků» v Želivě — tak nám byla sdělena úřední adresa — se vedení pokoušelo nám promítat i vzdělávací filmy, z nichž jeden měl tento název. Šlo o jednu maďarskou dívku, hluboce věřící křesťanku, která se spřátelila — lépe — s níž se «spřátelila» jiná maďarská dívka, hluboce přesvědčená komunistka. Křesťanka byla po dlouhých vnitřních bojích «přesvědčena» o samospasitelnosti marxismu a stala se bojující «aktivistkou». Film měl «přesvědčit» i nás, že přítomná a budoucí Evropa bude žít jen z víry v Marxe, protože to, co pro Církev a pro Západ je «zítra», pro marxismus je již «včera». Při jednom školení se «učitel» ruštiny a politiky otázel nenadále jednoho důstojného Otce redemptoristy: «A co ty, panimáješ?» Kterýžto s dětinským úsměvem odpověděl: «Paní nemaju.» Tak nastalo otevřené nelidské ničení zdraví, ale hlavně mravní důstojnosti. Bylo nás tam asi dvě stě světských kněží a kolem tří set řeholníků: všichni vybraní jako zvlášť nebezpeční. Mezi kněžími, na samotce: biskup Tomášek, biskup Otčenášek, dr Šuránek a dr Vašica. U řeholníků by bylo stačilo prohlásit se za ne-řeholníka (a tím zrušit vlastní Řád). To značí, že jezuita byl v Želivě po těch krutých pět let pouze pro dvě písmena: «T.J.», a dominikán pro «O.P.» - Toto se tedy «stávalo v Evropě nám».

Po vypuknutí Pražského jara, v květnu 1968, ještě jako dělník na archeologickém výzkumu ve Starém Městě-Veligradu, jsem byl pozván na přednášky do Milána a odtud jsem přešel do Říma. Když jsem četl, rozechvěn, svůj první článek v «L'Osservatore Romano», zjistil jsem, že mi chybí u jména zkratka «O.P.» - V redakci mi řekli s úsměvem: «Po vatikánském koncilu se na takových podrobnostech netrvá...» A byla i jiná překvapení, např. pokud šlo o «Ostpolitik», atd. Nepopsatelné bylo setkání s Otcem kardinálem Josefem Beranem, věrným bratrem Tomášem III. O.P. v Nepomucenu. S hrdostí jsem čítal a upravoval italštinu prvních

zpráv o životě a potřebách církve u nás, které nový správce pražské arcidiecéze, bývalý Želivák, otec biskup František Tomášek, podle plné tvrdé pravdy dával do rukou Pavla VI. - Ale opravdová závrať: PUST-Angelicum, Papežská Universita Svatého Tomáše, Andělského; spolupráce s encyklikami Jana Pavla II. o Slovanech v Evropě: univerzitní semináře, vykopávky a filmy v Ochridě...

1. Jitřenka a já

Ale vraťme se do Želiva: původně jsem chtěl tento celý dodatek nazvat «Jitřenka a já». Narodil jsem v Protivanově, kde farní kostel je zasvěcen «Narození Panny a Matky Boží Marie» (jako pravděpodobně i katedrála sv. Metoděje v Sadech-Veligradě). Už jako děti nás babička vodila na pouť pít «svátou vodu» u Panny Marie v Suchdole-Kapli, pak k Bolestné Panně Marii do Sloupá u Macochy; «chlapské» poutě k Panně Marii do Křtin a na Vranov; a opravdové putování na Svatý Kopeček a Hostýn. V Olomouci, dominikáni u Panny Neposkvrněné — v Miláně, «Santa Maria delle grazie»: doktorát, profesura, odboj, major-partyzán, zahraniční armáda, návrh trestů smrti... A konečně i v Želivě mariánský kostel.

Již v Římě jsem poznal mariánské hnutí «řetěz milosrdenství», který Panna Maria nabízí duším, jež se zasvětily jejímu Synu řehol-ními sliby, ale hlavně kněžstvím, i ovšem křtem: ABY HŘEŠÍCÍ SE STALI SVATÍ A SVATÍ JEŠTĚ SVATĚJŠÍ. Podmínek je pro obě strany šest. Maria říká:

od vás čekám

1. naprostou jistotu o mé zcela mimořádné lásce k vašim duším;
2. co největší účast v Nejsvětější Svátosti oltářní, mši či při-jímání;
3. je-li možné, dvě nejsvětější oběti každý měsíc výlučně na můj úmysl;
4. hlásat mně jako Matku Boha;
5. svěřte mi vaše srdce docela a v lásce;
6. nabídněte mi vaše srdce pro vše, co budu chtít pro spásu duší a na pomoc pro Zástupce Ježíše Krista v Církvi.

A já slibuji vám

1. držet vaše duše v mých rukou a chránit je, dokud nebudete se

mnou v ráji;

2. bránit je a osvobodit je od jakýchkoli nástrah Zloducha;

3. žehnat všem vašim námahám a službám pro Boha a člověka, bez hranic;

4. přivínout na mé srdce vaše srdce a učinit vás šťastné v mé lásce;

5. starat se také i o vaše hmotné potřeby ve vaší chudobě,

6. a bude nad vámi ustavičně mé požehnání matky.

Každý člověk potřebuje svůj osobní «klíč» pro řešení každé okolnosti. Jinak v Želivě zešílel, oběsil se anebo se stal maska. Já jsem měl tyto body: Maria je plnila věrně. Nejdrtivější byla nejistota, co s tebou může být za pět minut. Práce venku byly nepředvídatelné, aby se nemohly navázat a tím méně udržovat styky. Po té stránce nám pražské vysokoškolačky, dominikánské terciářky, prokazovaly hrdinské služby: propašovaly mi do Želiva i lahvičku s vodou z lurdského zázračného pramene, kterou mi poslali přes italské vyslanectví přátelé z Milána. Ještě žiji: díky!

Cílem internačního převychovávání bylo rozbít v nás kněžské svědomí a lidskou osobní důstojnost: nemohli toho dosáhnout «soudem», protože jsme byli politicky i lidsky neobžalovatelní. A tak «stalo se v Želivě a tedy v Evropě» i toto, zdá se mi r. 1953 nebo 1954, koncem září a začátkem října. Propukly lijáky, bramborová pole zavalená vodou, «jézéd'áci» odmítli sklízet. Zmobilizováni «želiváci», všichni, a u brány kláštera, zvnitřku, nápis: JE ZAKÁZÁNO ONEMOCNĚT! Od svítání do setmění vybírat z bahna brambory, házet je do košů a nakládat. Jídlo skrovné, šaty promoklé, cely nevytopené a někdy v noci zlovolný poplašný «apel»: ven ze sotva ohřáté postele (nebo z brlohu na holé zemi), obléct ledově mokré cáry, stát v pozoru a při slyšení svého jména zavolat hlasitě: «ZDE!» A pak znovu ležet a znovu vstávat...

Jednoho dne na mne zakřičel do bahna strážný: «Veselý, děláte to schválně? Už hodinu házíte do košíku kamení, dívám se na vás! Pojd'te sem!» Přišoural jsem se. Když to «viděl» strážný, «musilo» to být pravda! Ted' se díval na mně: «Sakra, vypadáte jak šílenec!» A já: «Mám vysokou horečku, ale je zakázáno onemocnět. Pane vrchní, věřte mi, já jsem byl jistý, že házím zemáky». «Sedněte si

sem pod plachtu», a šel dokončit mou brázdu. Po příjezdu do střediska mě vzal k veliteli: «Tento člověk je na zdechnutí, já ti ho předávám», a šel pryč. Velitel, Lojza, trvale opilý, po delším klení zavolal lékaře, Rusa, donského kozáka Mudra Nikolaje Kelina: «Oboustranný zápal plic, zanedbaný těžký případ.» - Malá, ale vytopená ošetrovna mi připadala jako předsíní nebe. Až jednou! Vnitřní strážný, jenž obcházel světnice a když byly prázdné, vkládal např. do kamen protistátní materiál — vrazil do ošetrovny, viditelně opilý: «Hleďme, hovada! Nač vás ošetřovat? Stejně tady všichni zdechnete! A ten váš papež a vůbec Vatikán? Víte, že jednají s naší vládou? Ale vy jste blbci! Budou biskupové a kdybyste měli rozum, mohl by to být i někdo z vás! Strana dobře ví, že nejste blbci všichni, proto jste tady, říkali nám to při “školení”; i to, že možná zítra budete i “vaším nahoře” na překážku...» A usednul na okraj mého lůžka: «Nu a ty, majore z odboje, my jsme mysleli, že aspoň ty jsi i diplomat.» A přiložil mi hlaveň nezajištěného samopalů na čelo, ke spánku, prst na spoušti. Nevím, zdali jsem vzbudil dokonalou lítost pro hodinku smrti, sledoval jsem jeho prst. Po vteřinách, které se zdály věčné, šeptám: «Víte, že mě můžete zabít?» On s opilým řehotáním: «Jasně, že to vím! I to, že kdybych tak zabil svého služebního psa, dostal bych pokutu. Ale kdyby se ta náhoda stala s tebou, dají mi prémii.» V tom okamžiku — možná blesk, možná tma v hlavě: skok s lůžka, ještě dnes cítím v ruce jeho zpocené hrdlo, a mrštil jsem jím o stěnu a viděl, jak se v bezvědomí sesouval na zem... před třemi zděšenými svědky: naši nemocní.

Pomalou, ale pevně jsem zaklepal u velitele. «Člověče, sprostáku, co tu chcete, takhle?!» - Byl jsem v ložním prádle: «Jdu se udat, že jsem asi zabil hlídku»... «Mluvte!»... «Pojďte se mnou», a přibral další stráž. Na ošetrovně státní stál již na nohou a hledal samopal. «Řekl jste mu, že byste dostal prémii, kdybyste ho zabil?» - «Ano, řekl to!» prohlásili svědkové. Velitel mu strhnul s ramenou hodnost: «Zatčen! Odved'te ho!» řekl druhé stráž. Ne, že bylo nebylo pravda, ale že to neměl říkat.

A já? Méně než pes a zabití odměňované jako služba lidstvu! Ale upozornil již Kristus: «Vyloučí vás ze svého středu, ano,

přichází hodina, kdy každý, kdo vás zabije, bude si myslit, že prokazuje službu Bohu», zde lépe: jejich «bohu» (Jan 16,2; 9.22; Mt 5,11; 24,9; Lk 6,22). Nejhlubší zážitek mého duchovního růstu: uznat to, přijmout a žít jako nejhlubší «bod mrazu», pod nímž je jenom Bůh, a jinak nikdo a nic. A protějšek? Satan.

A Maria? Již Stvořitel prohlásil: «Není dobré pro člověka být sám.» A stvořil mu pomoc podobnou jemu (Gen 2,18): ženu. Také Maria je žena, a to matka a panna, stvořená jako společnice proti samotě (Gen 3,12). Žádná žena, ani Maria nemůže být nikdy pro člověka jediným a výlučným smyslem života. Ovšem, ani muž pro ženu: jdou spolu, aby se doplňovali, ale smyslem a cílem cesty je Bůh a štěstí s ním. Maria nás pod křížem dostala jako své děti, ale cestou nám říká totéž, co v Káni: «Udělejte všechno, co vám řekne» (Jan 2,5). Přirozeně, pomáhá nám to udělat. A Bůh je otec, bratr a přítel.

Uznat, že pro někoho můžeš být méně než pes a odstranit tě, by bylo odměněno, předpokládalo pět vývojových «obrácení»:

1. být a žít jako Boží obraz, a vidět tak i člověka vedle mně, vylučovat všechno ne-lidské;

2. být a žít evangelijně pro dosažení sedmery blahoslavenství: blažení chudí, čistí, milosrdní... jako děti svého ne-beského Otce (Mt 5-7);

3. jako knězi, neomezovat se pouze na rozdávání Hostie a slova, nýbrž především na prožívání Golgoty;

4. žít naše řeholní zasvěcení «usque ad mortem» nejenom ve smyslu časovém: až do smrti, nýbrž především: až k smrti, měla-li by věrnost stát i život;

5. cílem řeholních řádů není pouze zakladatel, nýbrž především Kristus a jeho celá církev: dominikáni, františkáni, jezuité... jsou především katolíci. Maria byla prohlášena «MATKOU CÍRKVE»: právě dnes to je velká výzva k jednotě uvnitř Kristova Tajemného Těla.

Někdy jsme měli dojem, že nás týrají ze zoufalství nad sebou Sa-mými. Vpíjeli se do našich očí a do tváře, jakoby chtěli zjistit, jak to přijímáme: «Kdyby věřil, děkoval by, že může trpět pro svého Krista.» Každý náš postoj mohl rozhodovat o jejich

věčnosti... Sobotní odpoledna jsme měli občas volná: vyprat prádlo, napsat dopis, něco si přečíst. Při jednom sobotním «apelu» jsem byl poslán složit nákladňák uhlí za trest, že jsem se provokativně usmíval: «A je zakázáno mu pomáhat!» Šel jsem za stráží, vedla mě k rybníku, kde stálo auto, a proslovoval jsem «střelné modlitbičky», které by asi nedostaly církevní schválení. Když jsme dorazili, strážmistr se na mně obrátil: «Já nejsem žádný vzorný křesťan, ale babička mě vodívala jako kluka do kostela. Jednou kněz četl: «Když tě někdo udeří do pravé tváře, nastav mu i druhou», či tak něco. Vy jste kněz: «Proč jste reptal? Proč jste tady? Věříte opravdu?» A pomohl mi se skládáním, protože místo nebylo vidět. Řekl jsem mu, že má pravdu. Domluvili jsme se všichni, že se nebudem bránit. Některé stráže nás trestaly za «provokace», jiné se obracely. Mnohdy si ani neuvědomujeme, že i obyčejnými rozhovory můžeme v lidech zachránit, ale i zničit víru a věčnost.

2. Člověk není prase

Duševní napětí v Želivě mi vyvolávalo vředy dvanácterníku, na něž jsem trpěl od studií v Římě. Na jaře 1955 jsem je cítil mimořádně silně a MUDr Kelin mi předepsal injekce histidinu, které jsem si se svolením velitele objednal z Prahy, abych měl jistotu, že jsou dobré. Došly, ale ošetřovatelka, která mi je poslala, byla stíhána a propuštěna z místa. Poslední tři mi dali do svalů. Dne 29. června, svátek, jsem cítil horečku. Primář chirurg z Humpolce, MUDr Jan Melichar, zavolaný ještě v noci drem Kelinem, myslel, že jde o trombosu či flebitu a pověřil léčením dra Kelina. Dne 2. července kolem 3-4 hodin ráno bolest se stávala nesnesitelná, horečka vysoká a na místech posledních tří injekcí, na hýždích, se objevovaly tvrdé zduřeniny, velikosti asi husího vejce, bolestivé a pálící. Byly žlutavé a vycházela z nich bolest směrem dolů, do nohou. Ještě v noci stráž zavolala dra Kelina: «Zanedbaná otrava krve, sepse, okamžitě řezat!»

Stráž tam nebyla. Někdy ho nechávali bez kontroly, ale pak jej i svlékali, zdali nese poštu. S ním chodil MUDr Ladislav Trojan, původně známý ženský lékař z Prahy. Když mu svedl ženu

kamarád lékař a dcerka mu zahynula při bombardování, stal se františkánem: do Želiva se dostal jako jáhen, těsně před kněžským svěcením. Jako lékaře si ho vážil i velitel. Třetí byl ThDr Alois Vašica, pomocník na «ambulanci». Do žil mi dával injekce dr Trojan, do svalů tři poslední dr Vašica. Řekl mi tehdy: «Jiříčku, dám ti je tak pořádně, že se zastavím až na kosti.» Ted' trnul, co je. Kelin a Trojan nabrousili okamžitě nůž a sterilizovali jej plamenem svíčky: «Obrat' se na břicho, nesmíme ztrácet čas!» Z otevřených nádorků vyšlo mnoho hnisu, nažloutlého a páchnoucího, a já cítil velkou úlevu. Kolem osmé přišel znovu primář dr Melichar a omlouval svou velkou únavu. Dlouho se radili a předepsali penicilín: podle výrazu tváří jsem viděl, že případ je vážný. Penicilín nezabíral, proto asi po třech dnech na základě dalšího bakteriologického vyšetření se přešlo na streptomycin, který mi dávali v injekcích. Nemohly se dávat do zduřelých hýždí, proto mi je vpíchnávali do hrudníku nebo na záda: byly velmi bolestivé, protože jsem nápadně hubnul, kost a kůže. Ale ani streptomycin neměl účinek: hnisu přibývalo a tekl stále z otevřených ran. Podle všech třech lékařů šlo již o celkovou otravu krve, sepsi, v celém těle. Veškerá péče, povolená i velitelem, byla bez účinku. Hnis jsem si vytlačoval již až od chodidel. Nadto zduření začalo stoupat od ran nahoru, k pasu.

V jednom okamžiku jsme byli s Kelinem sami. Zahleděl se na mně téměř něžně: «Věříš opravdu v Boha?» A já: «Ano.» On: «Tož se vyzpovídej. Můžeš být mrtvý i za dvě hodiny. Ani tony penicilinu tě nemohou zachránit, protože uvnitř jsi už celý zhnílý a mrtvý.» Pak řekl totéž i mému řeholnímu představenému, provinciálovi Otcí Ambrožovi Svatošovi. Vyzpovídal mě a dal mi Viaticum, Hostii na poslední cestu, a pomazání nemocných. Tělo vučihledně tvrdlo, jako ze dřeva; ale zároveň se napřimovalo, jako deska, a kladlo se na záda. Horečka byla stále kolem 40 stupňů, mysl bystrá, plná zvláštního jasu: chápal jsem všechno normálně.

Byl jsem už dvakrát velmi blízko smrti: jednou v Itálii, r. 1945, obžalovaný z velezrady, ve vězení v Bosco Chiesa Nuova. Podruhé, r. 1949, po propuštění z vězení, v Praze. A neumřel jsem. Ted' se všechno zdálo přesně jasné. Otec Ambrož se ode mne

téměř nehnul. A najednou mi pohnutě řekl: «Pro Boha, vždyť se ještě můžeme modlit!» Celé osazenstvo, asi třista zasvěcených Bohu až k mučednictví, se rozhodlo pro nověnu, devítidenní vzývání, jako apoštolé čekali devět týdnů na Ducha Svatého. Měl jsem určit, kte-rému světci to svěřit: Otec Ambrož myslil na bl. Zdislavu, aby se uskutečnilo její toužebně čekané svatořečení.

Ve mně, jako když svítá s Jitřenkou, vyvstávala plošná blesková vzpomínka: naše římská univerzita Angelicum, den 17. prosince 1934, a já jako student u brány do chrámu. Uvnitř, několik metrů ode mne, prostičká rakev na dřevěných márách: přenášelo se slavnostně tělo zakladatele Angelika, Otce Hyacinta Marie Cormiera, exgenerála a obnovitele Řádu i české provincie, jenž se zasloužil také o blahořečení pani Zdislavy z III. O.P. a přijal do III. řádu i bohoslovce z české koleje «Bohemicum» Josefa Berana, bratra Tomáše. Máry se nacházely asi tři metry od otevřeného sestupu do krypty, do níž měla být rakev uložena: kostel byl plný, kolem oltáře mnoho kardinálů, biskupů a jiných hodnostářů, a mezi nimi generál Řádu Stanislav-Martin Gillet. U rakve stáli tři patriarchální představení nejstarších provincií Řádu, zřejmě neklidní: «Kde je ten čtvrtý? Vidíte, jak je generál již neklidný?» Jeden šeptal: «Čtvrtému bylo v noci zle.» A obrátil se na mně: «Vy, odkud jste?» Já: «Česká provincie.» On: «Výborně, budete zde za Slovaný!» A postavil mě pod jedno rameno zvednutých már s rakví, rychle. Přišel jsem tam tak trochu i z české (dědičně kacířské?) ironie vůči «římským pompám», ale spíše proto, že jako pozdní povolání jsem si věci prověřoval, než jsem je přijal. Tiskl jsem však pevně a radostně dřevo nosítek na svém rameně: a najednou jako by z rakve do mně začal přitékat proud neodolatelné síly a nevýslovné radosti; cítil jsem, jak mě to proměňuje v cosi lepšího a jak ve mně vzniká neomezená důvěra v mrtvého tam uvnitř. Všechno byla otázka tří metrů, do krypty ho snesli druzí.

To všechno mi záhadně nyní vyvstávalo v mysli při otázce: «Komu svěříme modlitby?» Odpověděl jsem: «Otcí Cormierovi», a vše jsem vysvětlil. Jemu jsem řekl ve svém srdci: «Pamatuješ si, jak jsem tě tehdy zachránil? Naplnil jsi mě nebeskou radostí,

nepokaz mi ji ani dnes!» Cítil jsem skutečně nebeský pokoj, jiskřivý a hluboký: netoužil jsem ani žít, ani umřít, prostě co zařídí on. Začala nověna: říkali mi, že se stále někdo modlí za mně před svatostánkem a všichni při práci: ve dne v noci.

Moje smrt byla jistá i pro velitele: povolil, aby se mnou byl trvale jeden ošetřovatel, bratr Václav Jirásek, kalasanktin, lépe: abych jej mohl kdykoli zavolat. V noci se mnou spali «dobrovolníci», bez úlevy v denní práci; a kdykoli mohli, byli se mnou Otec Ambrož a dr Trojan, kdežto dr Vašica se na mě díval zdrceně ze dveří, neboť připisoval vinu svým injekcím: ztrácel viditelně na váze. Dr Kelin měl a chtěl o mně zprávy pravidelně od dra Trojana.

Po ukončení předepsané řady injekcí streptomycinu nenastalo žádné zlepšení, naopak pokožka se otvírala na různých místech, hlavně na nohách, ty napřed zduřely, a pak z otvírajících se ran vyvěral odporně páchnoucí hnis. Hlavně pravá noha, která dostala dvě injekce, byla tak postižena, že bylo vidět někde i svaly a kosti a kůže se stávala žlutá, zelená a hnědá. Horečky trvaly a jídlo bylo stíženo rozpraskáním ústní dutiny. Kuchaři-kapucíni kradli slepice a připravovali mi silnou polévku; hutná sousta jsem nebyl schopen polknout, nebo jsem si napřed musil spálit hltan douškou čistého lihu. Všechno pod stálým, dojemně přátelským řízením dra Kelina. Ten nařídil, přes zákaz velitele, aby ošetřovatelé nákresem třech čar zachycovali stav teploty, tlak krve a puls srdce. Každý den se křivky přibližovaly, viděl jsem to před sebou na stěně: «Až se spojí, začneš umírat», upozornil mě dr Kelin. Zduřelost stoupala i nahoru, k srdci: «Jak vystoupí hnis k srdci, to se zastaví», dodal lékař. Až odešel, vyžádal jsem si z krejčovny metr: hnis byl vzdálen od srdce asi 8 cm.

Po ukončení první nověny se začala druhá: «Kdo vytrvá až do konce, bude spasen» (Mt 10,22; 24,13). Ve vězení i v nemoci je důležité vyplnit čas, aby člověk nezešílel či nespáchal sebevraždu. To platilo i u nás. Ještě když jsem chodil zdravý, zažil jsem srdcelomný případ. Zešílel jeden kněz, farář, asi čtyřicátník, tělesně velmi zdatný, ale nervy se zhroutily. Poněvadž byl tichý, usměvavý, lékař mu povolil chodit a něco dělat. Jednou jsem nesl

nasečenou travu. On odnášel do skladiště v košících právě dovezené uhlí. Mezi uhlím se objevily kousky odhozené pomerančové kůry. Sebral je, očistil a s dětským úsměvem se obrátil na strážného: «Pane vrchní, tyto věci mají vitamíny pro uzdravení nervů, já je mám poněkud slabší, mohu si to sníst?» Stráž kývla hlavou, že ano. Snědl je téměř hltavě. Pak se přiblížil a důvěrně šeptal: «Pane vrchní, sdělím Vám tajemství, které vím jenom já. Vidíte ty zalesněné pahorky, co nás obklopují? My tady, v tomto údolíčku mezi dvěma říčkami, jsme jediní lidé ještě normální a opravdu lidští. Tam za těmi hřebeny, až ku Praze, je moře bláznů a šilenců! Vy mi možná nebudete věřit — ale musíme děkovat Bohu, že jsme zde — ubožáci tam ti venku...» A díval se na něho s úsměvem. Četník se obrátil, aby zakryl slzy, já jsem se vzdaloval s travou a kněz se vrátil sbírat mezi uhlím pomerančové slupky pro posilu nervů. Bylo to v téže době, kdy faráře Toufara z nedaleké Čihosti policie zaživa rozsekala na kusy a naházela do pytle. Možná, že ne všichni z těch dvou set kněží zešíleli, ale byli tam pro svou věrnost: «vinci pro Christo», vyryli najeden strom (Ef 3,1; 4,1; Fm 1,9; 2 Tm 1,8).

Nebezpečí zešílení v Želivě tedy bylo. Také pro mně bylo nutné vytvořit si určité «zábradlí», jehož by bylo možné se zachytit v okamžiku závratí z propastné prázdnoty beznaděje, jež může přepadnout každého při strmém stoupání po posledních «příčkách» žebříku směrem ke smrti, nebo aspoň k umírání. Společné «zábradlí» byla především modlitba církve, kněžské hodinky, breviář, ale na to již mé síly nestačily. Zato jsem se držel křečovitě řetězu z růžencových zrněk a neupouštěl od slavení Eucharistie. Do prázdných okamžiků jsem vsouval modlitbičku složenou Samým Otcem Cormierem, kterou se mnou říkal každý večer Otec Ambrož. Ale ve skutečnosti pro mně již nebyla ani noc, ani den, nýbrž jen nepřerušovaný proud trvajícího umírání každého čtverečního milimetru mého masa za nepopsatelných bolestí.

Poprosil jsem, aby mi sestrojili oltář nad mou hrudí z desek, abych mohl sloužit mši svátou i znehybnělý, vleže. Během sloužení jsem několikrát ztrácel vědomí, ale když jsem se

probíral, téměř pokaždé jsem měl přitisknutý prst na místo, kde jsem omdlel: mše mi trvala dvě i tři hodiny, záměrně, abych tak spolu s růženci vyplnil den, naplněn hrůzou, jak vyplnit noc. Avšak skutečná přítomnost Boha v Hostii trvala u mně i v noci a proměňovala tělesné peklo v duchovní ráj: tajemství, ale pravda. Uvědomoval jsem si, že jsem svou první opravdovou mši měl teprve zde. Strážce, možná pod vědomím, že nám dělají křivdu, nesnášeli z naší strany žert: brali to jako posměch. Na bílou sobotu jsme měli jednu volno. Chystali jsme obřad «vzkříšení». Vraceje se od krav, potkal jsem strážného, který se nezdával zlý: «Pojďte s námi, pane vrchní, máme vzkříšení.» On: «Proč?» Já: «Schází nám hasiči.» Neřekl nic. Za několik dní, právě před svatým Jiří mě zavolal velitel: «Ztížená samotka za posměch stráži.» To značilo: bez opasku, příkrývku, a do díry bez oken, 1.50 m x 2 m, všude lezl hmyz a se stropu kapala voda, a omezená strava... Každou hodinu přecházela stráž a volala: «Veselý, jak se máte?» Povinná odpověď: «Děkuji, velmi dobře!» Bylo sv. Jiří a já chtěl mši svátou. Řekl jsem to dvěma našim elektrikářům, kteří měli povoleno ohledávat vedení, kde mohla být závada, a tak se dostali ke mně: «Potřebuji hostii a víno!» - Za chvíli hostie ke mně proletěla po nadpáčených dveřích a ampulku s vínem jsem našel v bramborové kaši na oběd: «Chtěl bych ji zpívanou.» Po páté hodině bylo povinné přebývat v celách a také strážce chodily ve větších přestávkách: mši jsem zpíval a měl i promluvu. Potíže? Místo oltáře jsem použil jednu posvěcenou ruku; místo kalicha lžíci, jíž jsem ulomil držadlo, aby se mi nepřevrátila; povinná kapka vody mi kapala bez přestání shora. Dojetí zachvátilo nás všechny tři, když jsme zpívali «Pater noster - Otče náš...» Cítili jsme Boží nekonečnou dobrotu přítomnou v nás a já jsem chápal, že otcovská Boží moudrost nemohla najít lepší dar «k svátku» než právě toto a že možná tato naše svátostná oběť má před Bohem větší cenu než mnohé nádherné, třeba i ve Vatikáně. A teď se k tomu družily tyto.

Jednoho odpoledne jsem se podíval z okna: za klášterní zahradou byl farní hřbitov: někteří z našich tam kopali hrob, pro mně, lépe: upravovali. Bylo mi líto, že jim přidávám ještě tuto

práci. Hrob pouze upravovali: před několika měsíci — myslím — jsme svačili kolem desáté ráno. Objevil se dr Trojan s lékem pro XY: «Svačil tady s námi, teď odskočil.» Když nepřicházel, lékař-františkán začal úzkostlivě naléhat: «Hledejte ho, má těžkosti!» Našli jsme ho na záchodě oběšeného. Těžko zapomenout teplou vlhkost provazu... Hrob byl pro něho, ale rodina dostala povolení pohřbít ho doma, když prohlásili, že o způsobu smrti budou mlčet. Teď hrob prodlužovali pro mně. Zapadalo slunce, večerníci jsem nezahlédl.

V horečně křísťálovém jasu můj rozum ztrácel lidské poznání a vynořovaly se jenom úryvky evangelia: «Kdo věří v Syna, má život věčný» (Jan 3,36); «Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný, a já ho vzkřísím v poslední den» (Jan 6,56). A já jsem věřil i jedl a pil. Koncem července, vím jenom, že to bylo v pátek odpoledne a tedy v hodinách, kdy za nás umíral Ježíš Kristus, jsem se díval na obrázek Sedmibolestné, zavěšený naproti mé posteli, a těšil jsem ji: «Vidíš? Když žijeme, pláčeš, že hřešíme. Když umíráme, pláčeš, protože jsi matka...» A mimořádně jsem si vybavil, že dominikánský kardinál Kajetán (vrstevník Luterův) napsal, že náš ráj bude záviset především na tom, jak umírající přijme svou smrt. Tři čáry — tep, tlak, horečka — se značně přibližovaly; hnis byl vzdálen od srdce jen asi tři centimetry; kůže mi visela schlíple na nohou jako smuteční prapor: přijde se Pán Ježíš tázat i mně?

V to odpoledne jsem naráz začal vnímat něčí přítomnost: «Můj řádový bratr Kajetán, aby se omluvil, že si to vymyslel? Anebo opravdu Kristus?» Ve stříbrném tichu lahodné svěření: «To staré, co bylo doposud, to přestává. To nové, co teď začíná, to bude na kladné straně života a bude to vzestup a růst.» A bylo mi tak dobře, jako 1934 na Angeliku, když do mně tekla z Cormierovy rakve ten nepopsatelný proud: «To by nebylo zlé», zašeptal jsem, už zase sám. Bylo to okolo sv. Anny (26.7.), jmeniny mé babičky: hnis se zastavil. Na svatého Dominika — 4. srpna — jsem se najednou narovnal a při mši jsem pohodlně seděl. Bylo to na konci třetí novény: Otec Cormier?

Všichni šeptali: «Zázrak!» Pouze šeptali, protože by přijela

policie a «zlikvidovala» mně i dra Kelina, neboť pro dialektický materialismus zázrak nebyl prostě přípustný. Vyřídili tak faráře Toufara z Čihošti. Stráže se mne bály jako přízraku: «Víte, proč jste nemohl umřít? Nebylo, kde. Velitel zavolal primáře Melichara, abyste zemřel v nemocnici a ne zde. Ten tvrdě odmítl, že prý posílá lidi umírat domů.» A tak i hrob zůstal opět prázdný. Šlo vlastně o dva «zázraky»: že jsem neumřel, ale též že úplné uzdravení nebylo «viditelné». Právě tato okolnost působí rozpaky u komisí v Římě a také to, že záznamy třech křivek se ztratily.

Těžko však bylo odhalit, co se dalo v duši dra Kelina. Na jeho očích se mohlo číst: «Propast k propasti volá» (Ž 42,8). Jednou přišel ke mně s novým velitelem Váchou. Ukázal na mně a řekl: «Tady vidíš, že člověk není prase!» Ten prostoduše odvětil: «Soudruhu, to já jsem věděl vždycky.» Kelin: «Jde o něco jiného. Tady mě lidé volají někdy i když jim stůně prase. Já jim mohu říct pojenepojde. Kdyby člověk byl jenom prase, tento člověk by tady už dávno nebyl. Když tady je, člověk je něco víc než prase!» Vácha se rozlítil: «Teď chápu! Už mluvíš jako farář!» A odešel. Kelin se vrátil ke mně: «Ty jsi měl být dávno již mrtvý. Nějaká vyšší moc ti dala znovu život. Snaž se chovat se v životě tak, aby sis to zasloužil!» - A tož, co mám dělat?

3. «A Slovo se stalo tělem»?

Evangelista Jan říká řecký «sarx», tedy ne tělem, ale «masem», aby zdůraznil hloubku sestupu z nejčistšího Božství do nejsyrovější složky člověčenství (Jan 1,14). Otazník dávám já a dr Kelin nám naznačí, proč.

Již v létě 1955 začali v Internačním středisku v Želivě divné přesuny. Někteří dozorcí nám důvěrně sdělovali: «Vy řeholáci, vy jste celkem hodní, stejně jste trpěli od představených, brzy možná půjdete ven. Ti faráři jsou všichni rozmazleni od kuchařek, ti si počkají.» Ve skutečnosti «faráři» najednou zmizeli. A jeden esenbák mi v koutku šeptal: «Musíme si dávat bacha, jdu v neděli Brnem, potká mě nějaký elegán a říká: “Pane, nešel byste se mnou na pivo?”» Byl to jeden z propuštěných. Jednou nás zavolali, myslím v srpnu, totiž ostatní, já jsem umíral; a sdělili, že internace

byla politickým omylem oběšeného ministra Slánského a že se můžeme rozejít, ovšem ne do klášterů, nýbrž do továren, a sice jen na rukodělnou práci. Hromadně se odmítalo. Strážní se bouřili: «Nám poroucheli i střilet, kdyby někdo z vás lezl přes zeď a teď nikdo nechce jít pryč!»

Nakonec nás rozesílali sami a tovární rozhlas oznamoval: «Soudruzi, pozor! Přijdou mezi vás bývalí řeholníci a kněží, jsou to podvrtné živly!» Bylo nám zakázáno mluvit o Bohu, ale dovoleno odpovédět, bude-li se někdo tázat. Naši byli domluveni: první na pracovišti a připravit všechno pro všechny — poslední z pracoviště, pomáhat opožděným, atd. Jeden dominikán Slovák, Otec Rafael, mě navštívil po r. 1969 v Miláně. Jako vzorný dělník dostal se svou skupinou prémie: cestu do ciziny. Jel do Lurd. U «Santa Maria delle Grazie» se vykoupal, zbaštil dva obědy a řekl: «Mám s tebou soustrast, mohl bys tady ztratit, co jsi získal v Želivě, drž se!»

Dělníci, hlavně mladí, prý byli zvědaví na tu ohlášenou podvrtnost: «Pojď se napít», zvali kluci: «Nepiju.» - «Pojď si zatančit», nabízela se děvčata: «Netančím.» - «Proč, vždyť vypadáte normální?» - «Právě proto.» Bylo by zajímavé zjistit, kolik kněžských a řeholních povolání vzniklo z těchto dělníků pro Boha.

Já jsem byl poslán domů do Protivanova dne 18. října 1955, přes mé námitky, že potřebuji pomoc a moje rodina není povinná se o mě starat. «Čekají tě», řekl mi velitel. Vyřídil všechno beze mne. Doma? Okresní lékař mi dal potvrzení, že jsem «pracovní invalida» a to mě chránilo, abych nebyl stíhán jako «příživník»: 190 Kč měsíčně. A od 1957 jako invalidní důchodce, dělník na archeologickém výzkumu Velká Morava, Velehrad, abych doplnil důchod. Moje maminka nechtěla, abych se stal dominikánem: advokát nebo aspoň farář! Po mém vstupu, přijela před noviciát v Olomouci a proklínala všechny mnichy. Když umírala, byli jsme sami a řekla: «Udělalš dobře, žes mně neposlechl. Ty jsi jediná věc, co беру s sebou před Boží soud.» Nestojí zato, být matkou kněze, a ještě víc: dominikána?

V květnu 1968 jsem byl zásluhou dra Miloše Šolleho pozván

na univerzitu do Milána. Dne 21. srpna k nám přišlo ruské vojsko. Přešel jsem do Říma. Jednou z mých prvních snah bylo pozvat do Říma dra N. Kelina, aby svědčil o zákroku Otce Cormiera. Úřední svědectví se vypovídala u církevní komise při Lateránské Bazilice. Byla lékařská a právní. Jako tlumočník jsem nebyl já, abych neupravoval výpověď ve svůj prospěch, nýbrž Otec Vladimír Koudelka O.P. Čekali jsme s paní Kelinovou na chodbě. Náhle se ozvala rána pěstí do stolu a křik. Vběhli jsme dovnitř: «Tito kretění mi dávají otázky, jako bych nebyl *Medicinae universae doctor* ze vznešené Karlovy univerzity v Praze! V žádném případě nemají zdání, jak se pracuje tam u nás, ani jaké převraty se prožívají ve všech oborech vědních ve Východní Evropě!» Vysvětlil jsem mu, že i pro ně jde především o předepsané formuláře. «Avšak daleko horší je to tam s těmi», a ukázal na monsignory: «Chtějí po mně, abych přísahal, že mluvím pravdu! Já, donský kozák! A přísahat? Opíjel jsem se, možná i kradl z bídy, ale nikdy nelhal! Já, křesťanský pravoslavný kozák a syn pravoslavného kozáka! Můj otec by se obrátil v hrobě! Přísahat! A v Římě! Jaké ponížení!» Řekl jsem mu, že i zde jde o formuláře z opatrnosti. Když jsme vyšli na Late-ránské náměstí, podíval se na mě očima, v nichž se obrazil «tichý Don», a ty oči se mě tázaly: «Mohl bys mi přísahat ty, že ve všech myslích a srdcích v Římě “Slovo Boží se již stalo tělem?”, či jde je-nom o formule?» Bohužel, slovo kretén je velmi podobné italskému *cretino*. A jeden z lékařů to pochopil a prohlásil, že dokud bude žít, případ Cormierův neprojde: zemřel náhle před dvěma roky. Věc se začíná projednávat.

Kelinova otázka byla možná i otázkou K. Marxe. Žid evangelista Jan začínal svou radostnou zvěst: «Na počátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha.» Žid Marx však zdůrazňoval, že jiné, starší prohlášení říká: «Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi, oddělil světlo a tmu, rozsvítil na nebi světla, vyvolal život, a člověka, stvořeného k svému obrazu, pověřil, aby pracoval a vládl (Gen 1-2): Stvořitel byl tedy první marxista! Také Žid Jan říkal, že Slovo se stalo pracujícím člověkem, ale ten pak odešel, odkud přišel. Po dvou tisíciletích, kde je dnes Augustinova vysněná «Boží obec»? Co mohou dnes křesťané nabídnout ne-křesťanům?

A co katolíci ostatním křesťanům?

Jan volal: «Obraťte se, je blízko království nebeské!» (Mt 3,2). Obrácení je i «perestrojka», česky přestavba. Neupravili jsme si to podle Dostojevského «Legendy o Velkém Inkvizitorovi»? A není to otázka jenom pravoslavného kozáka. Zašli jsme s ním i s jeho jemnou paní ke Svatému Klementu. Zde nás cyrilometodějské Slované, to jest, Velehrad jako «Třetí Řím», zajímají podstatně tři věci:

1) V nejspodnějším prostoru vykopávek jsou místnosti z paláce Fláviovců sv. Klementa mučedníka: v jihovýchodním rohu, podél Via San Giovanni di Laterano, logika-modulus římských paláců nám umožňuje umístit soukromou jídelnu-večeřadlo. Tady se mohly uskutečňovat první «eucharistické večeře» s apoštolem Petrem a Pavlem: z nich asi vznikla «mše sv. Petra», kterou úředně zaváděl ve velkomoravské arcidiecézi sv. Metoděj, zachovával sv. Vojtěch a Prokop, a snad i chorvatští glagoláši. «Morava je svatého Petra, není vaše!», volá Metoděj k Frankům (ŽM 9).

2) Další věc je tentýž roh o poschodí výš: tam se předpokládá první pohřeb sv. Cyrila r. 869, a sice při stěně, na níž jsou zbytky postav. Jedna z nich drží knihu a proto může jít o Cyrila. Uprostřed nad postavami je vrcholek dřeva kříže, na němž jsou přibity nohy člověka ukřižovaného dolů hlavou: nemůže jít než o apoštola Petra: nad mramorovým Cyrilovým hrobem, liturgicky oblečené postavy Cyrila a Metoděje vyznávají svou věrnost «Petrovi», i za cenu účasti v jeho mučednictví. U těchto postav byl by měl stát oltář, postavený však od «národa slovenského» ve skutečnosti na schodech: původci jsou neznámí, 1958? Nemałym problémem se dnes stává i mohutná mozaika obou světců, kterou dal zbudovat Todor Živkov, hlava státu a komunistické strany v Bulharsku, jak hlásá kovový nápis, z vděčnosti: rozměry jsou neúměrné malému prostoru. Dnes má být Živkov souzen jako zločinec proti lidskosti. K postavení obrazu prý ho pohnula jeho věřící dcera.

3) V horním kostele jsou uchovávány ostatky sv. Cyrila v pravé boční lodi, lépe v kapli, která k ní přiléhá. Objevil je prefekt vatikánské knihovny dominikán P. Leonardo Boyle, přítel českého národa. Myslí, že najde další. Každý pohled na zduchovnělé

postavy Cyrila a Metoděje mi připomíná, že již jako chlapec jsem byl přitahován jejich sochami v našem farním kostele Narození Panny Marie v Protivanově: Metoděj budil úctu, Cyril mě okouzloval svým zamyšlením. Věděl jsem o nich málo, ale přesto jsem si vybral pro birmování jméno Cyril: stalo se mým osudem.

S velkým zájmem manželé Kelinovi poslouchali zprávy o významu kostela Panny Marie Sněžné — Santa Maria Maggiore — pro začátky slovanského křesťanství, tehdy ještě nerozeklaného na pra-voslavné a katolíky: schválení slovanské «knihy», svěcení slovan-ských kněží, vše to před očima Marie — Spásy římského lidu. Tentýž obraz, lépe jeho kopie, je ctěn na Velehradě jako «Matka slovanské jednoty v Kristově jediné církvi». - Nemusím asi prozrazovat, s jakým soustředěním na Angelicu stál dlouho dr Kelin na místě, kde jsem byl pozván r. 1934, abych pomohl nést rakev Otce Cormiera ke kryptě. Co si řekli manželé Kelinovi s Otcem Cormierem na věčnosti?

Nejenom ve východním myšlení, ale např. i u Aristotela se vyskytuje názor na spojitost nejen mezi věcmi, nýbrž i mezi jejich vztahy, a mezi věcmi a jejich Počátkem. Podle myšlenek Aristotelových všechno probíhá «en kykló», v kruhu, v kroužku, v cyklu. Něco podobného vyjadřovali stoupenci sv. Tomáše pojmem «praemotio physica fyzické sdílení» síly života, a možná i Einstein svou relativitou — souvztažností, podle níž: «nic není nahodilé, všechno je příčinné.» Křesťané v tom vidí Prozřetelnost a společenství svatých. Do cyklu vztahů s Otcem Cormierem musím zařadit i případ Otce kardinála Berana. Po návratu z Dachau se stal rektorem kněžského semináře v Praze. Okamžitě se hlásil jako dominikánský terciář, bratr Tomáš. Po jmenování arcibiskupem při návštěvě Říma navštívil vždy našeho Otce generála u Sv. Sabiny. Dostal svazeček vlasů a velký obraz Cormierův; obojí měl ve své pracovně, takže kdykoli pozvedl hlavu, jejich oči se setkávaly. Na mně naléhal, abych založil III. řád pro bohoslovce: «Aby se měli kde zpovídat!» Prožívali jsme společně vše: «Já nedám první rozkaz k boji!» - «Po nacistech, kdo může ještě přijít?»

Do III. řádu se dostal za studií v Římě (1907-1912). Do řádu

jej přijal generál řádu Otec Cormier. Kolejná pravidla to nedovolovala, měl být poslán domů. Otec Cormier ho zachránil: «Já jsem mučedník pro dominikánský ideál, ale nikdy jsem toho nezelel.» A před smrtí v Římě: «Co jsem, to mám od řádu, hlavně od sv. Tomáše!» - Zachoval se dopis, jak Josefův otec přijal jeho vstup. Psal jej 8. července 1911: «— musím ti sdělit, jak hrozné překvapení nám způsobil důst. pán Kosák, když nám sdělil, právě včera, že četl ve Věstníku d. Otců dominikánů v Plzni, že ty jsi členem jejich třetího řádu. Zpáva mě ochromila, překvapila a zděsila. Nedovedl jsem to pochopit: nechal jsi kněžství a vstoupil jsi do dominikánského řádu?! - Ale brzy jeden důstojný Otec nám vysvětlil všechno...» A do srdcí obou rodičů se vrátil radostný pokoj.

R. 1968 jsme se setkali zase v Římě: «Jako pražský terciář jsem Vám pražskému převorovi duchovně poddán», říkával se svým odzbrojujícím úsměvem: obraz 15,16. — Teď se těšíme oba na návrat, i když každý jinak... O tom, že bytosti i jejich osudy mohou být splétány v řetězy kruhů, kroužků či cyklů, věděl např. i Dante, největší jasnozřivec básnictví, a po něm Aleksandr Solženicyn: oba připouštěli i cykly očištcové a pekelné: JSOU.

Abych uzavřel kruh, který začali moji přátelé z Milána, když šli do Lurd k Neposkvrněné Panně vykoupat se v prameni, jako bych to dělal já, a poslali mi zázračnou vodu až do Želiva — jakmile jsem našetřil peníze, jel jsem do Lurd, učinit totéž na poděkování mé věrné Jitřence. Užasnul jsem nad dvěma věcmi. Skoro všechnen čas jsem pozoroval spodek skalního výklenku, na němž stály nohy Nebeského Zjevu, ozdobené růží: Maria byla i tu pravá «žena». Ženské přívlastky na soškách pravé ženy označovaly čekané poslání, úkol matky. Zlatá růže v Lurdech byla znakem konečného vítězství. A dno jeskyňky? To byla viditelná hranice mezi Mariiným rájem a naší Zemí: nade dnem — Maria a tedy ráj, pod ním — skála a my. Ta druhá věc, to byla kaple se čtrnáctým tajemstvím posvátného růžence: «A požehnaný plod života tvého Ježíš, který tě, Panno na nebe vzal.» Nad obrazem «na nebe vzetí», v mozaice zlatý nápis: PANNĚ NEPOSKVRNĚNÉ NÁROD ČESKÝ. Jediný národ na světě! A

nebyli jsme ještě svobodný stát, nýbrž v područí Habsburků! Dosáhli toho bratři Kolískové — šest kněží — přátelstvím s tehdejším biskupem lurdsko-tarbským, hlavně mons. dr Alois. Jistě to byla pomoc Neposkvrněné Matky, že i moje matka, rozená Kolísková, mohla děkovat za mé kněžství: kruh se uzavíral i zde. Proč tato zmínka? S Otcem kardinálem jsme často probírali otázku nedostatku kněžských a řeholních povolání. Mluvil o tom i s Janem Pavlem II. Někdy na náměstí sv. Petra až stotísíc mladých: potlesk, volání obdivu. Ale v římském kněžském semináři — malá hrstka bohoslovců pro čtyři milióny Římanů. Ne že by mladí byli horší: matky je nenechají narodit se.

Také v dějinách naší republiky se vyskytují Cykly: 1918-1938, 1948-1968, 1968-1988. Jak se odměňoval «PANNĚ NEPOSKVR-NĚNÉ NÁROD ČESKÝ»? J. Bartončík píše: «Do radostných dnů vzniku první republiky padl stín strženého mariánského sloupu na Staroměstském náměstí; znovuzrození naší svobody ozářila slavnost svatořečení Anežky Přemyslovny. Mějme trvale na paměti tuto podivuhodnou shodu, která je víc než působivým symbolem.» Matka se nemstí, odpouští. Je však možné, aby se lidské svědomí chvástalo zločinem proti matce a aby takový zločin si svědomí mohlo promlčet? Je možné urážet M.J. Husa postavením jeho pomníku právě na místě nestvůrného zločinu? - A pokud jde o Anežku? Prezident republiky, Václav Havel, než zaujal své místo při děkovné mši — nejprve stanul v tichém zamýšlení ve Svatováclavské kapli, kde se poklonil ostatkům patronů české země sv. Václava a sv. Anežky, s jejímž svatořečením je spojena i obroda naší vlasti, vždyť podle starodávné legendy «tehdy bude v naší zemi dobře, až Anežka bude svatá».

4. Lístek jitrocele

«Na Velký Pátek při pašijí hlase
vždycky jednou za rok Blaník otvírá se.»

Tato slova nás napadala, když na obrazovkách jsme viděli svato-václavské náměstí jako sluj Blaník překlenutou nocí a ozářenou plamínky svíček. Nesčíslné mladé tváře, ztuhlé mrazem,

ale hořící vírou, nadějí a láskou. V pozadí obrysy svatých Václava, Vojtěcha, Prokopa, Ludmily a Anežky. Václavův kůň nehrábl nohou ani nezaržál, jak by čekal Fr. Halas. Ale stalo se něco většího: jedna studentka, vyvýšena kamarády, položila na Anežčinu hlavu věneček z květin:

«Řekněte mi, babičko, má, cože rány svírá, po čem člověk, těžce raněn, přece neumírá.»

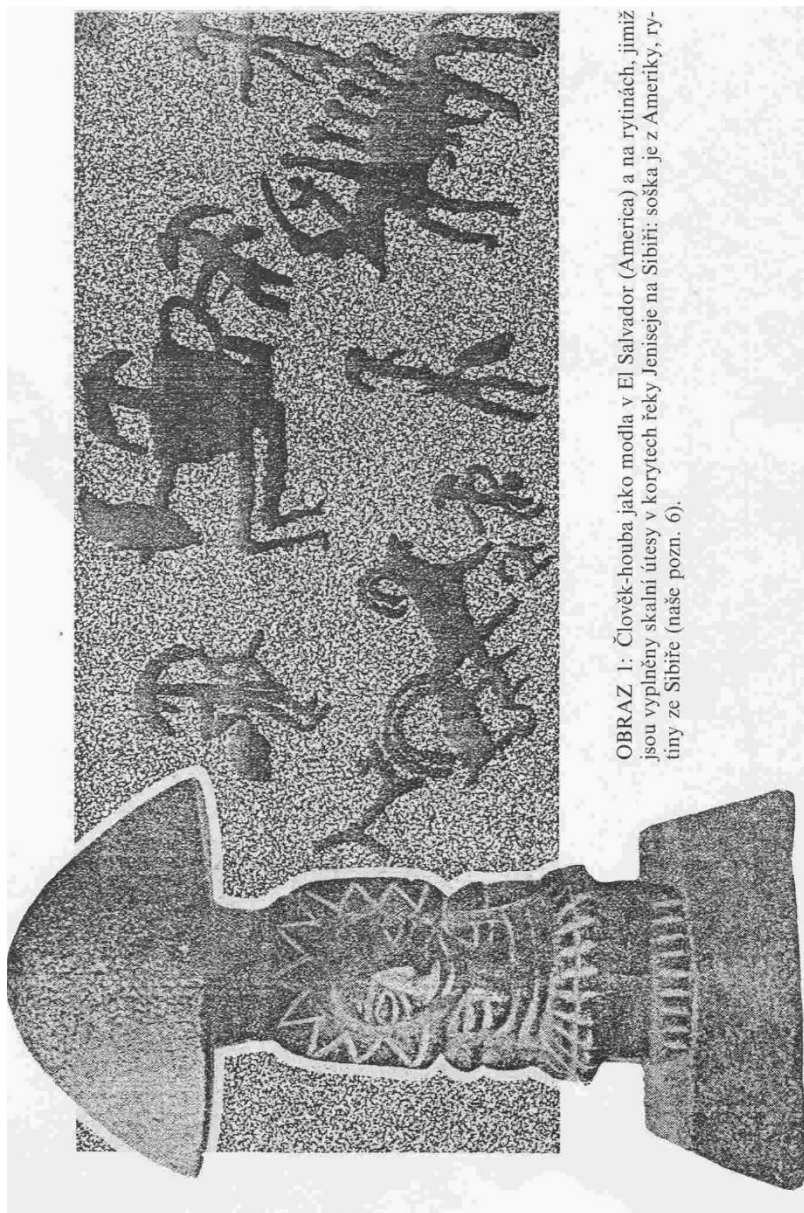
Babička radí, podle balady, nasbírat orosené lístky jitrocele a položit na rány: a i z dřevěného Kristova těla mizí nejen rány, ale i jizvy. Nemohu se zbavit dojmu, že dívka z balady je obraz Anežky a babička je svatá Ludmila pra-pra-babička Anežčina. A že Anežka má říct Čechům, že mají doma to, čím se mohou uzdravit. A obraz Anežky? Je pro mně ta dívka, co dala Anežce věneček; anebo ta z náměstí: blížily se šiky policie, jedno děvče se zastavilo před prvními a vztáhlo ruku. Voják proti ní se zachvěl jakoby k obraně; děvče mu podalo růži a za ní mladé hlasy říkaly: «My vás máme rádi...» Atomová bomba budoucnosti! Jaroslav Durych v dramatu o sv. Václavu to předpověděl: «Mužskému srdci sluší meč, dívčímu sedmikráska...» STALO SE V EVROPĚ...

Maria Matko žádoucí, tys Královna všemohoucí, prosíš za nás, za křesťany, svého Syna, Hospodina: Kyrie eleison Pane, smiluj se!

«Ó, HVĚZDO JITŘNÍ SVĚTA ZATMĚLÉHO,
ORODUJ ZA NÁS VŽDY U SYNA SVÉHO»

47 G. Sessolo, *Piccolo manuale delle indulgenze*, ad uso dei fedeli, Řím 1968, Vatikán, str. 46-9. Schválené střelné modlitby, str. 64-111.

99 Tvrdil to ještě Giuseppe Ldw, *Visitazione di Maria santissima*, *Enciclopedia cattolica*, Roma 1954, vol. XII, col. 1499-50.

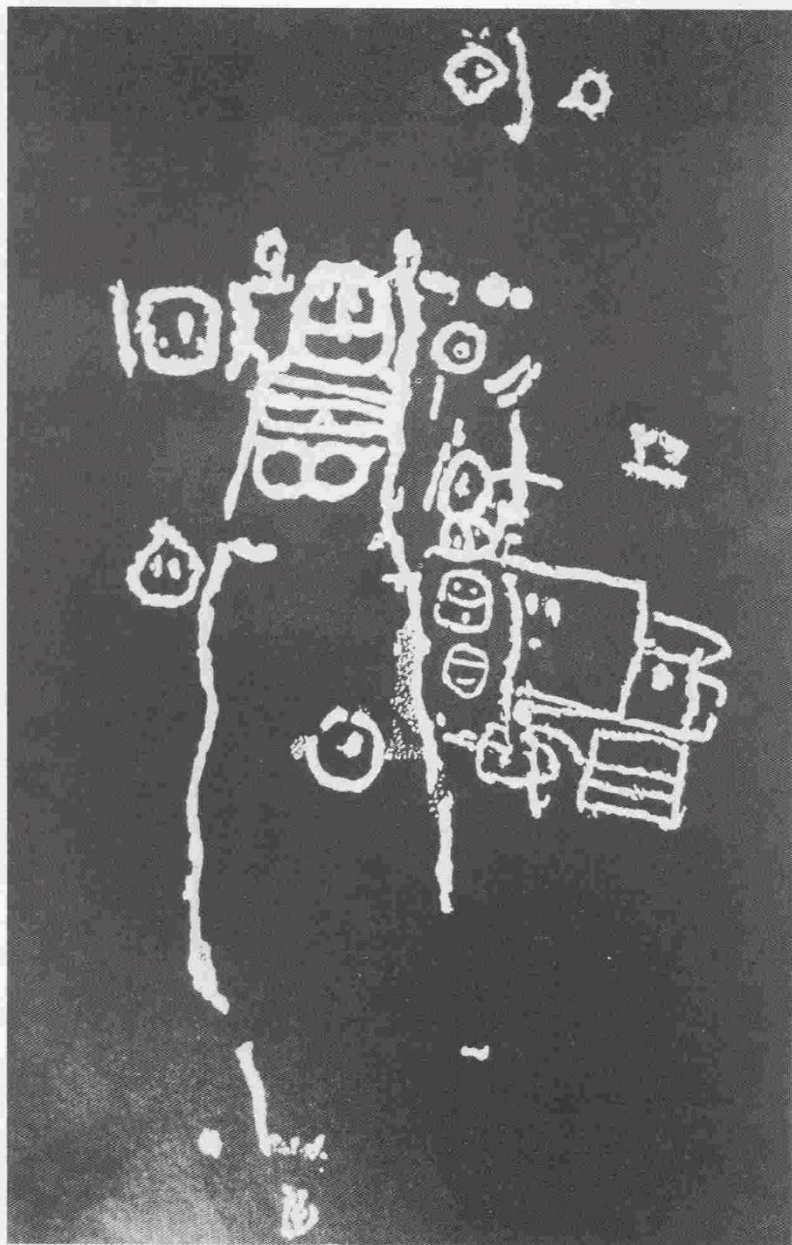
OBRAZ 1: Člověk-houba jako modla v El Salvador (America) a na rytinách, jimiž jsou vyplněny skalní útesy v korytech řeky Jeniseje na Sibiři: soška je z Ameriky, rytiny ze Sibiře (naše pozn. 6).

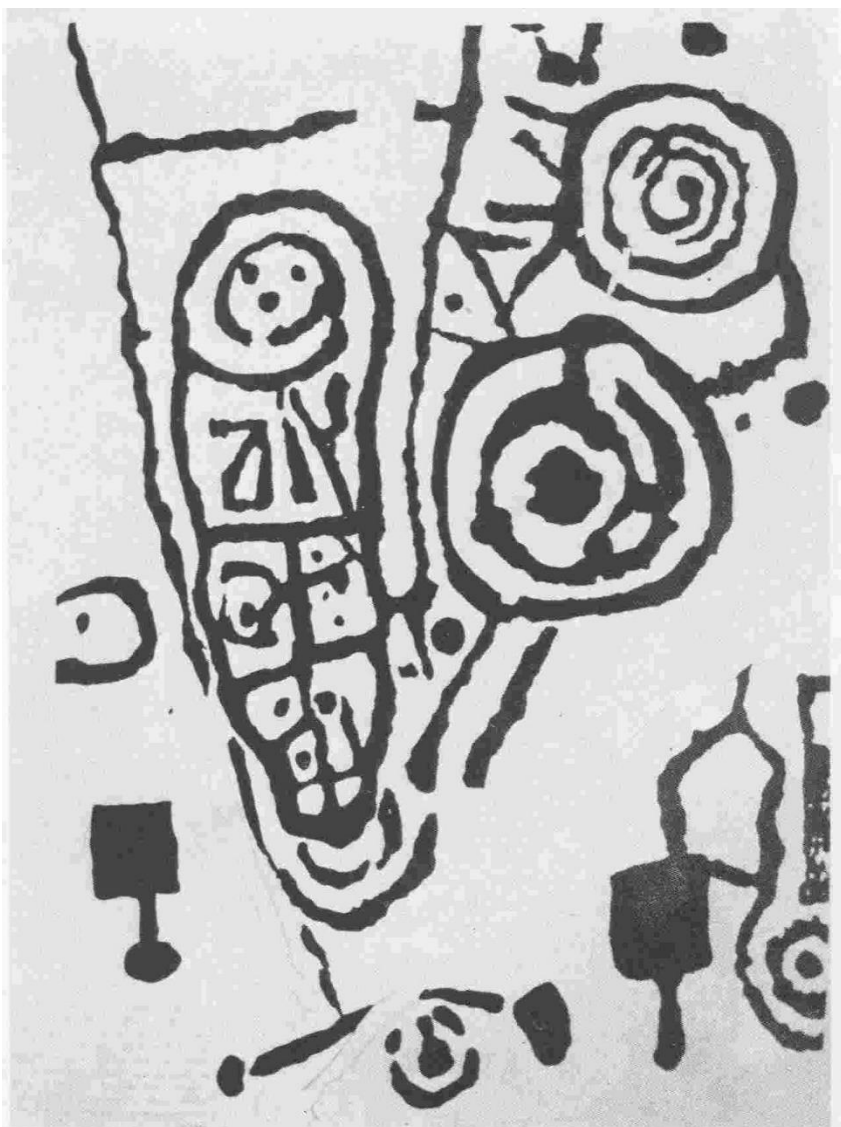
OBRÁZ 2: Stvořitel a člověk po prvním poklesku? – Campbell Grant, *L'arte rupestre degli Indiani nord-americani*, cit. str. 44-45 (naše pozn. 6).

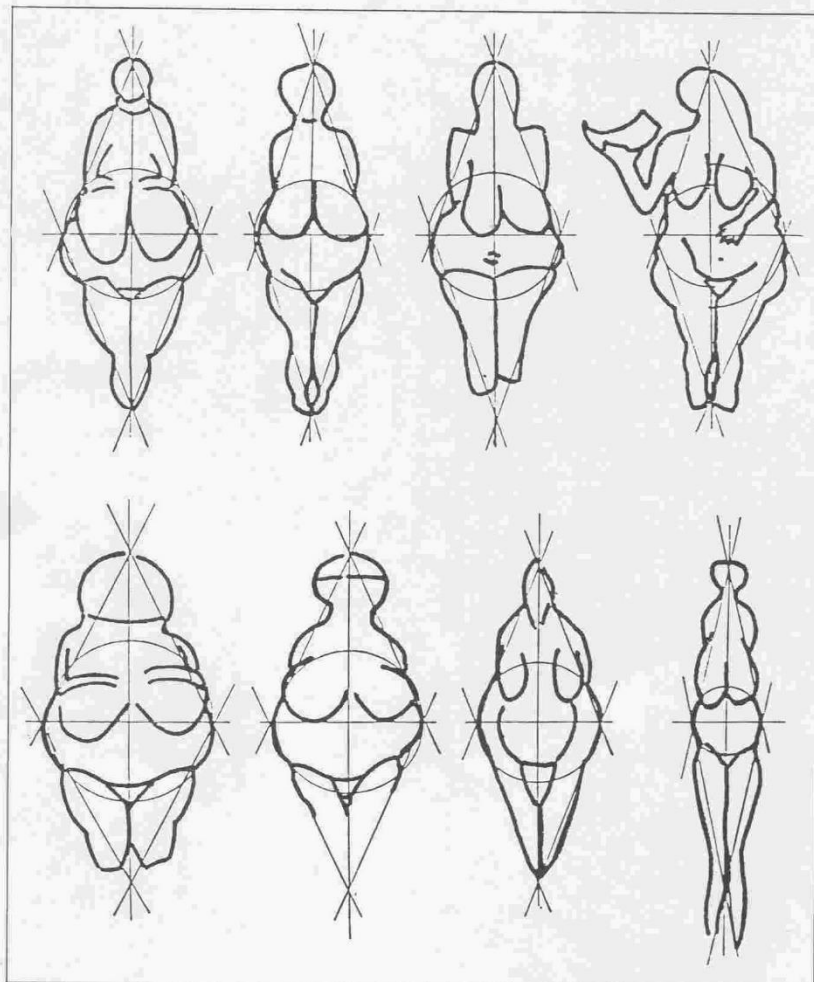
OBRAZ 3: Vyhánání z ráje? – Emanuel Anati, *Capo di ponte*, cit. str. 63; týž. *I Camuni*, cit. obr. 2 (naše pozn. 8).

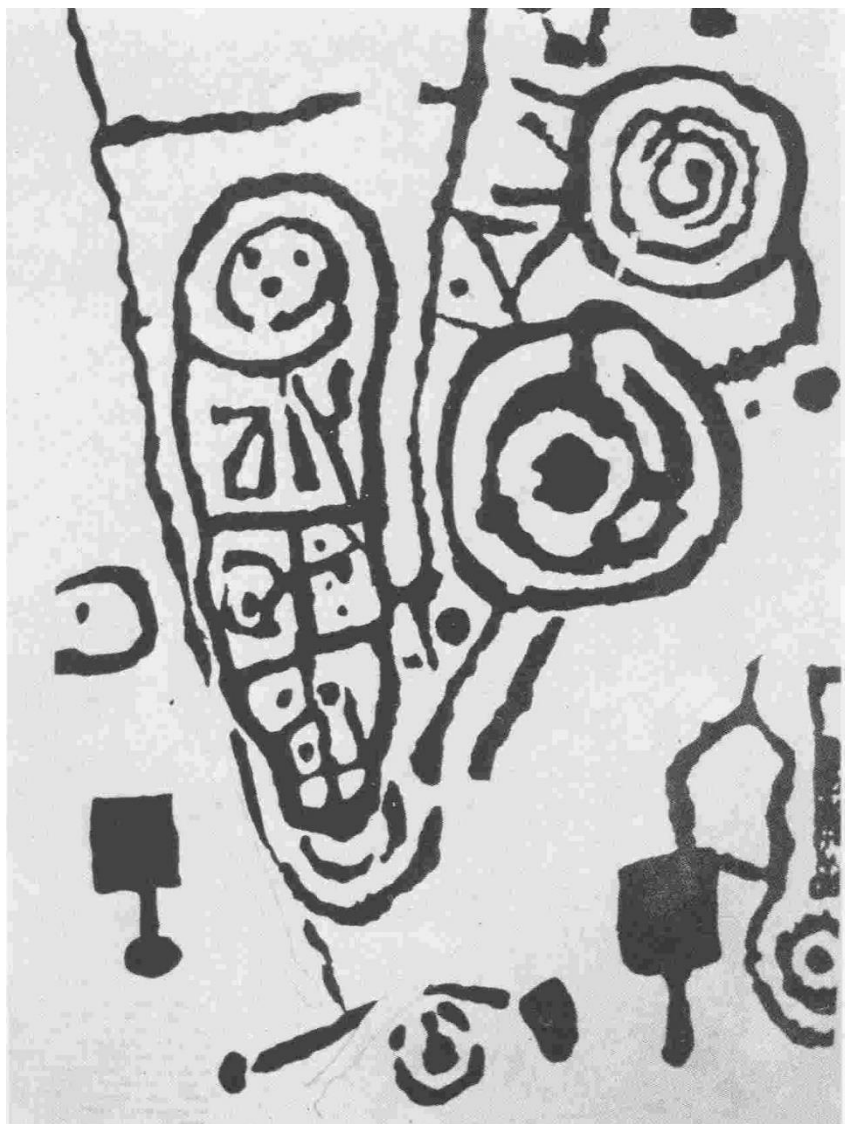
OBRAZ 4: Žena s dítětem – božstvo ze Sellera. – Em. Anati, *Origini della civiltà camuna*, cit. str. 53 fig. 43; týž, *I Camuni*, cit. str. 186, fig. 203 (naše pozn. 9).

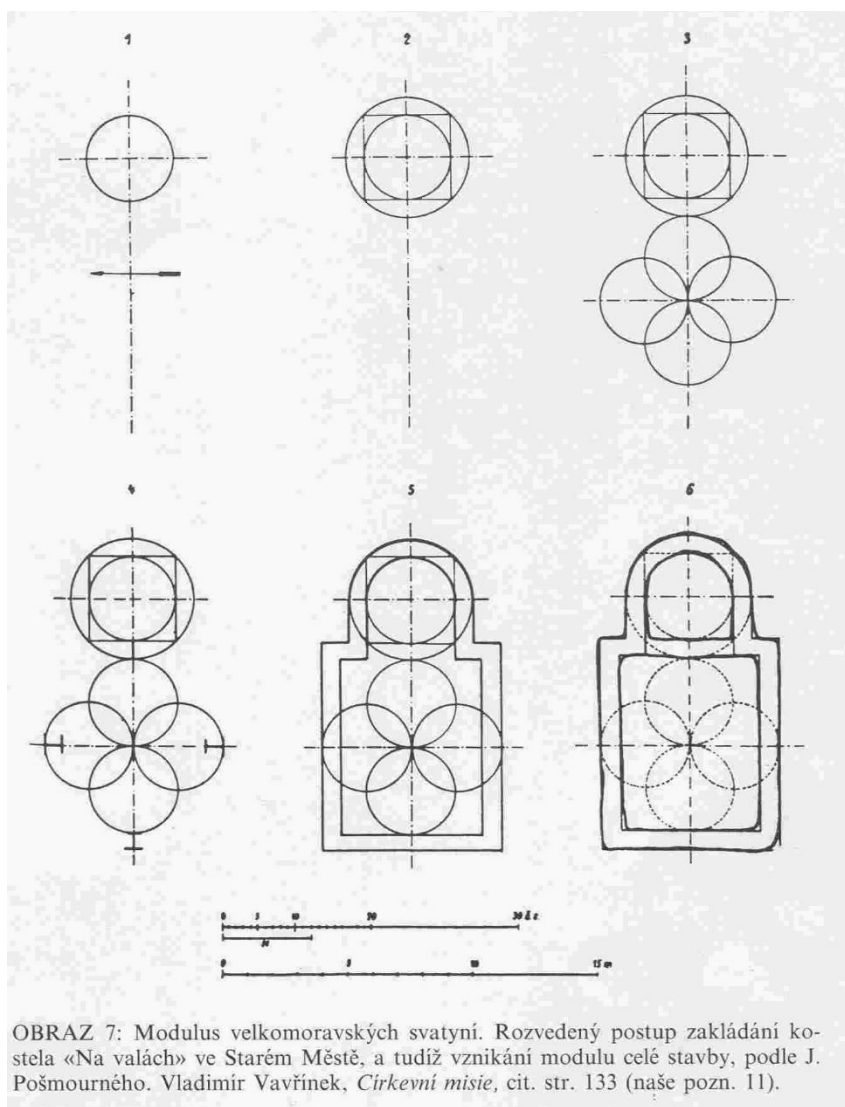
OBRAZ 5: Dítě – božstvo ze Sonica. – Em. Anati, *I Camuni*, cit. str. 182, fig. 200.

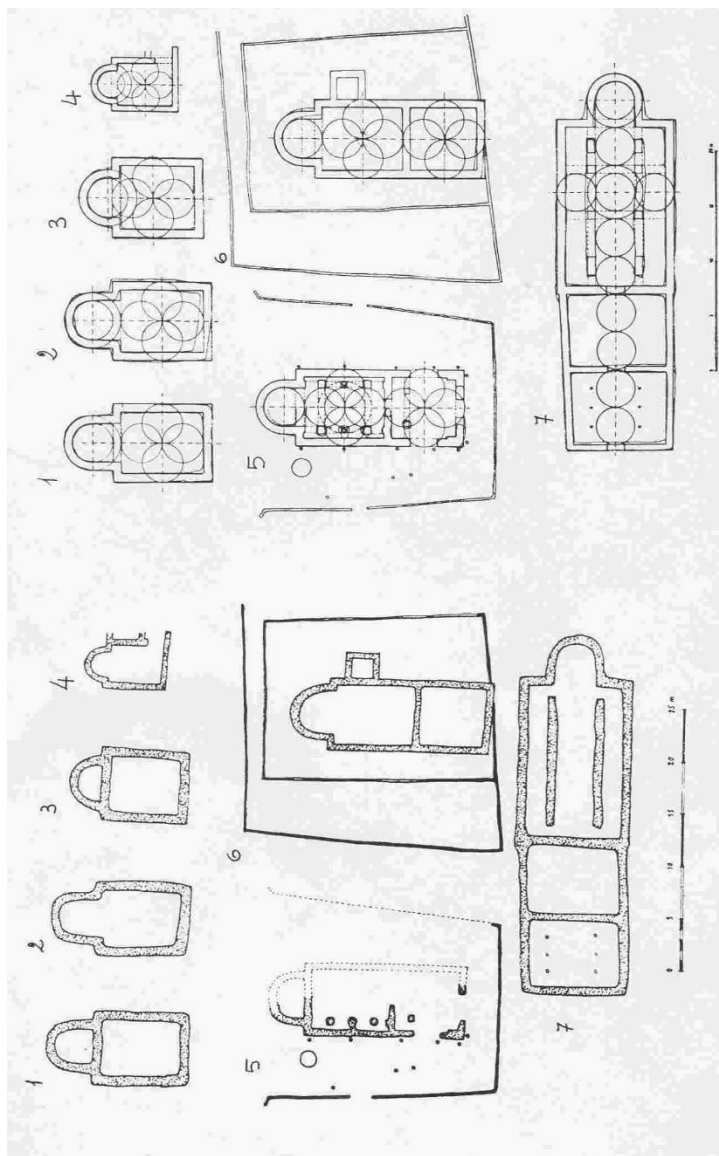

OBRAZ 6: Modulus – geometrický plánec ženských těl podle přímek a kruhů. – A. Leroi-Gourhan, *Préhistoire de l'art occidental*, cit. str. 64-66, fig. 52; str. 356, fig. 263-274: sošky a rytiny (naše pozn.lo).

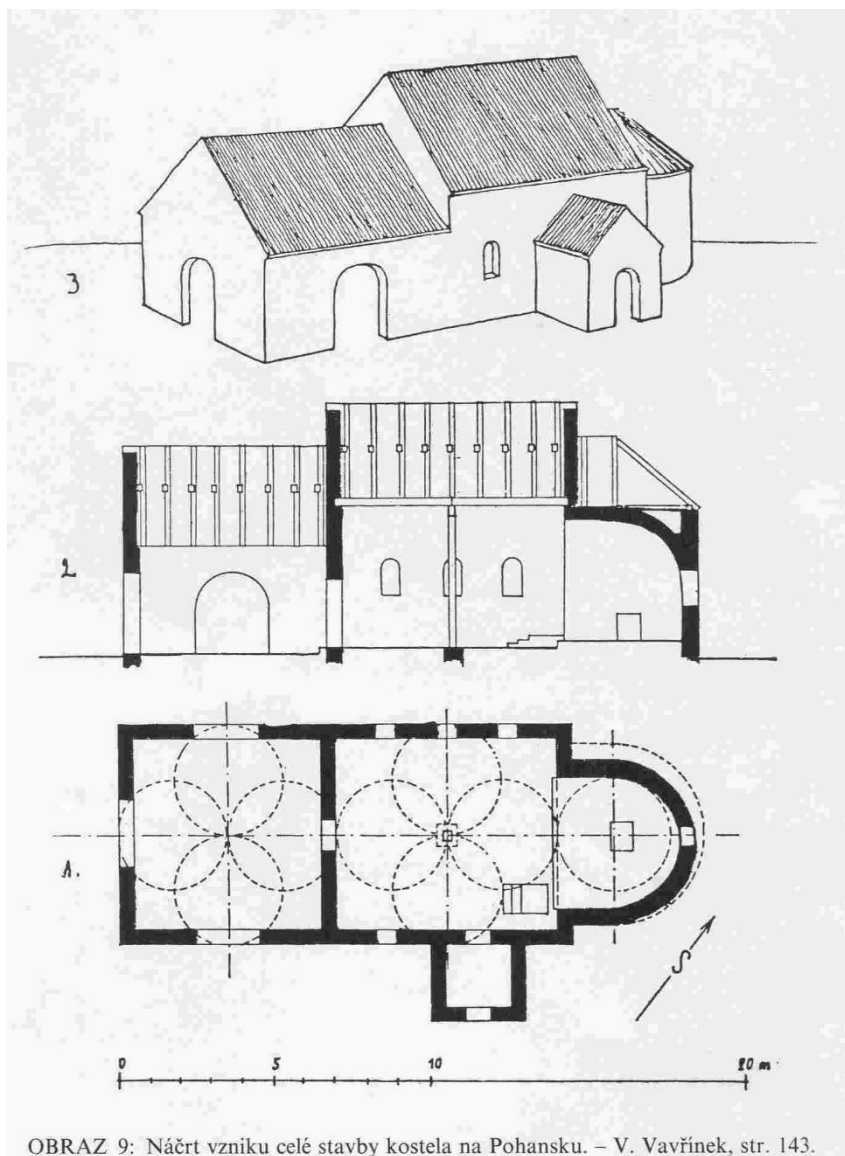

OBRAZ 5: Dítë – božstvo ze Sonica. – Em. Anati, *I Camuni*, cit. str. 182, fig. 200

OBRÁZ 8: Púdorysy a moduly některých velkomoravských kostelů: 1. kostel «Na Valách» ve Starém Městě; 2. kostel č. 5 v Mikulčicích; 3. kostel číslo 4 v Mikulčicích; 4. vedlejší kostelík v Sadech u Uherského Hradiště; 5. kostel «Na Spítalkách» ve Starém Městě; 6. kostel na Pohansku u Břeclavi; 7. kostel číslo 3 v Mikulčicích (podle V. Hrubého, J. Poulika a Fr. Kalouska). – Vl. Vavřínek, *Církevní místa*, cit. str. 136-7; J.M. Veselý, *Grideramo le Pietre*, cit. obr. 12-13-14.

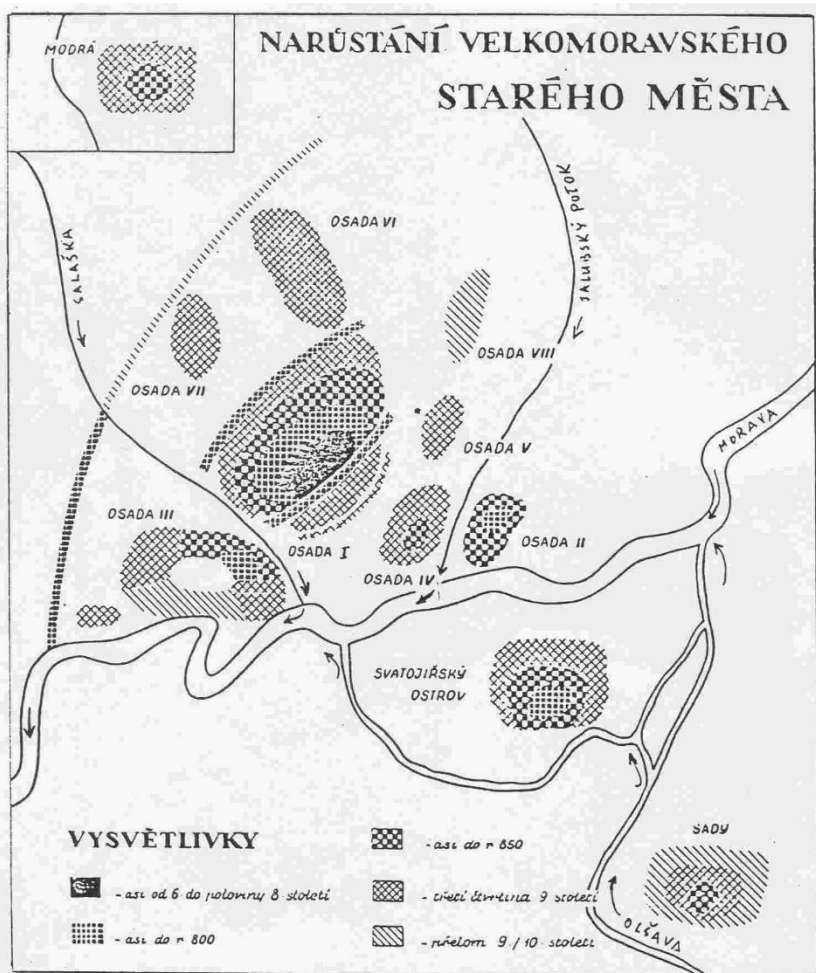
OBRAZ 9: Náčrt vzniku celé stavby kostela na Pohansku. – V. Vavřínek, str. 143.

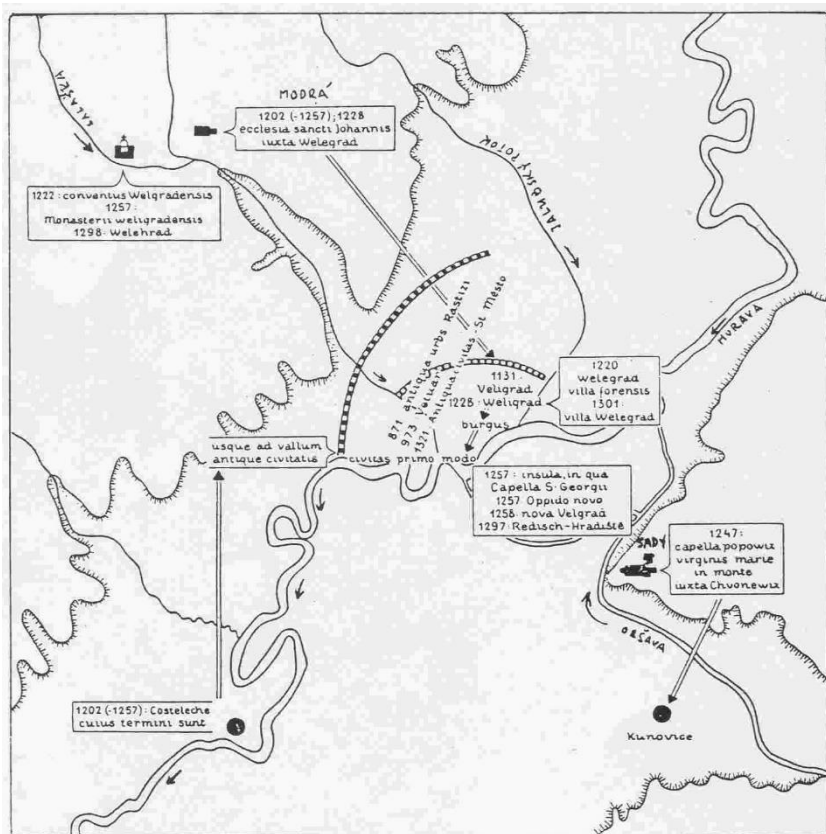
OBRAZ 10: Lidstvo jako rodina? – Pravěká touha? – J.D. Lewis-Williams, *Arte della Savana*, cit. str. 15, fig. 3.

OBRAZ 11: Otisky rukou. – Campbell Grant, *L'arte rupestre degli Indiani nord-americani*, cit., fig. 85-86.

OBRAZ 12: Narůstání je doloženo archeologickými nálezy: Vilém Hrubý, *Staré Město velkomoravský VELEHRAD*, PRAHA, 1965, str. 344, obraz 107. – Osada I: Na Valách; osada II, Na Zervavici; osada III, Na Špitálkách; osada IV, Na Dědině-Sv. Michal; osada V, Na Kosteliku-Sv. Vít; osada VI, Na Haltýři; osada VII, Padělky; osada VIII, Na Zahrádkách. – J.M. Veselý, *Il terzo angolo*, cit., str. 21-26. – J.M. Veselý, *Most a cesta domů*, cit., str. 99, obr. 12.

OBRAZ 13: Staré Město-Veligrad podle písemných dokladů. – V. Hrubý, *Staré Město...* cit. str. 365, obraz 108; J.M. Veselý, *Most a cesta domů*, cit., obraz. 13.

OBRAZ 15: Otec kardinál Josef Beran, bratr Tomáš III. O.P., dne 7. března 1968, po oslavě sv. Tomáše, na Velekněžské univerzitě sv. Tomáše Akvinského, PUST-Angelicum, V doprovodu: prof. Ab. Lobato O.P., O. Petrů O.P. a mons. Fr. Planer, rektor Nepomucena (*Avvenne in Europa*, cit. fig. 3).

OBRÁZ 16: Pavel VI. líbá čelo právě zesnulého Otce kardinála Josefa Berana, 18. května 1969, v Nepomucenu (*Arvenne*, cit. fig. 4).